

Het 350-jarig jubileum van het
Coevordens ontzet. *Een inventarisatie
van archeologische vondsten uit
Coevorden voor de tentoonstelling in
2022.*

Naam:	Yannick Habing
Datum:	23-08-2021
Afdeling:	BBT
Opleiding:	Archeologie
Begeleider Saxion:	Annelies Pronk-Berends
Begeleider Museum:	Stefanie Horneman-Ottens
Versie:	3
Opdrachtgever:	Stedelijk Museum Coevorden
Hogeschool:	Hogeschool Saxion Deventer

Scriptie voor het
Stedelijk Museum
Coevorden

Colofon

Titel

Het 350-jarig jubileum van het Coevordens ontzet. *Een inventarisatie van archeologische vondsten uit Coevorden voor de tentoonstelling in 2022.*

Auteur

Yannick Habing
HBO Archeologie
Saxion Hogeschool
Deventer

Vormgeving

Yannick Habing

Versie

3.0 23 augustus 2021

Onder begeleiding van

Annelies Pronk-Berends
Stefanie Horneman-Ottens

Opdrachtgever

Stedelijk Museum Coevorden
Haven 4
7741 JV Coevorden
Nederland
Telefoon: 088 012 8315
www.museumcoevorden.nl

Voorwoord

Al sinds mijn geboorte woon ik in Coevorden en ben ik altijd gefascineerd geweest door de rijke historie van de stad. Vanaf mijn zesde ben ik al op onderzoek gegaan naar de geschiedenis van de stad. Coevorden was een belangrijke vestingstad die enige tijd zelfs de belangrijkste was in Europa. Zodra ik mocht starten met mijn afstudeeronderzoek heb ik het Stedelijk Museum Coevorden benaderd om mijn passie voor Coevorden te combineren met mijn studie archeologie.

Ten eerste wil ik graag Stefanie Ottens en Melissa Luisman van het Stedelijk Museum Coevorden bedanken voor de hulp die zij hebben geleverd bij het schrijven van deze scriptie. Bij museale vragen of hulp bij het maken van de enquête kon ik altijd bij hen terecht. Het kunnen werken op kantoor is een goede bijdrage geweest aangezien op het kantoor een grote hoeveelheid literatuur voor het onderzoek beschikbaar was.

Ten tweede wil ik graag Annelies Pronk-Berends bedanken voor haar advies en begeleiding tijdens deze afstudeerscriptie. Met behulp van haar advies zijn in deze afstudeerscriptie meerdere werkmethodes en vragen aangepast om een beter resultaat te creëren.

Als laatste wil ik Lize Noorda bedanken voor het helpen bij de enquête en de interviews. Dankzij haar zijn goede vragensets opgesteld, dit heeft zeker bijgedragen aan het onderzoek.

Zelf ben ik tevreden over de scriptie. Ik heb veel geleerd over archeologie in musea. Voornamelijk de gesprekken met conservatoren en het publieksonderzoek hebben mij een nieuw beeld gegeven over museale archeologie.

Ik wens u een leerzame ervaring bij het lezen van deze scriptie.

Yannick Habing
Coevorden, 23 augustus 2021

Samenvatting

Het doel van dit onderzoek was om een inventariserend archeologisch adviesrapport op te stellen van vondsten. Deze vondsten kunnen worden gekoppeld aan de gebeurtenissen van 1672. Het adviesrapport zal gebruikt worden voor de tentoonstelling in het Stedelijk Museum Coevorden, die in 2022 plaats zal vinden. De tentoonstelling van 2022 gaat over het 350-jarig jubileum van het ontzet van Coevorden in 1672. Dit onderzoek is uitgevoerd tussen februari en juli 2021. Het onderzoek is voornamelijk uitgevoerd aan de hand van publieksonderzoek en interviews met het werkveld.

Het Stedelijk Museum Coevorden was al enige tijd geïnteresseerd in een selectieadvies van archeologische vondsten. Het Stedelijk Museum Coevorden wil graag geïnventariseerd hebben welke vondsten het best bij de tentoonstelling van 2022 passen.

Het onderzoek is als volgt uitgevoerd:

- Literatuuronderzoek uitgevoerd naar de historische gebeurtenissen net voor, tijdens en vlak na 1672. Deze gebeurtenissen zijn duidelijk uitgezet in deze scriptie.
- Met dezelfde methode een onderzoek uitgevoerd naar de hoofdpersonen die betrokken waren bij dit ontzet. Hierbij is enkel gebruikt gemaakt van Nederlandse bronnen.
- Een inventarisatie van alle archeologische vondsten uit 1672 afkomstig van de archeologische opgravingen die zijn gedaan in Coevorden. Tijdens het onderzoek is gebruik gemaakt van Dans Easy en Archis om een duidelijk beeld te krijgen van de archeologische opgravingen uitgevoerd in en om Coevorden. Tijdens deze inventarisatie is gekeken of vondsten gekoppeld konden worden aan de hoofdpersonen of gebeurtenissen van 1672.
- Na de inventarisatie zijn verschillende interviews gehouden met bekende conservatoren en publieksarcheologen. Ook is een enquête uitgevoerd om het publiek te betrekken bij het onderzoek en een duidelijk beeld te creëren van wat zij graag in een museum willen zien en hoe zij deze voorwerpen gepresenteerd willen zien. Aan de hand van de antwoorden, van zowel de enquête als de interviews, zijn steeds kleinere selecties gemaakt van vondsten die daadwerkelijk interessant zijn voor de tentoonstelling.
- Ik heb een gesprek gevoerd met de directrice over welke archeologische vondsten het museum zelf interessant vindt. Hierin werd gesteld dat zij voornamelijk voorwerpen wil zien die een koppeling hebben met de gebeurtenissen of hoofdpersonen.
- Met de informatie uit de andere deelvragen is een definitieve selectie gemaakt van archeologische resten. De resten die interessant waren, konden allemaal gekoppeld worden aan het ontzet van 1672 en zijn voornamelijk van militaristische aard. Deze voorwerpen zijn gekoppeld aan de historische gebeurtenissen zoals bombardementen, verdediging, aanval of uitrusting van soldaten.
- Bij de conclusie zijn de resultaten van het onderzoek uitgewerkt. Hier is beschreven waarom bepaalde voorwerpen interessant waren en hoe het publiek betrokken kan worden bij de tentoonstellingen. Ook worden hier de resultaten van alle deelvragen beantwoord.
- Als laatste is er een discussie en aanbevelingen gedeelte verwerkt in het onderzoek. Hier is beschreven welke archeologische of publieke onderzoeken verder uitgevoerd kunnen worden in de toekomst. Voornamelijk de *Virtual reality* mogelijkheden en het samenwerken met scholen is een interessant onderwerp.

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	8
1.1	Achtergrond.....	8
1.1.1	Historische achtergrond.....	8
1.1.2	Relevantie.....	9
1.2	Vraagstelling.....	10
2	Onderzoeksmethode & verantwoording.....	12
2.1	Literatuuronderzoek.....	12
2.1.1	Verantwoording.....	12
2.2	Inventarisatie.....	13
2.2.1	Verantwoording.....	13
2.3	Kwantitatief onderzoek.....	14
2.3.1	Verantwoording.....	14
2.4	Gesprekken/interview methode.....	17
2.4.1	Verantwoording.....	17
2.5	Overige veranderingen.....	19
3	Coevorden, stad van historische strijd in 1672.....	20
3.1	Inleiding.....	20
3.2	Coevorden.....	20
3.2.1	Verwaarlozing en troepen.....	21
3.2.2	De eerste aanval op Coevorden.....	21
3.3	De herovering van Coevorden.....	22
3.3.1	De aanval.....	22
4	De hoofdrollen in 1672.....	25
4.1	Bernard van Galen (Bommen Berend).....	25
4.2	Wigbolt van Broersema.....	25
4.3	Johan van Burum.....	25
4.4	Frederik van Eybergen.....	26
4.5	Meindert van der Thijnen.....	26
4.6	Rabenhaupt.....	26
5	Inventarisatie van archeologische resten uit 1672.....	27
5.1	Inleiding.....	27

5.2	Sporen	27
5.3	Wapentuig	29
5.3.1	Vuurwapens	29
5.3.2	Verdedigingsmiddelen	33
5.3.3	Slagwapens	33
5.4	Huisraad	35
5.4.1	Keramiek	36
5.4.2	Kookgerei	36
5.4.3	Opdiengerei	36
5.4.4	Eetgerei	37
5.4.5	Glas	38
5.5	Vermaak	41
5.6	Gereedschap	43
5.6.1	Bijlen & hergebruik	43
5.6.2	Schoppen	43
5.7	Munten & penningen	44
5.8	Conclusie	45
6	Publieke opinie	46
6.1	Inleiding	46
6.2	Enquête antwoorden	46
6.2.1	Profilering	46
6.2.2	Wensen van het publiek	46
6.2.3	Wat zou u graag in een museum willen zien?	47
6.2.4	Interessante voorwerpen	49
6.2.5	Wat is interessant in 1672?	50
6.2.6	Interviews over publiek en archeologie	54
6.3	Samenvatting	55
7	Archeologische resten voor het Stedelijk Museum Coevorden	56
7.1	Wensen vanuit het museum	56
7.2	Conservatoren en archeologen	57
8	Archeologie in context	58
8.1	Inleiding	58
8.2	Kanon & brandbom	58
8.3	Aardewerk	60
8.4	Verdedigingsmiddelen	61
8.5	Soldatenuitrusting	62

8.6	Samenvatting.....	63
9	Conclusie	64
10	Discussie & aanbevelingen	68
10.1	Discussie	68
10.2	Aanbeveling	69
11	Bronvermelding	71
12	Verklarende woordenlijst	77
13	Bijlage 1	79
13.1	Inventarisatie	79
14	Bijlage 2	104
14.1	Eerste versie van de enquête	104
15	Bijlage 3	107
15.1	Tweede en officiële versie van de enquête	107
16	Bijlage 4	111
16.1	Interviews vragenlijsten	111
17	Bijlage 5	117
17.1	Antwoorden interviews	117
18	Bijlage 6	135
18.1	Verantwoording van de enquêtevragen	135

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

Deze scriptie is geschreven in opdracht van de Hogeschool Saxion en het Stedelijk Museum Coevorden. Het onderwerp voor dit afstudeeronderzoek is het inventariseren van archeologische resten die het verhaal vertellen over het dagelijks leven en oorlogsleven ten tijde van 1672 in Coevorden. De opdrachtgever van dit onderzoek is het Stedelijk Museum Coevorden.

Het Stedelijk Museum Coevorden is in 1979 officieel geopend en is opgezet in het Arsenaal aan de haven. Dit Arsenaal werd in de 17^e eeuw Ammunitieshuis, Magazijn der generaliteit of alleen Magazijn genoemd. Dit gebouw werd niet alleen gebruikt als een wapenopslag maar later ook als een opslag voor lijnzaadkoeken, lijnolie en graan. Het museum heeft twee verdiepingen, op de eerste verdieping is een permanente tentoonstelling over de historie van Coevorden met een voorstelling. Op de tweede verdieping worden twee tijdelijke tentoonstellingen per jaar georganiseerd. Naast deze tentoonstelling bevat deze verdieping ook een ArcheoLAB met knutselopdrachten voor kinderen.

De aanleiding voor dit onderzoek is een tentoonstelling in 2022 van het Stedelijk Museum over het 350-jarig ontzet van Coevorden. De directrice geeft aan: het Stedelijk Museum Coevorden wil in 2022 een tentoonstelling organiseren over het 350-jarig ontzet van Coevorden. Voor deze tentoonstelling vragen zij om een selectie- en adviesrapport over archeologische vondsten die relevant zijn voor de tentoonstelling en interessant voor het publiek. Uit archeologische opgravingen is bekend waar de poorten van de stad en het ravelijn zich bevonden. Een ravelijn is het buitenwerk van een vestiging.¹ Er is echter nog geen overzicht van andere bekende archeologische resten, zoals structuren en vondsten, die ook centraal staan in het dagelijks leven rondom 1672. Deze inventarisatieopdracht is de aanleiding voor dit onderzoek.

1.1.1 Historische achtergrond

Coevorden was van oorsprong een houten versterking, waar tol werd gevraagd om over de wegen te kunnen reizen. De stad was vanwege de moerassen en moeilijk beloopbare gebieden in Drenthe, de poort naar het Noorden, Duitsland en in enige mate naar Overijssel. Vanwege de ligging van de stad was het een strategische plek voor verdediging. Echter, ontstond door de ligging ook de bedreiging vanuit aanvallende machten.

De beginselen van de oorlog in 1672 werden gelegd in 1670 toen Frankrijk en Engeland een geheim bondgenootschap sloten. Deze alliantie werd gesloten om de Republiek te reduceren tot een tweederangs mogendheid. De Fransen en Engelsen sloten ook allianties met de bisdommen van Keulen en Münster.² Deze bondgenootschappen waren noodzakelijk vanwege logistieke en diplomatieke redenen. De Franse koning moest om de Spaanse Nederlanden heen manoeuvreren zodat de Spaanse keizer niet betrokken zou raken bij de oorlog. De Duitse keizer had beloofd zich niet te mengen in de oorlog indien de Spaanse Nederlanden niet betrokken zouden worden.³ Op 23 maart 1672 vielen de Engelsen de Nederlandse Smyrna vloot aan, deze vloot vervoerde specerijen en andere rijkdommen naar de Republiek. De handelaren van de Republiek waren al voorbereid en hadden hun kanonnen geprepareerd waardoor van de 70 schepen slechts drie werden veroverd door

¹ Hielkema et al. in prep, 18.

² Ter Haar 1975, 244-251.

³ Panhuysen 2011, 31-32.

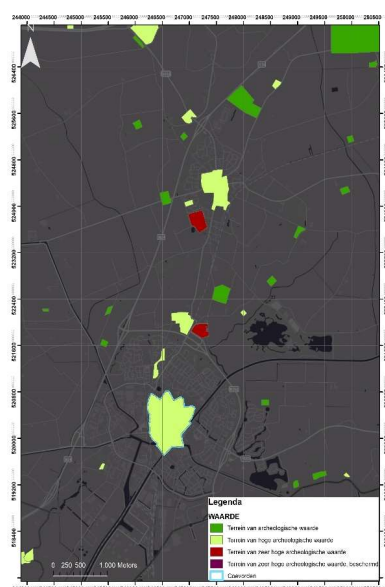
de Engelsen.⁴ Frankrijk en Keulen zouden de Republiek vanuit het Zuiden aanvallen, Münster vanuit het oosten en vanuit zee zouden de Fransen en Engelsen gezamenlijk aanvallen.⁵ De Münsterse troepen trokken vanuit het Oosten de Republiek binnen en veroverde Deventer en Kampen binnen een korte periode. Deze troepen werden aangevoerd door de Münsterse bisschop Bernhard van Galen die beroemd stond om zijn militaire tactieken met kanonnen en mortieren. Bernhard van Galen en zijn legermacht bereikten in begin juli van 1672 de vestingstad Coevorden. De stad had een strategische ligging aangezien zij toegang bood tot het gehele Noorden en tot Overijssel. Na 10 dagen van belegering lukte het Bernhard van Galen om de vestingstad in te nemen. De stad bleef een half jaar in handen van de Münsterse bezetters totdat de stad werd ingenomen door de Staatse troepen in december van 1672. De stad werd ingenomen door een verrassingsaanval onder leiding van Meindert van der Thijnen, schoolmeester en koster in Coevorden, en Frederik van Eybergen, Sergeant-Majoor in het leger van Rabenhaupt.⁶

1.1.2 Relevantie

De historie van Coevorden is terug te zien in/op historische kaarten, bodemopbouw, hoogtekarten en de archeologische verwachtingskaart. In figuur 1 is te zien waar de AMK-terreinen in Coevorden liggen. Deze kaart geeft aan welke terreinen binnen Coevorden en omliggende gebieden een hoge archeologische waarde wordt verwacht. Zoals te zien speelt de omgeving buiten de stad een belangrijke rol in de geschiedenis en verdediging van de stad. Daarom is tijdens dit onderzoek ook gekeken naar de rol van het gebied om Coevorden heen.

De afgelopen jaren hebben in Coevorden verschillende archeologische onderzoeken plaatsgevonden, waarbij resten zijn aangetroffen die mogelijk interessant zijn voor de tentoonstelling van 2022. In 2008 is het ARC begonnen met de opgraving in het centrum van Coevorden, waar het huidige gemeentehuis staat. In 2009 had Archeodienst de uitwerking over de opgraving overgenomen van het ARC. Tijdens de opgraving zijn verschillende archeologische sporen en vondsten aan het licht gekomen, die mogelijk gekoppeld kunnen worden aan 1672.⁸ In 2018 werden, tijdens een opgraving van RAAP, de Bentheimerpoort, commandantswoning, barakken en een bijbehorende beerput met veel resten opgegraven.⁹

Verder hebben archeologische begeleidingen plaatsgevonden bij de Weeshuisweide en de Stationsstraat. In het binnen centrum van de stad zijn veel archeologische opgravingen uitgevoerd. Deze onderzoeken hebben meer informatie opgeleverd over het leven in en om de stad en over de

Figuur 1. Terreinen van archeologische waarden in Coevorden en omgeving weergegeven.⁷

⁴ Ter Haar 1975, 244-251.

⁵ <https://historiek.net/rampjaar-1672-republiek-gevolgen/74798/> (geraadpleegd op 24-9-2020).

⁶ Nijkeuter 2003, 229.

⁷ <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/bronnen-en-kaarten/documenten/publicaties/2018/01/bronbestanden-archeologische-kaart> (geraadpleegd op 21-1-2021).

⁸ Lenting/van de Graaf 2014, 53-120.

⁹ Hom 2018, 5.

belegering van de stad.¹⁰

Verdere opgravingen in Coevorden die interessant zijn voor dit onderzoek, zijn de opgravingen bij het Bogasterrein, het Klooster, het oude brandweerterein en de van Heutszsingel.¹¹

Hoewel van de meeste archeologische onderzoeken rapportages beschikbaar zijn, bestaat er geen overzicht van de bekende archeologische resten in en om Coevorden, die verband houden met het ontzet van 1672. Het museum heeft geen actueel overzicht van archeologisch relevante objecten die beschikbaar zijn in het Noordelijk Archeologisch Depot. Om deze reden is het relevant om een inventarisatie te maken van de bekende archeologische resten, met daarin een advies aan het museum gericht op de bruikbare vondsten in de tentoonstelling van 2022. Dit onderzoek is relevant aangezien het een integraal inzicht geeft over de geschiedenis en archeologische situatie in Coevorden. Dit onderzoek kan daarom nieuwe inzichten bieden over het leven in Coevorden voor, tijdens en na het ontzet. Het doel van dit onderzoek is om aan de hand van beschikbare archeologische rapportages en depotgegevens een actueel overzicht op te stellen van bekende archeologische resten die mogelijk verband houden met het ontzet van 1672. Het is daarnaast belangrijk om te onderzoeken hoe de bezoekers de objecten en verhalen gepresenteerd willen zien. Daarnaast is het ook belangrijk om de wens van het museum zelf mee te nemen tijdens het onderzoek. De wensen van publiek en museum zijn onderzocht middels enquêtes en interviews. Het onderzoek levert een adviesrapport op waarin een selectie van 8 tot 15 archeologische vondsten worden uitgelicht die geschikt zijn voor de tentoonstelling in 2022.

1.2 Vraagstelling

Hoofdvraag

Welke 17^e-eeuwse archeologische resten uit Coevorden worden aanbevolen om deel uit te maken van de toekomstige tentoonstelling over het ontzet in Coevorden in 1672?

Deelvragen

Macroniveau

1. Welke historische gebeurtenissen voltrokken zich in Coevorden in het jaar 1672 die relevant zouden kunnen zijn voor een toekomstige tentoonstelling?
2. Welke personen waren betrokken bij deze historische gebeurtenissen?

Mesoniveau

3. Welke archeologische resten uit Coevorden en directe omgeving zijn in verband te brengen met deze historische gebeurtenissen?
4. Welke archeologische resten uit Coevorden zijn voor het publiek waardevol om op te nemen in deze tentoonstelling?
5. Welke archeologische resten uit Coevorden zijn voor het museum waardevol om op te nemen in deze tentoonstelling?

Microniveau

6. Welk verhaal over het beleg van Coevorden kan worden verteld aan de hand van deze archeologische resten?

¹⁰ Van Beek 2006, Hielkema 2009, Lenting/van de Graaf 2014, Hielkema et al. in prep, van der Bergh 2019.

¹¹ Hielkema in prep, Smole et al. 2009, Lenting/van Malssen 2011a, Lenting/van Malssen 2011b.

Leeswijzer

Als eerste worden de onderzoeksmethodes uitgelegd. Hier zal beschreven worden hoe dit onderzoek is uitgevoerd en met welke methodes dat gedaan is. In hoofdstuk 1 zal het historische kader rondom de gebeurtenissen in Coevorden ten tijde van 1672 worden behandeld. Vervolgens zullen de hoofdpersonen van deze gebeurtenissen besproken worden in hoofdstuk 2.

In hoofdstuk 3 volgt een inventarisatie van archeologische vondsten. Deze inventarisatie bestaat uit vondsten die direct en indirect gekoppeld kunnen worden aan het ontzet. Deze vondsten zullen de basis vormen van de definitieve selectie.

De resultaten van de enquête en interviews worden behandeld in hoofdstuk 4. Hier zal beschreven worden welke categorieën, vondsten en presentatiemogelijkheden het publiek belangrijk vindt.

In hoofdstuk 5 zal een klein gedeelte van de enquête en interviews worden uitgewerkt. Het belangrijkste wat hier behandeld zal worden zijn de archeologische vondsten die het Stedelijk Museum Coevorden zelf wil voor de tentoonstelling. Hier zal een beeld gegeven worden wat belangrijk is voor het museum.

Hoe de vondsten uit de definitieve selectie toegepast worden met betrekking tot het verhaal van 1672, zal beschreven worden in hoofdstuk 6. Na dit hoofdstuk zal de definitieve selectie gemaakt worden die bestaat uit 8 tot 15 vondsten. Deze vondsten zullen in historische context geplaatst worden en worden beargumenteerd met de antwoorden uit deelvraag 4 en 5.

Daarna zal de conclusie van dit onderzoek worden besproken. Hier zal expliciet antwoord worden gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek en zullen de resultaten worden beschreven.

Vervolgens wordt het onderdeel discussie en aanbeveling behandeld. In dit gedeelte zal worden beschreven hoe het functioneren tijdens dit onderzoek ging, welke problemen er waren en wat goed ging of juist beter kon. Ook zullen enkele onderwerpen aangeraden worden voor een vervolgonderzoek.

Hierna zal een literatuurlijst met alle geraadpleegde literatuur, afbeeldingverantwoording en persoonlijke communicatie worden beschreven.

Na de literatuurlijst zal een verklarende woordenlijst worden beschreven. Deze lijst verklaren de moeilijke of onbekende woorden uit dit onderzoek.

Als laatste zullen de bijlages worden getoond. Deze bijlages zijn de onderbouwing van het onderzoek. Op deze plek staan de uitgewerkte interviews en de eerste inventarisatie van archeologische voorwerpen.

2 Onderzoeksmethode & verantwoording

Om de deelvragen en hoofdvraag binnen het onderzoek te beantwoorden, zijn meerdere onderzoeksmethoden gebruikt. Tijdens dit onderzoek zijn de volgende onderzoeksmethodes gebruikt: literatuuronderzoek, interviews, inventarisatie en kwantitatief onderzoek. In dit hoofdstuk zal beschreven worden hoe deze methodes zijn toegepast en volgt de verantwoording van deze methodes.

2.1 Literatuuronderzoek

Tijdens dit onderzoek is een literatuuronderzoek uitgevoerd. De literatuur ging voornamelijk over de historische en archeologische omstandigheden in Coevorden van het jaar 1672. Door de informatie samen te voegen ontstond een duidelijk beeld over de historische personen en gebeurtenissen die te maken hadden met Coevorden in 1672. Daarnaast is een archeologische inventarisatie gemaakt aan de hand van de archeologische publicaties over Coevorden. Als laatste zijn de archeologische vondsten in een historische context geplaatst over het ontzet. Met deze onderzoeksmethode zijn de volgende deelvragen beantwoord:

1. Deelvraag 1: Welke historische gebeurtenissen voltrokken zich in Coevorden in het jaar 1672 die relevant zouden kunnen zijn voor een toekomstige tentoonstelling?
2. Deelvraag 2: Welke personen waren betrokken bij deze historische gebeurtenissen?
3. Deelvraag 6: Welk verhaal over het beleg van Coevorden kan worden verteld aan de hand van deze archeologische resten?

2.1.1 Verantwoording

Verzameling

Om deze deelvragen te kunnen beantwoorden met correcte informatie is gebruik gemaakt van de beschikbare literatuur bij het Stedelijk Museum Coevorden, Historische Vereniging Coevorden en Google Scholar. Voor het onderzoek naar de historie van Coevorden zijn onder andere het dagboek van Meindert van der Thijnen, "Geschiedenis van de lage landen" door ter Haar, "Coevorden, Stadt en heerlijkheid" door Minderhoud, "Kroniek van de stad Coevorden" door Rakemann en "Historie van Coevorden" van auteur Veenhoven geraadpleegd.¹² Tijdens het onderzoek naar archeologische resten is gebruik gemaakt van: "Spelen in de middeleeuwen: schaken, dammen, dobbelen en kaarten" van auteurs Egmond en Mostert voor het onderzoek naar vermaak vondsten, "Schans op de grens: Bourtanger bodenvondsten" door Lenting, van Gangelen en van Westing voor de beschrijvingen van glasvondsten en voor metaalvondsten "van voorde tot vestinggracht" van Lenting et al.¹³

Verwerking

De gebeurtenissen zijn geselecteerd op basis van de wensen van het Stedelijk Museum Coevorden. Hierin gaf het Stedelijk Museum Coevorden aan graag de gebeurtenissen omtrent het ontzet uitgelicht te willen hebben. Daarom is gekeken naar welke oorlogshandelingen zijn uitgevoerd in en rond het jaar 1672. Het ging hier om twee gebeurtenissen die interessant waren op basis van deze eisen. De eerste gebeurtenis is het beleg van Coevorden door Bernhard van Galen. De tweede gebeurtenis is de bevrijding van Coevorden door de legers Meindert van der Thijnen en Frederik van Eybergen. Deze gebeurtenissen zijn gedetailleerd beschreven bij hoofdstuk 3 van het onderzoek. De historische informatie zal verwerkt worden via een opbouwend verhaal. Dit gedeelte zal beginnen

¹² Jones 2013, Minderhoud 1977, Rakemann 2008, Ter Haar 1975, Van der Thijnen 1672, Veenhoven 1969.

¹³ Egmond/Mostert 2001, Lenting et al. 2014, Lenting et al. 1993.

met een introductie over de vesting Coevorden, dan de belegering en daaropvolgend de bevrijding van Coevorden. Bij het hoofdstuk historische personen is bestudeerd welke belangrijke personen verbonden waren aan het ontzet. Vervolgens is hun rol bij de gebeurtenissen beschreven. Dit is gedaan met behulp van de literatuur die ook gebruikt zal worden bij de gebeurtenissen. Bij deelvraag 6 is gebruik gemaakt van de historische informatie die uitgewerkt is in hoofdstuk 3 en 4. Voor de beschrijvingen van de archeologische vondsten zijn de archeologische rapporten op DANSeasy geraadpleegd.

Wijzigingen

Bij deelvraag 1 was het oorspronkelijke plan enkel literatuuronderzoek uit te voeren, tijdens het onderzoek is echter een kleine verandering gemaakt. Rik Vinke, amateurarcheoloog, had enkele kanonfragmenten, van een ontploft kanon vermeld in de bronnen van Meindert van der Thijnen, gevonden die een toevoeging waren op het verhaal, daarom is besloten om contact te leggen met deze persoon en dit verhaal te verwerken in het onderzoek.

Bij deelvraag 2 zijn geen wijzigingen doorgevoerd.

Bij deelvraag 6 is besloten om fictieve verhalen te vertellen bij de vondsten. Deze verhalen zijn geplaatst in de brede context van de vondsten. Dit om de verschillende perspectieven en historische personen van het ontzet toe te lichten.

2.2 Inventarisatie

Om een duidelijk overzicht te krijgen van de archeologisch relevante vondsten uit 1672 en een selectie hiervan te maken is besloten om een inventarisatie te maken. Deze inventarisatie bevat alle directe en indirecte vondsten die te maken hebben met het ontzet van 1672. De inventarisatie is gebruikt voor de beantwoording van de volgende deelvragen:

1. Deelvraag 3: Welke archeologische resten uit Coevorden en directe omgeving zijn in verband te brengen met deze historische gebeurtenissen?
2. Deelvraag 6: Welk verhaal over het beleg van Coevorden kan worden verteld aan de hand van deze archeologische resten?

2.2.1 Verantwoording

Verzameling

De informatie voor de inventarisatie bij deelvraag 3 en 6 is verkregen op verschillende manieren. Zo is een amateurarcheoloog uit de omgeving geraadpleegd. Dit is gedaan om archeologische vondsten op te nemen die niet bekend zijn in de professionele archeologische wereld. Ten tweede zijn archeologische rapporten via DANSeasy geraadpleegd. De meest geraadpleegde archeologische rapportages waren: de opgraving bij het gemeentehuis (Van voorde tot vestinggracht), de archeologische begeleiding bij de van Heutszsingel en de archeologische opgraving bij het Bogasgebied (fase 2).¹⁴ Ten derde is archeoloog Ko Lenting geraadpleegd, Ko Lenting is een archeoloog bij RAAP en heeft in zijn carrière veel opgravingen uitgevoerd in Coevorden. Ko heeft verschillende interessante archeologische rapporten en vondsten aangeraden. Als laatste is contact gelegd met RAAP en Salisbury inzake de archeologische opgravingsrapporten van de Beintheimerstraat (RAAP) en Friessestraat (Salisbury), deze rapporten zijn momenteel in preparatie.¹⁵

¹⁴ Lenting et al. 2014, Smole et al. 2009, Wit/Koopstra 2017.

¹⁵ Hielkema et al. in prep, Hulleger in prep.

Verwerking

Tijdens het verwerkingsproces gebruik gemaakt van de missie en visie die opgesteld door het Stedelijk Museum Coevorden. De missie vanuit het museum is het in kaart brengen van archeologisch erfgoed. Dit erfgoed richt zich op de identiteit en historie van Coevorden ten behoeve van de inwoners en in tweede instantie op het algemene publiek. Hierin is vastgelegd dat het museum zoveel mogelijk de handleiding van Spectrum volgt.¹⁶ In deze handleiding worden de volgende criteria aangehouden voor objecten bij tentoonstellingen: conditie van het materiaal, wijze van transport, soort en omvang van de bewaarplaatsen, financiële bijdrage voor bewaring, intellectuele eigendom van het materiaal. Voor archeologische objecten bij tentoonstellingen zijn er aanvullende wensen. De nadruk ligt hier op de hoeveelheid vondsten, de stabiliteit van objecten en benodigde conserveringswerkzaamheden, geschiktheid voor conservatie in het museum en kosten van de objecten. De transport en kosten waren niet van belang tijdens het onderzoek en zijn daarom niet verwerkt.¹⁷ Aanvullende richtlijnen zijn aangegeven in een gesprek met de directrice van het museum. Hierin werd aangegeven dat de voorwerpen compleet en uniek moeten zijn, daarnaast moeten deze vondsten aansluiten bij de historische figuren of het ontzet. Aan de hand van de hierboven genoemde richtlijnen is de inventarisatie opgezet.

Bij deelvraag 6 is de inventarisatie uit deelvraag 3 gebruikt om een selectie te maken van archeologische vondsten. Bij deze deelvraag wordt enkel verwezen naar de inventarisatie. De inventarisatie is gebruikt bij deze deelvragen om de interessante archeologische vondsten uit te lichten en de historische context toe te passen op deze vondsten. Deze interessante vondsten zijn onderbouwd aan de hand van de enquêtes en interviews.

Veranderingen

Bij deelvraag 3 was het plan om enkel archeologische rapporten te gebruiken voor de inventarisatie. Na inlichtingen van een collega is besloten ook gebruik te maken van een amateurarcheoloog. Tijdens het onderzoek is duidelijk geworden dat indien 1672 werd aangehouden, de inventarisatie uit weinig archeologische resten zou bestaan. Daarom is gekozen ook de indirecte vondsten die gekoppeld konden worden aan 1672, militaire zaken en materiële cultuur, uit de 17^e eeuw, te verwerken in de deelvraag. Het oorspronkelijke plan was ook om selecties te maken bij deelvraag 4 en 5. Deze zijn geschrapt om meer overzicht te creëren in het onderzoek.

2.3 Kwantitatief onderzoek

Om een duidelijk beeld te krijgen van wat het publiek en opdrachtgever belangrijk vinden om terug te zien is musea en het beantwoorden van bepaalde deelvragen is een enquête opgesteld. Deze enquête is van belang om de volgende deelvragen te beantwoorden:

1. Deelvraag 4: Welke archeologische resten uit Coevorden zijn voor het publiek waardevol om op te nemen in deze tentoonstelling?
2. Deelvraag 5: Welke archeologische resten uit Coevorden zijn voor het museum waardevol om op te nemen in deze tentoonstelling?

2.3.1 Verantwoording

Verzameling

Bij het verdiepingsproces over de onderzoeksmethoden die aansluiten bij enquêtes is theoretische vakliteratuur geraadpleegd. Deze vakliteratuur betreft: "Zo doe je een onderzoek" van auteurs Roel

¹⁶ <https://www.museumcoevorden.nl/wp-content/uploads/2017/06/1.-Beleidsplan-2017-2020.pdf> (geraadpleegd 29-6-2021).

¹⁷ <https://faro.be/spectrum/spectrumNL-nl.1.0.pdf#page=293&zoom=100,94,652> (geraadpleegd 29-6-2021).

Grit & Mark Julsing, “Basiskennis marktonderzoek” van auteurs Co Blikendaal & Tom van Vught, “Dit is onderzoek” van Ben Baarda en “Wat is onderzoek” van Nel Verhoeven. Het boek “Basiskennis marktonderzoek” viel af aangezien hier meer werd ingezoomd op de economische wereld. Aangezien het boekwerk “Dit is onderzoek” verdiept in de medische wereld is besloten dit boek niet verder te gebruiken. Van de overgebleven literatuur is gekozen om de methodes uit “Zo doe je een onderzoek” te gebruiken. In beide boekwerken zitten geen verschillen en bevatten dezelfde informatie. De afweging is gemaakt op basis van persoonlijk voorkeur omtrent verwoording en opsomming van thema’s. Tevens heeft Lize Noorda, docent publieksarcheologie, geholpen met het inhoudelijk nakijken van de enquête en adviseren bij de opstelling van de vragen.¹⁸

Verwerking

Voor het uitwerken van deze deelvragen waren twee typen onderzoek mogelijk. De eerste was kwalitatief onderzoek en de tweede een kwantitatief onderzoek. Bij kwalitatief onderzoek wordt er diep ingegaan op de materie en word diepgaande informatie verzameld over een beperkt aantal onderzoekseenheden. Tijdens het verzamelen wordt vooral gericht op de aard van het onderzoek. De reden waarom veel informatie over weinig onderzoekseenheden wordt verzameld is om ervoor te zorgen dat geen informatie over het hoofd wordt gezien. Het is mogelijk om twee situaties te onderzoeken en deze met elkaar te vergelijken. Enkele methoden die gebruikt worden bij dit type onderzoek zijn diepte-interviews en groepsdiscussies. Als voorbeeld wordt de interview methode genomen. Om dit onderzoek uit te voeren kunnen Interviews gehouden worden met museabezoekers. Met deze bezoekers kan een diepgaand gesprek gevoerd worden over de wensen die het zij hebben bij het bezoeken van musea. Het voordeel is dat er doorgevraagd kan worden bij interviews zo worden meer details bekend over het onderwerp. Tevens zijn er ook nadelen verbonden aan deze methode. De nadelen zijn als volgt: De antwoorden kunnen gekleurd worden door de interviewer, De onderzoeker moet ervaring hebben met interviewen, de resultaten kunnen niet gekwantificeerd worden en het uitwerken van deze interviews is arbeidsintensief. Het uitvoeren van deze methode kost veel tijd aangezien het publiek uit veel deelnemers met individuele meningen, eigenschappen en wensen bestaat. Om een representatief beeld te vormen van de publiekelijke wensen moet een groot aantal interviews uitgevoerd worden. De resultaten van deze interviews zouden vervolgens getranscribeerd moeten worden. Deze methode zal niet worden overgenomen vanwege de beperkte tijdsperiode waarin dit onderzoek afgerond moet worden.

Vanwege de beperkte tijdsperiode is gekozen om kwantitatief onderzoek uit te voeren. Bij dit onderzoek wordt de nadruk gelegd op de omvang of hoeveelheid waarin de onderzoeksvraag zich voordoet. Bij kwantitatief onderzoek worden de resultaten uitgedrukt in getallen. Het doel is om informatie cijfermatig te verzamelen over de onderzoekseenheden om hiermee algemene uitspraken te doen over de gehele populatie. Marktonderzoek dat gedaan wordt doormiddels een groot aantal enquêtes is kwantitatief onderzoek. Door een groot aantal eenheden te onderzoeken wordt de betrouwbaarheid van het onderzoek groter. Enquêtes behoren tot de methodes die uitgevoerd worden bij kwantitatief onderzoek. Met een enquête wordt de kennis of mening van een groot aantal mensen onderzocht. Bij het opstellen van een enquête moet worden nagedacht welke informatie de enquête gaat opleveren. Er zijn twee mogelijkheden om één enquête uit te voeren namelijk de ad-hoc survey en continu survey. Met de ad-hoc survey wordt de mening van mensen eenmalig gevraagd, bij een continu survey wordt over een langere periode de mening van mensen gemeten. Bij dit onderzoek wordt vanwege de beperkte tijd gebruik gemaakt van de ad-hoc survey. Deze enquête zal dus eenmalig worden uitgevoerd. Bij het maken van een enquête zijn voor- en nadelen. De voordelen van een enquête zijn als volgt:

1. Enquêtes zijn kwantitatief waardoor statistische analyses mogelijk zijn.
2. Een enquête kan door niet deskundigen worden afgenomen.

¹⁸ Persoonlijke communicatie, Lize Noorda, 04-05-2021.

3. Als de mening van veel mensen wordt gevraagd, kan er sprake zijn van een grote betrouwbaarheid.
4. Enquêtes zijn snel uitvoerbaar.
5. Een enquête kan fysiek, schriftelijk, telefonisch of via internet afgenomen worden.
6. De kosten zijn beperkt.

De nadelen van een enquête zijn:

1. Vragen in enquêtes kunnen niet zomaar worden aangepast.
2. Er kan niet doorgevraagd worden bij de vragen.
3. Indien weinig mensen de enquête invullen is deze onbruikbaar.
4. Deelnemers kunnen een sociaalwenselijk antwoord geven.
5. Er worden geen nieuwe ontdekkingen gedaan zoals bij een interview mogelijk is.
6. Mensen zijn enquête moe.

De voordelen sluiten goed aan bij de wensen van dit onderzoek aangezien de kosten beperkt zijn, een enquête snel uitgevoerd kan worden en online een enquête uitgevoerd kan worden voor een groot publiek. Voornamelijk het online uitvoeren van de enquête was doorslaggevend aangezien enquêtes niet fysiek uitgevoerd konden worden door Corona. Met de nadelen moet ook rekening worden gehouden, aangezien niet doorgevraagd kan worden en geen veranderingen kunnen plaatsvinden bij de vragen. Hierom zullen verdiepende vragen in de enquête worden verwerkt. Tevens moet rekening gehouden worden met het aantal mensen dat de enquête invult. Vanwege de korte tijdsperiode, relatieve onbekendheid en kleine omvang van zowel het Stedelijk Museum Coevorden als de stad Coevorden is een minimum van dertig deelnemers aangehouden om de enquête bruikbaar te maken. Het aantal deelnemers was uiteindelijk veertig waardoor de enquête is gebruikt in dit onderzoek.

Bij het maken van enquête vragen zijn enkele basiseisen.

1. De vragen moeten makkelijk in te vullen zijn.
2. De vragenlijst moet compleet zijn en er mogen geen veranderingen zijn.
3. De vragenlijst moet neutraal zijn.
4. De vragenlijst moet niet te lang zijn. Een te lange lijst zorgt voor een laag aantal deelnemers.
5. Stel enkel vragen die te maken hebben met het onderzoek. De vragenlijst moet een duidelijk onderwerp hebben met duidelijke vraagstellingen.
6. Duidelijk taalgebruik. Iedere deelnemer moet de vragenlijst begrijpen.
7. Begin de vragenlijst met neutrale vragen en stel verder op in de enquête de moeilijke vragen.
8. Zorg dat vragen gegroepeerd zijn op onderwerp.
9. Laat iemand geen vragen beantwoorden die niet van toepassing zijn voor die persoon.

Tijdens het maken van de enquêtevragen is rekening gehouden met de hierboven genoemde manieren waarop vragen gesteld kunnen worden. Er is voornamelijk gecontroleerd of de vragen duidelijk waren en iedereen de enquête kon invullen. Dit is gedaan door de taal duidelijk en simpel te houden. De vragen zijn zo neutraal mogelijk opgesteld, toch is bij de enquête in de bijlage te zien dat de vragen beïnvloed zijn door archeologische achtergrond van de auteur. Het begin van de vragenlijst is eenvoudig in te vullen, verder op in de enquête zijn de moeilijke vragen gesteld. De vragen zijn duidelijk ingedeeld op onderwerpen profilering, wat is waardevol en archeologie. De profilering van de deelnemers en het onderwerp waardevol zijn gesteld om een representatief beeld te creëren van: De leeftijd, geslacht, woonplaats, waarom zij musea bezoeken en wat voor hun waardevol is.¹⁹ De overige vragen zijn zo geformuleerd dat informatie wordt verkregen over de wensen van het publiek. Deze wensen gaan over: welke archeologische vondsten de deelnemers waardevol vinden en graag terug willen zien in musea tentoonstellingen. Daarna over de manier waarop deelnemers archeologie

¹⁹ Grit/Julsing 2017, 16, 69, 70, 73-75, 77.

interessant vinden. Als laatst wordt aan de deelnemers gevraagd welke archeologische vondsten uit 1672 zij interessant vinden. Bij de antwoorden in de enquête is rekening gehouden met de vondsten en historische context die onderzocht zijn bij de eerdere deelvragen. Zo zijn bij vragen over archeologische vondsten de vondstcategorieën gebruikt uit bijlage 1 en de inventarisatie. Dit is gedaan om te bestuderen welke vondsten uit het archeologische onderzoek de deelnemers het liefst willen zien in musea. Teven zijn bij meerdere vragen de antwoorden ingedeeld op verschillende schaalniveaus. De schaalniveaus verschillen van specifiek tot gedetailleerde onderwerpen. Met deze schaalniveaus kon bestudeerd worden in hoeverre deelnemers een specifieke wens hadden of de voorkeur gaven aan algemene onderwerpen in musea. Bij het bereiken van veertig deelnemers is vanwege de tijdsdruk besloten de enquêtes uit te werken. Alle resultaten zijn geëxporteerd naar een Excel bestand. Dit bestand is in overleg met het museum niet in de bijlage geplaatst maar zal na het onderzoek afgeleverd worden aan het Stedelijk Museum Coevorden. In dit Excel bestand zijn de resultaten bestudeerd en verwerkt tot tabellen. Er was besloten niet alle informatie te verwerken in het onderzoek. Dit aangezien enkele resultaten weinig toevoegen aan het onderzoek en het onderzoek anders te breed werd, waardoor afwijken zou worden van de kern. Voornamelijk de wensen van het publiek met betrekking tot archeologische vondsten zijn uitgewerkt. Dit aangezien de resultaten van deze vragen de deelvragen van dit onderzoek het best beantwoorden. De resultaten van de enquête zijn gebruikt bij het creëren van de definitieve selectie in hoofdstuk 8.

Veranderingen

De enige verandering ten opzichte van het Plan van Aanpak is dat de enquête uitgevoerd is voordat de inventarisatie compleet was.

2.4 Gesprekken/interview methode

Voor het beantwoorden van een archeologische vondsten selectie was het van belang interviews te houden met verschillende conservatoren en publieksarcheologen. Er zijn interviews gehouden met 6 verschillende archeologen om de volgende deelvragen te beantwoorden:

1. Deelvraag 4: Welke archeologische resten uit Coevorden zijn voor het publiek waardevol om op te nemen in deze tentoonstelling?
2. Deelvraag 5: Welke archeologische resten uit Coevorden zijn voor het museum waardevol om op te nemen in deze tentoonstelling?

2.4.1 Verantwoording

Verzameling

Gedurende het onderzoek is contact gelegd met vier musea, verder is contact gelegd met Erfgoed Gelderland en de stadsarcheoloog van Groningen. Er is besloten om met elke instantie een interview uit te voeren, dit om zoveel mogelijk data te verzamelen. Tevens is gebruik gemaakt van het boek "Zo doe je een onderzoek" bij het bepalen van de interview strategie.

Verwerking

Zoals uitgelegd bij de vorige verantwoording zijn er verschillende methodes waarmee een onderzoek uitgevoerd kan worden. Zo kan een enquête uitgevoerd worden onder de gevraagde conservatoren. Het probleem met deze methode is dat er dan niet doorgevraagd kan worden waardoor belangrijke details buiten beeld blijven. Een andere mogelijkheid was brainstormen met de geplande deelnemers. Het voordeel is het produceren van een ongelimiteerd aantal ideeën. Het nadeel is dat deze methode ongestructureerd is en de reproduceerbaarheid niet gegarandeerd is. Aangezien reproduceerbaarheid belangrijk is bij dit onderzoek zal deze methode niet gebruikt worden. Conservatoren kunnen veel informatie vertellen over de onderzoeksvragen daarom is besloten om

interviews te houden. De belangrijkste redenen voor deze methode zijn de mogelijkheid tot doorvragen en het verzamelen van veel informatie over specifieke onderwerpen. Tevens kunnen vragen worden aangepast om het gewenste resultaat te verkrijgen.

Voor het uitvoeren van interviews zijn drie manieren van interviewen:

1. Gestructureerd interview waar de vragen van tevoren op papier staan.
2. Semi-gestructureerd waar alleen de beginvragen op papier staan.
3. Ongestructureerd waar alleen het onderwerp en de gesprekspunten vast staan en net zolang wordt doorgevraagd tot het onderwerp voldoende is behandeld.

Vanwege de duidelijke structuur is gekozen gebruik te maken van een gestructureerd interview. Dit type interview zorgt ervoor dat de geïnterviewde persoon zich kan voorbereiden op de onderwerpen en vragen. Bij deze methode kan doorgevraagd worden indien dat nodig is.²⁰ De interviews zijn vanwege Corona digitaal uitgevoerd en zijn opgenomen, de transcribatie en opgestelde vragenlijsten zijn te vinden in de bijlagen. Tijdens de interviews waren de onderwerpen: publieksbereik, selectie keuzes, presentatie mogelijkheden en doelgroepen. Deze onderwerpen zijn gekozen aangezien de antwoorden van de deelnemers antwoord kunnen geven op deelvraag vier en vijf. Tevens heeft publieksarcheoloog Lize Noorda een rol gespeeld bij het opstellen van de vragenlijst, dit door het nakijken en adviseren van de eerste vier interviews. Aan de hand van de antwoorden uit de interviews konden de resultaten bij de enquêtes beter onderbouwd worden.

Om representatief onderzoek te doen zijn zes personen geïnterviewd van verschillende musea en publiekssectoren. De benaderde personen en organisaties zijn als volgt:

- **RMO.** Vanwege haar ervaring en kennis in het maken van tentoonstellingen is gekozen om Dr. Annemarike Willemsen te benaderen voor een interview.
- **Drents Museum.** Vanwege zijn archeologische achtergrond, ervaring en plaatselijke kennis is besloten om Bastiaan Steffens te benaderen voor een interview.
- **Huis van Hilde.** Vanwege zijn ervaring, archeologische kennis en omdat hij het beleidsadviseur archeologie is in Noord-Holland is gekozen om Rob van Eerden te interviewen.
- **Erfgoed Gelderland.** Vanwege zijn jonge leeftijd en ervaring in de publiekelijke sector van de archeologie is gekozen om Wouter Hinrichs te interviewen.
- **Groninger museum.** Bij het Groninger museum is gekozen om Egge Knol te interviewen. Egge heeft al eens eerder een tentoonstelling gemaakt over het rampjaar in het Noorden en heeft ook Coevorden hierin meegenomen. Ook in 2022 maakt hij een tentoonstelling over het 350-jarig jubileum van het rampjaar in Groningen. Daarnaast is hij een zeer ervaren conservator met veel kennis over de archeologische vondsten in het Noorden.
- **Stadsarcheoloog Groningen.** Hier is besloten om Gert Kortekaas te interviewen. Als stadarcheoloog heeft hij ervaring in de publiekssector. Daarnaast heeft hij meerdere tentoonstellingen gemaakt en delen Coevorden en Groningen een stuk geschiedenis en personen uit 1672.

²⁰ Grit/Julsing 2017, 69-70, 82.

- **Stedelijk museum Coevorden.** Aangezien het belangrijk is dat het museum zelf een stem heeft in de selectie keuzes is een interview gehouden met directrice Stefanie Ottens-Hornemans.

Veranderingen

Oorspronkelijke idee was het plan om publieksarcheologen Eline Jonkergouw en Roel Kramer te interviewen. Dit was echter veranderd naar stadsarcheoloog Gert Kortekaas en publieksarcheoloog Wouter Hinrichs. Deze veranderingen zijn doorgevoerd aangezien met Wouter Hinrichs een bredere diepgang in publieksbereik gecreëerd kan worden. Met Gert Kortekaas kan een beter beeld van de relatie tussen Coevorden en Groningen geschetst kan worden.

Daarnaast stond eerst geen interview gepland met de directrice van het Stedelijk Museum Coevorden. Aangezien het museum zelf een visie heeft over de tentoonstelling van 2022 was het belangrijk om ook de wensen van het museum mee te nemen in de selectie.

Bij deelvraag 6 hebben de veranderingen geen effect gehad.

2.5 Overige veranderingen

Deelvraag 7

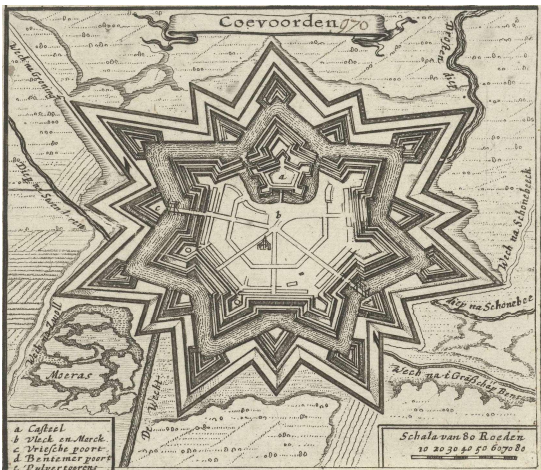
Hoe kan informatie uit archeologische context aantrekkelijk worden gepresenteerd voor het publiek binnen de kaders die zijn gesteld voor de tentoonstelling?

Deze deelvraag is in zijn geheel geschrapt. De planning was om dit gedeelte compleet uit te werken. Samen met de scriptiebegeleider is besloten deze vraag te schrappen uit het onderzoek. Dit aangezien de vraag verwerkt kon worden in deelvraag 4 met behulp van de enquêtes. Hierom is gekozen een grotere nadruk te leggen op de enquêtes van deelvraag 4. Tevens was de deelvraag niet relevant voor het onderzoek aangezien deze deelvraag over vormgeving ging en niet over de archeologische vondsten die interessant zijn voor dit onderzoek.

3 Coevorden, stad van historische strijd in 1672

3.1 Inleiding

In 1672, het rampjaar genoemd, begon de oorlog tussen de Republiek en Frankrijk, met haar bondgenoten Engeland, Keulen en Münster. Deze oorlog was bedoeld om de Republiek te reduceren tot een tweederangs mogendheid. Eerder had de Republiek, samen met Zweden en Engeland, de expansiedrift van Frankrijk tegengehouden. Uit woede, gecreëerd door het tegenhouden van deze expansiedrift, sloot Lodewijk XIV (Zonnekoning) een bondgenootschap met Engeland en uit logistieke redenen Keulen en Münster.²¹ De Nederlandse vloot was sterk. Echter, waren het leger en de vestingen verwaarloosd.²² Coevorden was één van die verwaarloosde vestingsteden. De bisschop van Münster, Bernhard van Galen, was uit op gebiedsexpansie die expansie was gericht op de noordelijke provincies van de Republiek. Coevorden was één van de gebieden die hij wou veroveren aangezien dit de toegangspoort naar het Noorden was. In 1672 is tweemaal gevochten om Coevorden, zie figuur 2. Na lang plunderen in de achterhoek door Bernhard van Galen kwam het eerste gevecht. Na dit gevecht kwam Coevorden in Münsterse handen terecht. In december vond een tweede gevecht plaats waarin Coevorden bevrijd werd uit Münsterse handen. Bernard van Galen heeft in 1673 nog eenmaal geprobeerd om Coevorden te veroveren.²³

Figuur 2. Plattegrond van vestingstad Coevorden in 1672.²⁴

3.2 Coevorden

Coevorden had een bijzondere strategische ligging. De stad lag op de route tussen Bentheim en Twente over de Hondsrug naar Groningen toe. Om vanuit het Noorden naar het zuiden en andersom te gaan moest je langs Coevorden. Dit kwam doordat de vesting de doorgang beheerste over de moeras gordels langs zuid- en oostgrens. Drenthe was met een oppervlak van ongeveer 500 km² een van de grootste (hoog)veengebieden in Europa. Het veen in Drenthe is later door ontginning

²¹ Rakemann 2008, 53.

²² Ter haar 1971, 251.

²³ Rakemann 2008, 54.

²⁴ <https://www.rijksmuseum.nl/en/collection/RP-P-OB-82.261> (geraadpleegd 7-4-2021).

uitgegraven waardoor het meeste veen inmiddels is verdwenen, hierdoor is het landschap in moeras veranderd.

Coevorden was een modelvesting in Europa, dit bleek uit de brieven en tekeningen die sir John Peyto of Doddinton naar Londen stuurde. In deze brieven schreef hij dat de vestingen in Engeland lang niet op hetzelfde niveau waren als de vestingen in de Republiek, zoals Coevorden.²⁵

Na de vrede van Munster (1648) werd de vesting sterk verwaarloosd. Het garnizoen was ingekrompen, het kruit was verouderd en de aarde wallen verkeerden in slechte toestand. In 1663 beschreef de Engelse William Lord Fitzwilliam Coevorden als een zwaar versterkte vesting. Hij stelde dat indien de stad voldoende manschappen en munitie had, de stad als onneembaar beschouwd kon worden. Coevorden was één van de meest gefortificeerde steden in de wereld. Bijna nergens ter wereld zag je op elk bastion een zwaar geschut en het kasteel versterkt met zijn eigen vier kleine bastions.²⁶

3.2.1 Verwaarlozing en troepen

Coevorden was verwaarloosd en de oude commandant werd overgeplaatst naar Deventer aangezien de Staten-Generaal hem niet vertrouwde. Johan van Borum werd in 1672 commandant van Coevorden. Hij probeerde de vesting te versterken door meer troepen te verzamelen en de muren te verstevigen. Tevens verzocht hij de provincies Friesland en Groningen om hulp bij het versterken van de vesting. Dit verzoek werd geweigerd door de provincies. Het garnizoen bestond vooral uit nieuwe troepen die onervaren waren. De troepen in Coevorden bestonden uit acht nieuwe compagnieën, vijf oude compagnieën en twee compagnieën ruiterij. Een compagnie bestond normaal uit 150 man wat dus zou neerkomen op 2250 soldaten in Coevorden. In werkelijkheid bestond de sterkte van het garnizoen in Coevorden uit duizend man, waar drie- á vierduizend troepen nodig zijn om de vesting te verdedigen bij een zware aanval. Coevorden werd versterkt door 250 manschappen die zich terugtrokken bij de Schenkenschans.²⁷

3.2.2 De eerste aanval op Coevorden

De bisschop van Münster, Bernhard van Galen, was een uitstekende krijgsman die zijn kans schoon zag om met behulp van de Engelsen en Fransen de Noordelijke en oostelijke provincies van de Republiek te annexeren. Na lang plunderen in de Achterhoek en het innemen van Bredevoort, Deventer, Zwolle en Steenwijk kwam op 1 juli 1672 Coevorden in zicht. De stad werd omsingeld door 22.000 Münsterse soldaten die het hoofdkwartier op Huis ter Scheer hadden.²⁸ Daarnaast waren enkele Duitse regimenten in Dalen en rond het Loo nabij Schoonebeek gestationeerd voor de belegering.²⁹ Voor de eerst in de historie kwam Coevorden onder mortiervuur te liggen, dit was een nieuw wapen ontwikkeld door Bommen Berend (Bernhard van Galen).³⁰ Op 6 juli probeerde Bernhard van Galen de stad tevergeefs op te eisen. Na hevige bombardementen op de stad was de vesting zwaar beschadigd, onder andere het proviandhuis was zwaar getroffen. Op 11 juli eiste Bernhard van Galen voor de tweede keer de stad op. Johan van Borum stuurde drie kapiteins naar Bernhard van Galen om een wapenstilstand van drie dagen te vragen. Bernhard nam twee kapiteins gevangen en stuurde de derde terug met de eis de strijd op te geven. Vanwege de omstandigheden werd in de stad een kriegsraad gehouden over de capitulatie van de stad. Tegen de wil in van de commandant gaf het garnizoen zich over onder de voorwaarde een eervolle aftocht te mogen

²⁵ <https://geschiedeniscoevorden.nl/node/493> (geraadpleegd 11-03-2021).

²⁶ <https://geschiedeniscoevorden.nl/node/493> (geraadpleegd 11-03-2021).

²⁷ Veenhoven 1969, 80-86.

²⁸ Rakemann 2008, 53.

²⁹ Van der Thijnen 1672, 4.

³⁰ Rakemann 2008, 53.

houden. Bernhard van Galen ging akkoord en nam de stad de volgende dag in. Hij hield zich echter niet aan de afspraak en nam krijgsgevangenen voor losgeld, dwong soldaten in Münsterse dienst, nam wapens en andere voorwerpen in en liet het overgebleven garnizoenen zonder trommelslag vertrekken.³¹ Met de inname van Coevorden lag de weg voor Bernhard van Galen open om naar Groningen en Friesland te trekken.³² Na de inname vluchtte enkele inwoners voor geveesde overlast die de bezetters veroorzaakten. Onder de gevluchte inwoners bevond zich schoolmeester en koster Meindert van der Thijnen. Hij was kort na de inname van de stad ontslagen als schoolmeester door de bezetters. Hij koos ervoor met zijn gezin te vluchten naar de stad Groningen. Meindert van der Thijnen was geïnteresseerd in verdedigingskunsten en had een plan om Coevorden te heroveren. Hij probeerde zijn plan voor te leggen aan Luitenant-Generaal Rabenhaupt, commandant van Groningen.³³

3.3 De herovering van Coevorden

Na verschillende gesprekken met bevelhebber Rabenhaupt wist Meindert van der Thijnen hem alsnog te overhalen om zijn plan uit te voeren. Het plan van Meindert van der Thijnen was om in de winter een verrassingsaanval uit te voeren op Coevorden. Dit plan zou uitgevoerd worden wanneer de grachten van de vesting bevroren waren. In het ijs van de bevroren grachten werden gaten geslagen door de Münsterse troepen. Dit werd gedaan om het ijs op de gracht zwak te maken zodat aanvallers niet gemakkelijk over het ijs. Daarom waren de biesenmatten van Meindert van der Thijnen een cruciaal onderdeel van dit plan. De biesenmatten hadden het doel om deze gaten in het ijs nutteloos te maken en zorgde ervoor dat troepen over de bevroren grachten konden lopen om zo de vesting te bestormen. Na het goedkeuren van de plannen door Rabenhaupt werd een legermacht samengesteld om dit plan uit te voeren. Op 26 december vertrokken tweeduizend soldaten vanuit Groningen om Coevorden te heroveren. De opperbevelhebber van de aanvalsmacht was Sergeant-Majoor Frederik van Eybergen, een van Rabenhaupt zijn vertrouwde officieren.

Tijdens de tocht verlieten enkele soldaten, die in Münsterse dienst hebben gezeten, de formatie om de stad in te lichten van de aankomende aanval. Deze soldaten kwamen in het Staatse leger als alternatief van gevangenschap na het beleg van Groningen. De bezetters waren twee dagen in volle alertheid. Echter, was de vijand nog geen enkele keer gespot, hierdoor verzwakte de alertheid van de bezetters.

3.3.1 De aanval

Voor de aanval van de Staatse troepen werden verschillende plekken van de vesting gekozen en werden de materialen en biesbruggen geprepareerd voor de aanval. Het leger werd opgedeeld in verschillende aanvalsgroepen en eskaders. Aanvalsgroep één werd geleid door Frederik van Eybergen, deze aanval was gericht op het kasteel en bastion Gelderland. Aanvalsgroep twee werd geleid door Sergeant-Majoor Johan Wyler deze aanvalsgroep richtte zich op het bastion Holland. De laatste aanvalsgroep werd geleid door Johan van Sickinghe en viel aan bij bastion Overijssel. De eskaders werden net als de aanvalsgroepen onderverdeeld in verschillende groepen. Het eerste eskader werd aangevoerd door Kapitein Barhtold Coenders en zou aanvallen bij bastion Gelderland. Het tweede eskader werd geleid door Kapitein Godefroy Bachman en zou de aanval uitvoeren op de courtine tussen bastion Holland en Zeeland. Het derde eskader werd geleid door Kapitein Hendrick Losecaet, dit eskader voerde de aanval uit op de courtine tussen bastion Friesland en Overijssel. Elk

³¹ Veenhoven 1969, 80-86.

³² Jones 2014, 188.

³³ <http://www.ngv-groningen.nl/wp-content/uploads/publicaties/GronM14-Herovering-Coevorden-in-1672.pdf> (geraadpleegd 18-06-2021).

van deze eskaders had de taak de biesbruggen neer te leggen en vervolgens aanval te vallen bij de aangewezen doelen. Zodra de aanval begon werden de Staatse troepen verwelkomd met kanon- en musketkogels van Münsterse zijde. De belegering is te zien in figuur 3.

Figuur 3. Het ontzet van Coevorden 1672.³⁴

Nadat de troepen over de dichtgevroren voorgrachten waren getrokken maakten zij een doorgang in de met palissaden bedekte weg. Hierdoor kon een gangbare route naar de hoofdgracht gemaakt worden. Op de gracht werden de biesbruggen over de wakken gelegd. Soldaten werden bevolen snel te lopen naar de onderwal. Zodra hier voldoende soldaten waren werd een doornhaag weggehaald en werd begonnen aan het beklimmen van de wal. De Münsterse krijgsmacht op deze wal trok zich al schietend terug, maar werd achtervolgd door kapitein Barthold Coenders. Barthold Coenders beschoot vervolgens de Münsterse vesting commandant Jan de Mooy. Deze commandant liet daarmee als een van de eerste het leven tijdens de herovering van Coevorden.

Ondertussen had luitenant-kolonel Van Eybergen het kasteel veroverd en sergeant-majoor Wyler het bastion Holland. Na het veroveren van deze strategische verdedigingswerken besloten Van Eybergen en Wyler de straten te doorzoeken op vijandelijke troepen.

De zwaarste strijd werd echter gevoerd door Johan Sickinghe, dit aangezien zijn aanval het verst afgelegen was (bastion Overijssel), waardoor hij pas later aankwam en de verdedigers al op hun hoede waren. De kanonniers schakelden met één kanonschot zes dragers van de biesbrug neer. Het lukte de Staatse troepen om de vesting te bestormen. Aan de ruitery werd verlof aangeboden om deze aanval te ondersteunen. Ieder die wou deelnemen mocht te voet verder vechten. De nodige moed was vereist om de aanval voort te zetten tegen het bastion. Veel soldaten lieten het leven of raakten gewond tijdens de bestorming. Dit bastion werd al sterk beschermd en kreeg vervolgens bijval van de verdedigers die toegesnel waren vanuit de al reeds veroverde bolwerken. Van der Thijnen, die een goed overzicht over de slag hield, attendeerde overste Frederik van Eybergen erop dat sergeant-majoor Hendrik van Sickinghe nog in gevecht was. Hierop ging Frederik van Eybergen met veertig man richting bastion Overijssel. De vijand had inmiddels door dat zij vanuit de rug aangevallen werden en gaven zich vervolgens over.

Ondertussen trokken Staatse troepen de Frieschepoort binnen. De Staatse ruitery trok onder het trommelgeluid van Wilhelmus van Nassouwe de stad binnen. De overgebleven bezetters gooiden hun wapens neer en gaven zich over aan de Staatse troepen. Coevorden werd ingenomen binnen drie uur terwijl de stad normaliter werd aanschouwd als een onneembare vesting.

³⁴ <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/SK-A-486> (geraadpleegd 12-03-2021).

Het aantal krijgsgevangen was ongeveer vierhonderd en het aantal gesneuvelde soldaten was aan Münsterse zijde 150, waaronder commandant Jan de Mooy, overste-luitenant Huis en een aantal officieren behoorde tot de gesneuvelden. De Staatse zijde telde 55 gesneuvelden, tijdens de slag vielen echter vele gewonden aan Staatse zijde.³⁵

³⁵ <http://www.ngv-groningen.nl/wp-content/uploads/publicaties/GronM14-Herovering-Coevorden-in-1672.pdf> (geraadpleegd 25-03-2021).

4 De hoofdrollen in 1672

In dit hoofdstuk zullen de belangrijkste personen van het ontzet worden beschreven. Tevens zal behandeld worden welke rol zij in het ontzet hadden, wat hun achtergrond was en welke dankbaarheid de Staatse hoofdrolspelers kregen voor hun rol.

4.1 Bernard van Galen (Bommen Berend)

In 1665 ontstond de eerste Münsterse oorlog, toen probeerde Bernard van Galen probeerde door de oorlog de noordelijke provincies van Nederland onder zijn gezag te krijgen. Tijdens deze oorlog werd hij gesteund door middel van subsidies uit Engeland. Toen Brandenburg de Republiek besloot te helpen trok Bernhard van Galen zich terug. In 1672 viel Bernhard van Galen voor de tweede keer de Republiek binnen. Deze inval gebeurde samen met bondgenoten Engeland, Frankrijk en Keulen. Hij hield twee veldtochten in het oostelijke gedeelte van Nederland waar hij plunderde. Bernhard van Galen was de vorst-bisschop van de Duitse deelstaat Münster (figuur 4).³⁶

Figuur 4. Op dit portret is Bernhard van Galen de bisschop van Münster afgebeeld.³⁷

4.2 Wigbolt van Broersema

Wigbolt van Broersema was commandant en gouverneur van Coevorden in 1672. De Staten-Generaal vertrouwde Wigtold niet en verplaatst hem naar Deventer. Na enig vertoon van weerstand liet Wigtold zich door bedrieglijke beloften en goud, van de Münsterse bisschop, omkopen en gaf de stad op aan de Münsterse strijdkracht. Vervolgens liep Broersema openlijk over naar Münsterse zijde.³⁸

4.3 Johan van Burum

Johan van Burum werd Commandant van Coevorden na het vertrek van Broersema.³⁹ Na het beleg is weinig bekend over het lot van Johan van Burum.

³⁶ Minderhoud 1977, 70-73.

³⁷ <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-P-1912-747> (geraadpleegd 14-03-2021).

³⁸ Krabbendam 1837, 44.

³⁹ Minderhoud 1977, 73.

4.4 Frederik van Eybergen

Frederik van Eybergen was de legeraanvoerder van de tweeduizend man die naar Coevorden trok. Samen met Meindert stelde hij het plan op en viel hij als een van de eersten de vesting aan. Luitenant-Kolonel Frederik van Eybergen werd in 1675, na de dood van Rabenhaupt, benoemd tot commandant van de vestiging Coevorden.⁴⁰

4.5 Meindert van der Thijnen

Meindert van der Thijnen was koster en schoolmeester van beroep.⁴¹ Meindert koos ervoor om op 4 september zijn huis te verlaten en richting Groningen te vluchten. Hij was geïnteresseerd in versterkingskunst en had een plan gemaakt om onverwacht Coevorden weer terug te veroveren.⁴²

In de winter van 1672 legde Meindert van der Thijnen zijn idee om Coevorden te heroveren voor aan de bevelhebber in het Noorden, Generaal Rabenhaupt.⁴³

Meindert van der Thijnen werd spoedig na het ontzet benoemd tot Sergeant-Majoor maar vond deze functie te zwaar, ook een benoeming tot Kapitein wees hij af. Hij nam wel de functie als commies van het magazijn in Coevorden aan.⁴⁴

4.6 Rabenhaupt

Na langdurige onderhandelingen werd Karel Rabenhaupt, benoemd tot Luitenant-Generaal van de militie van Stad en Lande. Op 24 juli, elf dagen na de verovering van Coevorden, stond Bommen Berend aan de poorten van Groningen. De verdediging van Groningen was in handen van Karel Rabenhaupt. Na vier weken gaf de bisschop het beleg op en trok zich terug. Na uitgebreid overleg met Meindert van der Thijnen besloot Rabenhaupt in december van 1672 Coevorden te heroveren. Rabenhaupt stuurde een leger van ongeveer tweeduizend man af op Coevorden.⁴⁵ Rabenhaupt werd na de oorlog benoemd tot drost van Drenthe en commandant van de vesting Coevorden.⁴⁶

Figuur 5. Een portret van Karel Rabenhaupt.⁴⁷

⁴⁰ <http://www.ngv-groningen.nl/wp-content/uploads/publicaties/GronM14-Herovering-Coevorden-in-1672.pdf> (geraadpleegd 25-03-2021).

⁴¹ Minderhoud, 1977, 73.

⁴² <http://www.ngv-groningen.nl/wp-content/uploads/publicaties/GronM14-Herovering-Coevorden-in-1672.pdf> (geraadpleegd 25-03-2021).

⁴³ Ter Haar 1975, 282.

⁴⁴ <http://www.ngv-groningen.nl/wp-content/uploads/publicaties/GronM14-Herovering-Coevorden-in-1672.pdf> (geraadpleegd 25-03-2021).

⁴⁵ Rakemann 2008, 54.

⁴⁶ Rakemann 2008, 54.

⁴⁷ <https://www.rijksmuseum.nl/en/collection/RP-P-1909-2793> (geraadpleegd 23-04-2021).

5 Inventarisatie van archeologische resten uit 1672

5.1 Inleiding

Dit hoofdstuk omschrijft de vondsten die direct gekoppeld kunnen worden aan de ontzetting van Coevorden in 1672. Hier wordt ingegaan op de archeologische context en het verhaal die deze archeologische voorwerpen vertellen over deze historische gebeurtenis. De meeste vondsten zijn opgedeeld in categorieën en enkele unieke vondsten zijn in detail beschreven. De categorieën zijn: wapentuig, huisraad, gereedschap en munten. De overige vondsten zullen beperkt worden toegelicht of enkel worden opgesomd.

Als eerste zijn alle archeologische rapporten over opgravingen en proefsleuven in de binnenstad van Coevorden bestudeerd. Vervolgens is er gekeken naar archeologische opgravingen in de omgeving van Coevorden, dit door middel van de archeologische opgravingskaart van Archis. Buiten Coevorden zijn weinig archeologische opgravingen uitgevoerd. De opgravingen die wel zijn uitgevoerd, zoals die in Dalen, beschrijven de oude dorpskern uit de prehistorische periode. De data van de opgravingen in de omgeving bieden daarom geen extra informatie om opgenomen te worden in dit onderzoek. Hieronder volgt daarom een overzicht van de archeologische vondsten van opgravingen uit de stadskern van Coevorden. De resten dateren uit de 17de eeuw en hebben een mogelijk verband met oorlogshandelingen in en rondom Coevorden. Het koppelen van archeologie aan het specifieke jaartal 1672 bleek lastig. Binnen de archeologie wordt gewerkt met bredere dateringen omdat het vaak niet mogelijk is om archeologische resten exact te dateren aan een jaartal.⁴⁸ Een voorbeeld is dat vondsten een datering hebben van 1625-1675. Daarnaast is het moeilijk om vondsten toe te schrijven aan een specifieke oorlogsperiode of persoon aangezien er veel oorlogshandelingen in een korte tijd plaatsvonden.⁴⁹ Tevens zijn vondsten uit de 17^e eeuw opgenomen om een verhaal over 1672 te creëren.

5.2 Sporen

Tijdens verschillende archeologische opgravingen zijn diverse sporen aangetroffen die in verband gebracht kunnen worden met het rampjaar 1672. Het betreft sporen of restanten van vestingwerken, putten of gebouwen. Bij de Bentheimerpoort zijn enkele restanten gevonden van de oude barakken en commandantswoning. In figuur 6 is een beerput getoond, deze beerput behoorde tot de commandantswoning.

Verder is bij deze opgraving de waterkelder van de voormalige keuken van het commandement gevonden (figuur 7), het fundament van de soldatenbarakken (figuur 8) en als laatst zijn de funderingsresten van de Bentheimerpoort teruggevonden (figuur 9).

In de binnenhaven van Coevorden is een tonput (figuur 10) gevonden. Deze tonput is in de grond gezet, zodra het water gezuiverd was werd zo'n ton uit de grond getrokken en gebruikt als waterbron. Een tonput werd vaak gebruikt als bron voor bluswater bij bestrijding van eventuele branden.⁵⁰

Het laatste restant is het secreet (figuur 11). Hierin werden kapotte voorwerpen weggegooid en fecaliën opgevangen.⁵¹

⁴⁸ Lenting et al. 2014, Van Beek, 2006, Van der Linden 2007.

⁴⁹ Lenting/van Malssen 2014, 276.

⁵⁰ Hekman/Veenstra 2013, 32.

⁵¹ Lenting/van Malssen 2011, 21.

Figuur 6. Een beerput bij de commandants woning.⁵²

Figuur 7. De voormalige waterkelder uit de voormalige keuken van het commandement.⁵³

Figuur 8. Fundament van de soldatenbarakken.⁵⁴

Figuur 9. Fundering van de poortconstructie van de Bentheimerpoort.⁵⁵

Figuur 10. Een tonput.⁵⁶

Figuur 11. Restanten van een secreet.⁵⁷

⁵² Hielkema et al. in prep, 35.

⁵³ Hielkema et al. in prep, 34.

⁵⁴ Hielkema et al. in prep, 36.

⁵⁵ Hielkema et al. in prep, 44.

⁵⁶ Hekman/Veenstra 2013, 32.

⁵⁷ Lenting/van Malssen 2011, 22.

5.3 Wapentuig

In dit stuk zullen de vondsten die gekoppeld kunnen worden aan vuur- en slagwapens én verdedigingsmiddelen aan het ontzet gekoppeld worden. Het verschil tussen vuur- en slagwapens is dat deze kunnen worden afgeschoten of steekwapens waren. De verdedigingsmiddelen zijn de vondsten die ter verdediging van de stad zijn neergelegd.

5.3.1 Vuurwapens

5.3.1.1 Buitengebied

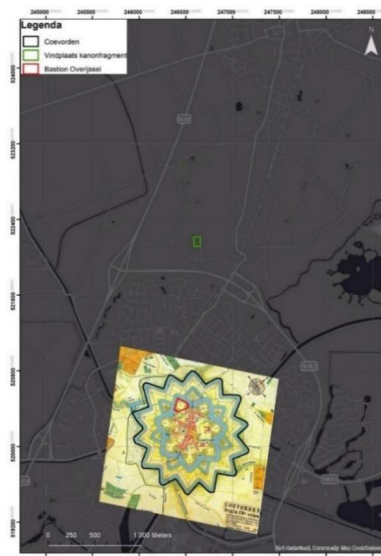
Als eerste kan een kanonsloop met musketkogels gekoppeld worden aan deze periode. Deze 42 musketkogels en vijf fragmenten (figuur 12) van een kanonsloop zijn gevonden door amateurarcheoloog Rik Vinke.⁵⁹ Rik beschikte over een metaaldetector waarmee hij de grond, aangegeven als vindplaats kanonfragment (figuur 13), had afgezocht op eventuele archeologische resten.

Figuur 12. Links fragmenten van de kanonsloop in het midden musketkogels en rechts de kanonskogels⁵⁸.

Deze kogels en fragmenten kunnen in verband gebracht worden met het verhaal van Meindert van der Thijnen. Meindert beschreef: “Het was wonderlijk, dat een van onze kanonnières staande op de batterij van Overijssel, met een 24 pponder kogel geschoten heeft in de mondloop van het vijandelijke kanon, op de batterij van St. Paul”.⁶⁰ Dit verhaal omschrijft dat een van de kanonnières op bastion Overijssel, te zien in figuur 13, een van de Münsterse kanonnen in de mondloop heeft geraakt. Dit kanon is vervolgens ontploft bij de batterij van St. Paul, die in figuur 13 omschreven is als “vindplaats kanonfragment”.

Door Rik zijn driehonderd musketkogels gevonden op de vindplaats (figuur 13), de 42 musketkogels op de afbeelding zijn onderdeel van deze collectie. Deze musketkogels bevestigden een militaire aanwezigheid in Dalen. De militaire aanwezigheid is beschreven in het verslag van Meindert van der Thijnen. Deze aanwezigheid zet extra kracht bij het verhaal over het fragment. Om die reden is de combinatie tussen de kanonfragmenten, musketkogels en het verhaal interessant. Dat de vijand in Dalen zat is enkel in het dagboek van Meindert beschreven, terwijl andere bronnen geen specifieke plaatsen benoemden.

Figuur 13. De vondstlocatie van de kanonfragmenten en het bastion Overijssel van Coevorden.⁶¹

⁵⁸ Persoonlijke communicatie, H. Nijkamp, 05-04-2021.

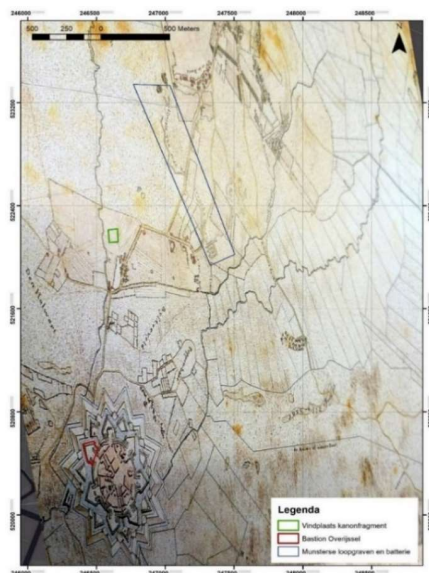
⁵⁹ Persoonlijke communicatie, R. Vinke, 04-04-2021.

⁶⁰ Meindert 1672, 6.

⁶¹ <https://www.canonvannederland.nl/nl/drenthe/coevorden/coevorden> (geraadpleegd 15-04-2021), bewerkt door auteur.

Fragmenten van een kanonsloop worden maar weinig gevonden en daarom is het een intrigerende vraag of Rik Vinke daadwerkelijk fragmenten heeft gevonden van dit gesneuvelde kanon. Op een oude kaart staan de loopgraven van het ontzet. De locatie van de vondsten komen overeen met de kaart van de loopgraven in figuur 14. De mogelijkheid bestaat daarom dat hier inderdaad kanonnen hebben gestaan tijdens het beleg in 1672. Een ander reden voor dit vermoeden is de kaart in figuur 14 uit 1773-1794 komt en van 1673 tot 1814 geen strijd is gevoerd om Coevorden. Hierdoor kunnen deze loopgraven enkel worden gekoppeld aan het versterken van de vesting of het beleg van 1672. Er zijn echter geen historische bronnen om dit te bevestigen.

De kanon fragmenten geven al gauw een duidelijk beeld over het ontzet en roept bij bezoekers een soort sensatie op. Met het verhaal van Meindert en de driehonderd musketkogels die zijn gevonden kan een stevig argument worden gevormd dat dit gebied een strijdtoneel was en mogelijk gebruikt werd door de Múnsterse soldaten in 1672.

Figuur 14. Een oude kaart van de loopgraven ten opzichte van de vindplaats en bastion Overijssel.⁶²

5.3.1.2 Binnenstad

In de binnenstad, op het Klooster en bij de grachten zijn veel loden musketkogels gevonden uit alle conflict periodes. In totaal zijn alleen al 89 kogels gevonden bij de opgraving van het nieuwe gemeentehuis in Coevorden. Er is gekozen enkel de kogels bij het gemeentehuis te bespreken aangezien deze de beste weergave tonen van alle kogels. Van de 89 kogels, bevonden 41 daarvan zich in een houten voorraad kist en zijn nog eens 48 kogels vlak bij deze kist gevonden. In totaal hadden 55 van deze kogels een formaat van 10 mm. Dit formaat werd meestal gebruikt bij het afvuren van een pistolet. Kogels met een formaat van 20 mm werden gebruikt bij musketten. Tevens zijn veertien kogels van 22 mm die gebruikt werden voor walbussen en negentien kogels zijn met een beitel tot halve- of kwartkogels verwerkt. Deze onafgemaakte kogels konden mogelijk gebruikt worden om haak- of donderbussen af te vuren. Een andere mogelijkheid is dat deze kogels gebruikt werden als schrootlading voor een klein kanon. Loden kogels werden vaak tegelijk in grote hoeveelheden afgeschoten door de artillerie. Om dit te doen werden blikken dozen gevuld met deze kogels. Voor kogels die op deze manier werden afgevuurd was het niet noodzakelijk

Figuur 15. Loden kogels met gietproppen.⁶³

⁶² Versfelt 2003, kaart 19.

⁶³ Lenting/van Malssen 2014, 131.

om de gietproppen te verwijderen (figuur 15).⁶⁴

Figuur 16. Gevonden kogel van 16mm.⁶⁵

Figuur 17. Kanonskogels van verschillende kalibers.⁶⁶

Figuur 18. Een furket.⁶⁷

Figuur 19. Een furket die een musket ondersteund.⁶⁸

Figuur 20. Zundgatprikker voor een musket.⁶⁹

Figuur 21. Kardoesprikker voor een kanon met een naakte Athene.⁷⁰

Verder zijn veel kogels gevonden tijdens de archeologische begeleiding die uitgevoerd is bij de rioolwerkzaamheden aan de van Heutszsingel e.o. Bij deze begeleiding zijn 74 musketkogels gevonden die gekoppeld kunnen worden aan musketten of pistoletten, een van deze kogels is afgebeeld bij figuur 16. De kogels zijn niet strak te dateren en door de tubuleuze historie van Coevorden moeilijk te koppelen aan een enkele gebeurtenis.⁷¹ Ondanks het moeilijke koppelen vormen musket-, pistolet- en kanonskogels een belangrijke rol in de geschiedenis van Coevorden.

Andere vondsten die een militaire achtergrond hebben zijn de kanonskogels. In totaal zijn bij het gemeentehuis 142 ijzeren kanonskogels gevonden van meeste kogels zijn in de gracht gevonden en zijn mogelijk gebruikt om de houten palissade bij het kasteel te beschadigen.⁷²

Tijdens de opgravingen, bij het gemeentehuis, zijn enkele furketten gevonden. Bij figuur 18 en figuur 19 wordt getoond hoe deze eruitzagen en werden gebruikt. Furketten werden vaak gebruikt om de musketten te ondersteunen tijdens het schieten.⁷³

Regelmatig was de doorgang van de kruitspan naar de kruitkamer in de wapens verstopt. Oftewel de musket was verstopt en kon niet veilig afgevuurd worden, hiervoor werden zundgatprikkers gemaakt. Door middel van deze prikkers kon de verbinding van kruitspan naar kruitkamer ontstopt worden. Deze zundgatprikker is te zien bij figuur 20.⁷⁴

Bij figuur 21 wordt een kardoesprikker afgebeeld. Om snel een grote hoeveelheid kruit achter in de kanonsloop te krijgen gebruikte men kardoezen die met behulp van kruit

lepels achter in de loop werd gelegd. Een kardoes is een papieren cilinder die helemaal gevuld is met kruit. Om ervoor te zorgen dat de lont in het zundgat een juiste verbinding heeft met het kruit van de kardoes prikte men met een kardoesprikker een gat in de kardoes via het zundgat. Het handvat is

⁶⁴ Lenting/van Malssen 2014, 131-132.

⁶⁵ Koopstra 2017, 17.

⁶⁶ Lenting/van Malssen 2014, 132.

⁶⁷ https://www.omnia.ie/index.php?navigation_function=2&navigation_item=%2F90402%2FNG NM 7821 1&repid=1 (geraadpleegd 09-05-2021).

⁶⁸ <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-P-OB-52.712> (geraadpleegd 9-05-2021).

⁶⁹ Lenting/van Malssen 2014, 128.

⁷⁰ Lenting/van Malssen 2014, 129.

⁷¹ De Wit 2017, 20.

⁷² Lenting/van Malssen 2014, 132-133.

⁷³ Lenting/van Malssen 2014, 128.

⁷⁴ Lenting/van Malssen 2014, 128.

versierd met de naakte godin Pallas Athene, een van de voornaamste godinnen uit de Griekse oudheid.⁷⁵ Enkele vuurstenen zoals in figuur 22 zijn gevonden bij het gemeentehuis. Vuurstenen werden gebruikt om het mechanisme af te laten gaan in een musket of andere type geweer. Bij het afschieten raakte de haan met de ingeklemde vuursteen tegen het staal waardoor vonken ontstonden en het kruit in een wapen werd ontstoken.⁷⁶ Na archeologisch onderzoek bleken de drie vuurstenen beschadigd te zijn door gebruik.⁷⁷

De brandbom, in figuur 23, bestaat uit gevlochten touw en was gevuld met een teer ruikende substantie. Brandbommen hadden meerdere varianten, waaronder een ijzeren omhulsel (figuur 24) die gevuld werd met een pyrotechnisch mengsel. Als men deze bommen wilde afvuren werd een tijdbuis in het gat gestoken. De lont werd vervolgens ontstoken en de bom werd afgevuurd zodat deze op de juiste plek afging. In dergelijke brandbommen zaten vuurmondjes. Vuurmondjes (figuur 25) zijn minder bekende voorwerpen uit deze tijd en zijn bij andere opgraving niet gevonden of niet herkend. Deze vuurmondjes bestonden uit ijzeren kokers gevuld met kruit waarin een loden kogel geklemd zat. De loden kogels werden bij ontsteking afgevuurd. De lading werd door de open spleet, in de punt van de koker, tot ontsteking gebracht. Een reconstructie van een brandbom met vuurmondjes is te zien bij figuur 26. Op deze manier werd geprobeerd om te voorkomen dat de vijanden de brandbommen uit traptten. De persoon die wel een poging waagde deze uit te trappen kon worden getroffen door een kogel uit de brandbom.⁷⁸

Figuur 22. Vuurstenen die gebruikt zijn voor wapens.⁷⁹

Figuur 23. Brandbom gevonden bij de opgraving van het nieuwe gemeentehuis in Coevorden.⁸⁰

Figuur 24. IJzeren brandbom gevonden tijdens de opgraving bij het nieuwe gemeentehuis in Coevorden.⁸¹

⁷⁵ Lenting/van Malssen 2014, 129.

⁷⁶ Veldhuis 2014, 123.

⁷⁷ Veldhuis 2014, 231-232.

⁷⁸ Lenting/van de Graaf 2014, 134-138.

⁷⁹ Veldhuis 2014, 231.

⁸⁰ Lenting/van Malssen 2014, 136.

⁸¹ Lenting/van Malssen 2014, 136.

Figuur 25. Vuurmondjes uit de brandbom van figuur 23.⁸²

Figuur 26. Een reconstructie van een brandbom die gevuld is met verschillende vuurmondjes.⁸³

5.3.2 Verdedigingsmiddelen

Figuur 27. Een kraaienpoot ter verdediging van de vesting.⁸⁴

Figuur 28. Een voetangel ter verdediging van de vesting.⁸⁵

Figuur 29. Een ijzeren stijgbeugel met versiering.⁸⁶

Om bestormingen van voetvolk en ruiters te stoppen werden kraaienpoten (figuur 27) en voetangels (figuur 28) gebruikt. Bij het plaatsen van kraaienpoten op de grond stond de driepoot op de grond en wees de vierde arm omhoog, de lucht in. Deze arm diende ervoor om de vijandelijke soldaten te verwonden.

Voetangels waren een soort weerhaken die in een blok hout werden geslagen. Dit blok hout werd in de grond gestoken zodat deze beter bleef steken en moeilijker te verwijderen was.⁸⁷

In figuur 29 is een ijzeren stijgbeugel met versiering getoond. Deze stijgbeugel is afkomstig uit de 16^e-17^e eeuw. De stijgbeugel is mooi versierd en in een goede conditie bewaard. Deze beugel is afkomstig van de ruitery. Het doel was om de ruiter te helpen op het paard te stappen en hem te beschermen tegen verwondingen.⁸⁸

5.3.3 Slagwapens

De houwdegen op figuur 30 is versierd met een motief van Joris en de draak. De datering van deze houwdegen is onbekend. Echter, is de versiering een aandachtstrekker.⁸⁹

⁸² Lenting/van Malssen 2014, 134-138.

⁸³ Lenting/van Malssen 2014, 135.

⁸⁴ Lenting/van Malssen 2014, 139.

⁸⁵ Lenting/van Malssen 2014, 139.

⁸⁶ Van der Linden/Houkes 2006, 91.

⁸⁷ Lenting/van Malssen 2014, 138-139.

⁸⁸ Van der Linden/Houkes 2006, 90.

⁸⁹ Lenting/van Malssen 2014, 121.

In figuur 31 is een ijzeren korfgevest getoond die diende als handbeschermer voor de drager. Een identiek exemplaar is in 2011 gevonden bij de Dielerschans. Dat exemplaar komt uit 1672 waardoor dit korfgevest een ideaal voorbeeld is van materiaal uit die tijd.⁹⁰ Tevens zijn tijdens de opgravingen een enkele zwaarden en pommels gevonden uit de 17^e eeuw. Deze zijn afgebeeld op figuur 32 tot en met figuur 36.⁹¹

Op figuur 37 is een handbeschermer van een korfgevest afgebeeld, bij figuur 38 enkele stootplaten met versiering en op figuur 39 is een pareerstang afgebeeld. Elk van deze voorwerpen had het doel om de hand van de drager te beschermen ter verdediging of gebruik van een slagwapen. De pareerstang is versierd met een paar rare gezichten, de handbeschermer heeft een floraal motief versiering en de stootplaten hebben geen benoemingswaardige versiering.⁹²

Bij figuur 40 is een piek afgebeeld en bij figuur 41 een hellebaard. Tijdens de opgraving, bij het gemeentehuis, is een piek met lange veren en een zware hellebaard gevonden. Ondanks dat de datering van deze vondsten niet vermeld worden, zijn deze wapens al interessant aangezien deze mogelijk gebruikt kunnen zijn om Coevorden te verdedigen. Vanaf de 17^e eeuw werden piekeniers ingezet om de musketiers te beschermen tegen calvarie. Hellebaarden waren in de 17^e eeuw slechts nog onderscheidingstekens voor sergeanten en de schutterij.⁹³

Bij een opgraving van het Klooster is een wapen en een leren schede uit de 16e en 17e eeuw gevonden. Het zwaard is afgebeeld op figuur 42 en de leren schede op figuur 43. Bij de archeologische rapportage waren de details over deze vondsten niet uitgebreid beschreven. Er is Enkel beschreven dat de vondsten uit de 17^e eeuw dateren.⁹⁴

Figuur 30. Een houwdegen met Joris en de draak versiering.⁹⁵

Figuur 31. Een ijzeren korfgevest.⁹⁶

Figuur 32. Kromzwaard.⁹⁷

Figuur 33. Een blad van een wapen uit 17e eeuw te zien.⁹⁸

Figuur 34. Blad van het wapen in figuur 33.⁹⁹

Figuur 35. Kling van een degen met de inschrijving G.O.M.¹⁰⁰

⁹⁰ Lenting/van Malssen 2014, 121.

⁹¹ Lenting/van Malssen 2014, 119.

⁹² Lenting/van Malssen 2014, 120-123.

⁹³ Lenting/van Malssen 2014, 125-126.

⁹⁴ Van Beek 2016, 30.

⁹⁵ Lenting/van Malssen 2014, 120.

⁹⁶ Lenting/van Malssen 2014, 119.

⁹⁷ Lenting/van Malssen 2014, 118.

⁹⁸ Lenting/van Malssen 2014, 118.

⁹⁹ Lenting/van Malssen 2014, 118.

¹⁰⁰ Lenting/van Malssen 2014, 118.

Figuur 36. Pommels gevonden in Coevorden.¹⁰¹

Figuur 37. Handbeschermer van een korfgevest.¹⁰²

Figuur 38. Stootplaten met versiering.¹⁰³

Figuur 39. Pareerstang van een zwaard.¹⁰⁴

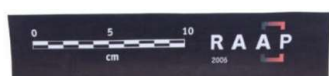
Figuur 40. Plek.¹⁰⁵

Figuur 41. Hellebaard.¹⁰⁶

Figuur 42. Een ijzeren pareerdolk met vier vergulde jacobsschelpen op de beugel.¹⁰⁷

Figuur 43. Een ijzeren dolk met leren schede.¹⁰⁸

5.4 Huisraad

In dit hoofdstuk worden de voorwerpen beschreven die gecategoriseerd zijn als huisraad in archeologische rapporten. Dit zijn voorwerpen die gebruikt werden bij eten, drinken of bij opslag van goederen. Deze voorwerpen komen veelvuldig voor in meerdere huishouden, zijn vaak van goedkoop aardewerk en zijn afkomstig uit dichtbij zijnde productiecentra.

¹⁰¹ Lenting/van Malssen 2014, 119.

¹⁰² Lenting/van Malssen 2014, 120.

¹⁰³ Lenting/van Malssen 2014, 121.

¹⁰⁴ Lenting/van Malssen, 122.

¹⁰⁵ Lenting/van Malssen 2014, 123.

¹⁰⁶ Lenting/van Malssen 2014, 124.

¹⁰⁷ Van Beek 2006, 30.

¹⁰⁸ Van Beek 2006, 30.

5.4.1 Keramiek

Inleiding

Niet alleen vondsten uit 1672 of van het ontzet zijn belangrijk. De vondsten die een beeld geven over het dagelijks leven en activiteiten van de inwoners én de economische situatie zijn ook van belang. Hiermee kan een uniek inzicht geboden worden over het leven in die periode. Daarom is het van belang ook de indirecte vondsten zoals aardewerk, glaswerk en metaalvondsten te verwerken in deze inventarisatie. Het betreft vondsten die gedurende de hele 17de eeuw geproduceerd en gebruikt werden. Van opslag aardewerk waren geen benoemingswaardige exemplaren of afbeeldingen vermeld bij de archeologische opgravingen, daarom zal deze categorie buiten beschouwing blijven.

Aardewerk

Aardewerk is een categorie die moeilijk vertegenwoordigd wordt in musea. De resten zijn vaak in vele stukken of vereisen veel restauratie. Vanwege deze redenen is het aardewerk dat geschikt is voor tentoonstellingen zeer beperkt, desondanks kan aardewerk interessant zijn. Vaak wordt de materiële cultuur van een bevolking getoond aan de hand van aardewerk. Aardewerk geeft een inzicht in het dagelijkse leven van een burger. Het biedt tevens inzicht in oorlogen. In tijden van oorlog werden huizen vaak geplunderd en gesloopt, het servies was hier een onderdeel van. Vanuit deze beredenering zijn aardewerk vondsten interessant om op te nemen in de inventarisatie. Het aardewerk zal gesplitst worden in functies zoals koken, opdien- en eetgerei.

5.4.2 Kookgerei

De grape vormde al sinds de 15^e eeuw de basis voor het kookgerei en diende als kookpot. In deze potten kon van alles klaargemaakt worden, dit kon verschillen van stoof- en stampot tot losse ingrediënten. In de 17^e eeuw werden in Coevorden voornamelijk bolle grape's gebruikt met twee oren (figuur 44).¹⁰⁹ Bij de opgraving in de haven is een roodbakkende pan gevonden (figuur 45). Dit kookgerei kan interessant zijn om een inzicht te bieden in het kookgerei uit deze tijd.

Figuur 44. Een 17^e - eeuwse grape.¹⁰⁹

Figuur 45. Een roodbakkende pan uit museum Beverwijk uit de periode 1600-1699.¹¹⁰

Figuur 46. Roodbakkend aardewerk uit de opgraving bij het gemeentehuis.¹¹¹

Figuur 47. Een baardmankruik van het depot Nuis.¹¹²

Figuur 48. Een Frechen steengoed kan met datering 1500-1680.¹¹³

Figuur 49. 17^e - eeuwse majolica bord.¹¹⁴

5.4.3 Opdiengerei

Bij de opgraving in de buurt van het gemeentehuis is een bijna complete kan gevonden waarvan de versiering geheel intact is. Deze kan laat de versiering die normaal toe wordt gepast bij roodbakkend aardewerk perfect zien (figuur 46). Pottenbakkers versierden het aardewerk met barokversiering

¹⁰⁹ Berends 2014, 75.

¹¹⁰ <https://www.museumbeverwijk.nl/cgi-bin/objecten.pl?ident=11379> (geraadpleegd 27-4-2021).

¹¹¹ Berends 2014, 87.

¹¹² <http://www.nadnuis.nl/#52f5e070-e044-43f0-a4ef-7e748623dc73> (geraadpleegd 27-4-2021).

¹¹³ <https://sites.google.com/site/determineren/aardewerk/home/steengoed/frechen> (geraadpleegd 27-4-2021).

¹¹⁴ Berends 2014, 78.

¹¹⁵ Berends 2014, 76.

van top tot teen. De enige datering van deze vondst is dat het uit de 17^e eeuw komt.¹¹⁶ Bij de haven is een ander stuk aardewerk gevonden, hier gaat het om een Frechen steengoed (figuur 48). Deze potten dienden als opslag voor drinken.¹¹⁷

Tijdens dit onderzoek is geïnformeerd bij het Noordelijk Archeologisch Depot in Nuis. Er is gevraagd naar aardewerk uit Coevorden uit de periode van 1672. Nuis had geen compleet aardewerk uit Coevorden opgeslagen. Daarom is er een lijst opgesteld door een medewerker om een beeld te geven van het gebruiksaardewerk uit de 17^e eeuw. De voorwerpen zijn: witbakkende grape, roodbakkende grape, steengoed kan, roodbakkende kruik, roodbakkende steelpan, olielamp, roodbakkend aardewerk, faience-bord en een faience kopje. Deze voorwerpen betreffen voornamelijk kookgerei en opdien materialen uit de 17^e eeuw. Enkel van een steengoed kan is een afbeelding beschikbaar (figuur 47).

Een andere vondst is een majolica bord, majolica werd gebruikt voor schalen en borden in de 17^e eeuw (figuur 49). Deze borden waren de basis van het opdien gerei. De duurdere faience borden waren een belangrijk deel van het eetgerei.¹¹⁸

5.4.4 Eetgerei

In deze paragraaf wordt beschreven welk vondsten functioneerden als eetgerei. Hier zal beschreven worden waarom de geselecteerde borden interessant zijn, de afkomst van de vondsten en welk verhaal deze vondsten vertellen. Alle vondsten zijn afkomstig uit de opgraving nabij het gemeentehuis en bij de bentheimerpoort.¹¹⁹

Het aardewerk bord met marmerdecor (figuur 50) is afkomstig uit de 17^e eeuw. Deze vondst geeft niet veel informatie over het ontzet maar toont de materiele cultuur in Coevorden. Ongeveer 6% van het aardewerk is geïmporteerd uit Duitsland, dit lijkt een klein gedeelte, echter was dit percentage groot vergeleken met andere vondstcomplexen. Dit kan erop wijzen dat veel handel met Duitsland werd gevoerd. Deze stukken aardewerk dienden vaak als een bord tijdens het eten.¹²⁰

De overige eetgerei vondsten zijn afkomstig uit de opgraving bij de Bentheimerpoort (2018). Archeologische adviesbureau RAAP heeft hier de commandantswoning en Bentheimerpoort in Coevorden opgegraven. Tijdens de opgravingen is gestuit op een beerput uit het jaar 1680-1720.¹²³ In deze beerput zijn grote aantallen glas en aardewerk verzameld. Deze vondsten zijn vrijwel allemaal compleet en hebben een esthetische waarde (figuur 51). In deze beerput zijn de volgende vondsten gedaan: drie steengoed kruiken, een grape, een Ochtrup schotel, een schotel met lobvoeten, drie plooischotel faience, een roodbakkende kom, een vuurtest, een witbakkende test, vier roodbakkende kommen en vier faience borden. Het komt

Figuur 50. 17^e -eeuws bord met marmerdecor.¹²¹

Figuur 51. Vondsten gedaan bij de opgraving van de Bentheimerpoort.¹²²

¹¹⁶ Berends 2014, 87.

¹¹⁷ Berends 2014, 73.

¹¹⁸ Berends 2014, 79.

¹¹⁹ Hielkema et al. In prep, Lenting et al. 2014.

¹²⁰ Berends 2014, 82-83.

¹²¹ Berends 2014, 83.

¹²² Persoonlijke communicatie, Ko Lenting, 08-03-2021.

¹²³ Persoonlijke communicatie, Ko Lenting, 04-03-2021.

niet vaak voor dat zo'n groot aantal bijna complete vondsten worden ontdekt tijdens opgravingen. Daarom zijn de vondsten een ideale manier om de materiële cultuur uit die tijd te tonen. Voornamelijk interessant zijn de versierde borden links onder (figuur 51). Deze borden werden gebruikt om vanaf te eten.¹²⁴

5.4.5 Glas

De meest interessante en best geconserveerde glazen zullen hieronder worden beschreven en worden uitgelicht. Niet alle glazen zijn van goede kwaliteit, compleet of hebben een benaming. Daarom zullen enkel de vondsten die interessant, bijna compleet en te dateren zijn tussen 1650-1700 worden beschreven.

5.4.5.1 Drinkgerei

Tijdens de opgraving bij het gemeentehuis zijn enkele glazen gevonden waaronder kleurloze netwerkbekers en groene wafelbekers. De bekens stammen uit de tweede helft van de 17^e eeuw.¹²⁷ Aangezien er geen afbeeldingen van de vondsten uit de opgraving zijn worden twee exemplaren getoond van beide glazen om een beeld te kunnen vormen bij deze vondsten (figuur 52 & 53).

Figuur 52. Wafelbeker.¹²⁵

Bij de opgraving van de commandantswoning, in Coevorden, zijn veel vondsten van glas gedaan. Deze glasvondsten zijn uitgewerkt in een scriptieonderzoek van Remco Lunenburg. Hij heeft het overzicht gemaakt van de glasvondsten op basis van conditie, datering en categorie (figuur 54-60.)

Figuur 53. Deel van de wand van een Netwerkbeker.¹²⁶

Knobbelbeker

Ook zijn drie fragmenten van knobbelbekers gevonden tijdens de opgraving, bij het gemeentehuis. Deze bekens zijn versierd met knobbels aan de buitenkant van het glas (figuur 54). Deze glazen zijn waarschijnlijk gebruikt voor het nuttigen van wijn of brandewijn. De knobbels variëren in het algemeen van rond, ruitvormig, druppelvormig en meer. Het model was rond de 17^e eeuw in Nederland populair en de grote varianten van de knobbelbekers werden gebruikt voor bier.¹²⁸

Roemer

Het Stedelijk Museum Coevorden is zelf in bezit van een gedeeltelijke roemer. Bij een opgraving van RAAP is een complete roemer gevonden (figuur 54), deze Roemer zou beter geschikt zijn om op te stellen in het museum. In de 16^e eeuw werd de roemer al gebruikt voor het nuttigen van witte wijn, Het hoogtepunt van de roemer is in het midden van de 17^e eeuw. Kleinere versies van de roemer kunnen ook zijn gebruikt voor het nuttigen van brandewijn.¹²⁹

Ijsbekers

Ijsbekers (figuur 54) werden gemaakt met fijne en deels in glasmassa opgenomen glasscherven. Het effect van het glas is gemaakt door de hete glasmassa te rollen door fijngestampt glas. Oorspronkelijk

¹²⁴ Hielkema in prep, 16.

¹²⁵ <https://www.boijmans.nl/collectie/kunstwerken/1360/wafelbeker> (geraadpleegd 27-04-2021).

¹²⁶ <https://museumrotterdam.nl/collectie/item/11516-755> (geraadpleegd 27-04-2021).

¹²⁷ Berends 2014, 85.

¹²⁸ Lenting et al. 1993, 370.

¹²⁹ Lenting et al. 1993, 353-355.

kwam dit glas uit Venetië maar het werd in de 17^e eeuw door glashutten in heel Europa geproduceerd.¹³⁰

Pasglas

De pasglas werd gebruikt voor drankwedstrijden en waren bijvoorbeeld gevuld met bier. Horizontale passen (geribbelde glasdraden) op de buitenwand van het glas duiden de maatstaven aan tot waar een persoon de volgende slok moest nemen (figuur 54). Lukte dit de drinker niet, dan moest de drinker nogmaals proberen een slok te nemen tot de volgende pas. Dit leidde tot hilariteit en dronkenschap.¹³¹

5.4.5.2 Schenkgerei

Karaf

Karaffen (figuur 58) werden vaak gebruikt om fijnere alcoholistische dranken te schenken. De dranken in deze karaffen waren bijvoorbeeld cognac of brandewijn. Tevens werden karaffen vaak gebruikt als een bloemenvaas, deze hadden een bredere hals en een grotere opening dan de karaffen die gebruikt werden voor het schenken van alcohol.¹³²

Wijnfles

Wijnflessen (figuur 60) werden enkel gebruikt aan tafel. De datering van deze flessen valt tussen de 17^e tot en met de 19^e eeuw. In deze flessen werd de wijn gestopt en vervolgens uitgeschonken aan tafel.¹³³

5.4.5.3 Opslag

Kelderfles

Vaak werd de bovenkant van een kelderfles afgedekt met een opgedroogde kurk. In dergelijke flessen werd, in de kelder, de wijn uit het vat getapt om daarna aan tafel te worden uitgeschonken in een wijnglas. Deze flessen (figuur 60) zijn waarschijnlijk niet alleen voor wijn gebruikt maar ook voor jenever of brandewijn. De naam van kelderfles heeft zijn herkomst te danken aan de manier waarop deze verzonden wordt, namelijk in kistjes of schotten. De flessen werden rechtop en tegen elkaar aan in deze kisten verstuurd.¹³⁴

Medicijnflesjes

Medicijnflesjes (figuur 60) werden meestal gebruikt als een soort opslag flesje. De inhoud bestond vaak uit medicijnen, oplosmiddelen of olie. De uitbuigende lip maakt het mogelijk dat het flesje afgesloten kan worden door een textielprop, houten stop of kurk. Medicijnflesjes zijn vaak klein en makkelijk te vervoeren of gebruiken. De flesjes zijn zowel in Duitsland als Nederland geblazen.¹³⁵

¹³⁰ Lenting et al. 1993, 369-370.

¹³¹ Lenting et al. 1993, 372.

¹³² Lenting et al. 1993, 391-392.

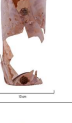
¹³³ Lenting et al. 1993, 386.

¹³⁴ Lenting et al. 1993, 383-385.

¹³⁵ Lenting et al. 1993, 388-391.

	Roemer	1650-1700	1 Archeologisch compleet en 1 alleen voetsuk. Opmetingen: 5,5cm voetsdiameter en 6cm randdiameter; 12cm hoog.
	Paaglas	1600-1750	Archeologisch compleet. Opmetingen: 8cm voetsdiameter; 27,5cm hoog.
	Iisbeker	1600-1700	Archeologisch compleet. Opmetingen: 8cm voetsdiameter; 19cm hoog.
	knobbelsbeker	1600-1750	Archeologisch compleet. Opmetingen: 7,8cm voetsdiameter; 16,5cm hoog.

Figuur 54. Een overzicht van glazen gevonden bij de opgraving van de commandantswoning.¹³⁶

	Kometsbeker	1600-1750	Archeologisch compleet. Opmetingen: 7,2cm voetsdiameter; 20cm hoog.
	Beker met braamnoppen op kartelvoet	1600-1700	Archeologisch compleet. Opmetingen: 7,5cm voetsdiameter; 16cm hoog.
	Beker met braamnoppen op Gladde voet	1650-1750?	Archeologisch compleet. Opmetingen: 7,8cm voetsdiameter; 17cm hoog.
	Netwerk beker	1600-1700	Archeologisch compleet. Opmetingen: 8cm voetsdiameter; 16,8cm hoog.

Figuur 55. Een overzicht van glazen gevonden bij de opgraving van de commandantswoning.¹³⁷

	Beker met gladde voet	1600-1700	Archeologisch compleet. Opmetingen: 8cm voetsdiameter; 15,5cm hoog.
		1600-1700	Archeologisch compleet. Opmetingen: 8,5cm voetsdiameter; 14,8cm hoog.
		1600-1700	Archeologisch compleet. Opmetingen: 7,5cm voetsdiameter; 15cm hoog.
	Beker met kartelvoet	1600-1700	1 Archeologisch compleet. Nog vele scherven (niet alle van deze). Opmetingen: 7,5cm voetsdiameter; 8cm randdiameter; 16cm hoog.

Figuur 56. Een overzicht van glazen gevonden bij de opgraving van de commandantswoning.¹³⁸

	Beker gebogen met kartelvoet	1600-1700	Archeologisch compleet. Opmetingen: 6,9cm voetsdiameter; 17,3cm hoog.
	Lage netwerkbeker op braamnoppen	1600-1700	Archeologisch compleet. Opmetingen: 8cm randdiameter; 7cm hoog.
	Lage beker op noppen met gravering	1700-1750?	Archeologisch compleet. Opmetingen: 8,5cm randdiameter; 9,5cm hoog.
	Lage beker	1600-1700	Archeologisch compleet. Opmetingen: 8cm voetsdiameter; 6,3cm hoog.

Figuur 57. Een overzicht van glazen gevonden bij de opgraving van de commandantswoning.¹³⁹

¹³⁶ Lenting/Lunenborg 2020.

¹³⁷ Lenting/Lunenborg 2020.

¹³⁸ Lenting/Lunenborg 2020.

¹³⁹ Lenting/Lunenborg 2020.

	Karaf met tinnen sluiting		1600-1700	Archeologisch compleet. Opmetingen: ±19cm diameter lijf; 27,5cm hoog.
---	---------------------------	--	-----------	---

Figuur 58. Een overzicht van een karaf gevonden bij de opgraving van de commandantswoning.¹⁴⁰

	Medicijnflesje		1600-1850	Compleet. Opmetingen: 3cm voetdiameter; 6cm hoog.
	Vorraadpot		1600-1800	Complete rand. Opmeting: 18,5cm randdiameter.

Figuur 59. Een overzicht van een medicijnfles en voorraadpot gevonden bij de opgraving van de commandantswoning.¹⁴¹

	2 vogelrinkbakkjes		1600-1800	2 Archeologisch compleet. Opmetingen troebel glas: 9,6cm hoog en opmetingen helder glas: 15cm randdiameter, 9,4cm hoog.
	Kelderfles		1600-1750	Archeologisch compleet. Opmetingen: 8,5cm bij 9,5 cm; 22,3cm hoog.
	Wijnfles		1600-1700	1 archeologisch compleet, 1 mist een bodem en verder losse delen. Opmetingen: 14cm in diameter; 17cm hoog.
	Medicijnflesje		1600-1850	Compleet. Opmetingen: 3cm voetdiameter, 6,6cm hoog.

Figuur 60. Een overzicht van glazen gevonden bij de opgraving van de commandantswoning.¹⁴²

5.5 Vermaak

Soldaten en lokale bewoners zochten afleiding voor hun alledaagse bezigheden en vermaakten zich ter ontspanning. Aan de hand van bepaalde vondsten kan getoond worden hoe burgers, reizigers, soldaten en kinderen zich vermaakten in de 16^e-17^e eeuw.

Bij de opgraving in Coevorden zijn meer dan tweehonderd knikkers verzameld. Van deze knikkers zijn geen afbeeldingen uit de opgraving zelf. Een voorbeeld van archeologische knikkers wordt getoond bij figuur 61. De knikkers zijn voornamelijk gemaakt van aardewerk afsluiters, borden of dakpannen. De afsluiters waren met hars op de nauwe halzen bevestigd.¹⁴⁵

Speelsteen

Tijdens opgravingen bij het gemeentehuis is een speelsteentje gevonden. Speelsteentjes hadden de vorm van sjoelstenen en zijn vaak onregelmatig van vorm, omdat deze afkomstig zijn van oude dakpannen of scherven van een bord (Figuur 62).¹⁴⁶

Figuur 61. Steengoed knikker.¹⁴³

Figuur 62. Speelsteentje van aardewerk.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Lenting/Lunenborg 2020.

¹⁴¹ Lenting/Lunenborg 2020.

¹⁴² Lenting/Lunenborg 2020.

¹⁴³ <https://belowthesurface.amsterdam/nl/vondst/NZD1.00043CER044> (geraadpleegd 27-4-2021).

¹⁴⁴ Berends 2014, 90.

¹⁴⁵ Berends 2014, 90.

¹⁴⁶ Berends 2014, 90.

Kloten

In totaal zijn 23 kloten gevonden, drie ballen en één kegel. Kloten zijn houten ballen met doorboringen die gevuld zijn met lood. De diameter van een kloot is gemiddeld vier tot zeven centimeter. De kloten bij de opgraving hadden verschillende eigenschappen. vijf kloten hebben één doorboring, vier hebben twee doorboringen, elf hebben drie doorboringen en één heeft vier doorboringen (figuur 63).¹⁵⁰ Klootschieten was in deze tijd enorm populair en werd binnen de vestingmuren vaak gespeeld. Deze constatering kan getrokken worden door de hoeveelheid kloten die gevonden zijn tijdens de opgraving en komt ook naar voren in de historische bronnen.

Schaats

Daarnaast is een schaats (figuur 64) gevonden tijdens de opgraving van het gemeentehuis. In winterse omstandigheden gingen mensen soms het ijs op om zich te vermaken, de schaatsen werden toen van ijzer of dierlijk bot gemaakt. De schaatsen hebben echter niets te maken met de oorlog maar vertellen over de cultuur van de bevolking en hoe zij zich vermaakten.¹⁵¹

Dobbelstenen

De datering van de dobbelstenen (figuur 65) is tussen 1581 en 1800. Ze zijn van lood en lijken volgens het archeologische rapport, van de opgraving bij het gemeentehuis, gemaakt van loden kogels. Bij de linker en middelste dobbelsteen is de vlakverdeling goed verdeeld waar de rechter dobbelsteen minder evenredig is verdeeld.¹⁵²

Het argument om deze toch mee te nemen luidt als volgt: dobbelstenen staan bekend als vermaak objecten en diende als tijdverdrijf door de eeuwen heen. Ter illustratie van het tijdsbeeld kunnen dobbelstenen gebruikt worden voor de tentoonstelling. Dobbelen bestond al sinds 1454 en mogelijk eerder in Neurenberg.¹⁵⁴

Mondharpen

Er zijn tijdens de werkzaamheden twee mondharpen gevonden (figuur 66). Harpen zijn een vrij eenvoudig muziekinstrument die bestaan uit een oog met twee tanden en een haak of krul die eindigt in een trilnaald in het midden. De mondholte diende als klankkast voor het geluid. Wanneer mensen met een vinger de trilnaald bewogen ontstond er een geluid.¹⁵⁵

Figuur 63. "Kloten" gevonden bij de opgraving van het gemeentehuis in Coevorden.¹⁴⁷

Figuur 64. Glij-ijzer van een schaats gevonden bij de opgraving van het gemeentehuis.¹⁴⁸

Figuur 65. Drie dobbelstenen gemaakt van loden kogels.¹⁴⁹

Figuur 66. Een tweetal mondharpen.¹⁵³

¹⁴⁷ Lenting/van de Graaf 2014, 213.

¹⁴⁸ Lenting/van Malssen 2014, 183.

¹⁴⁹ Lenting/van Malssen 2014, 182.

¹⁵⁰ Lenting/van de Graaf 2014, 213.

¹⁵¹ Lenting/van Malssen 2014, 183.

¹⁵² Lenting/van Malssen 2014, 181.

¹⁵³ Lenting/van Malssen 2014, 182.

¹⁵⁴ Egmond/Mostert 2001, 59-61.

¹⁵⁵ Lenting/van Malssen 2014, 183.

5.6 Gereedschap

Gereedschap werd vaak gebruikt voor verschillende doeleinden. Een van deze doeleinden is het maken en onderhouden van aarde wallen. De aardewallen dienden ervoor om de vesting ter verdediging. Gereedschap werd daarnaast gebruikt voor het verzwakken van het ijs in de grachten. De gereedschapsvondsten in dit onderzoek zijn geselecteerd vanwege hun militaire functie of het hergebruiken van militaire wapens.

5.6.1 Bijlen & hergebruik

Om te voorkomen dat vijanden in de winter over een bevroren gracht konden aanvallen werd een ijsbijl, figuur 67, gebruikt om gaten in het ijs te slaan. Vervolgens werden met behulp van ijsshaken de ijsschotsen aan de kant gehaald.¹⁵⁶

Bij figuur 68 is een hergebruikte hellebaard getoond. Waarschijnlijk is de hellebaard hergebruikt als mes. Het blad is een hergebruikt gedeelte van een hellebaard en is voorzien van een houten handvat en twee klinknagels om deze te bevestigen aan het blad.¹⁵⁷

Figuur 67. Ijsbijl met een smidsmerk.¹⁵⁸

Figuur 68. Hergebruikte hellebaard.¹⁵⁹

5.6.2 Schoppen

De volgende voorwerpen die kunnen worden gekoppeld aan het ontzet, of in ieder geval de verdediging van de vesting, zijn de verschillende typen schoppen die gebruikt werden om de stad en wallen te onderhouden.

De schoppen (figuur 69) zijn waarschijnlijk niet gebruikt in 1672. Wel kan gezegd worden dat deze schoppen zijn gebruikt om aardewallen mee op te trekken of deze te onderhouden.¹⁶⁰ Tevens werden enkele schoppen gebruikt om in de 17^e eeuw zoden op de aardewallen te plaatsen (figuur 70 en figuur 71).¹⁶¹ Deze zoden hechten zich aan de aarde van de wal waardoor de wal verstevigd werd en zo moeilijker uit elkaar geschoten konden worden.

Figuur 69. Schoppen gebruikt voor grondverplaatsing.¹⁶²

Figuur 70. Houten schep met metalen ijzerbeslag.¹⁶³

Figuur 71. Houten schep.¹⁶⁴

¹⁵⁶ Lenting/van Malssen 2014, 146.

¹⁵⁷ Lenting/van Malssen 2014, 141.

¹⁵⁸ Lenting/van Malssen 2014, 145.

¹⁵⁹ Lenting/van Malssen 2014, 141.

¹⁶⁰ Lenting/van Malssen 2014, 142.

¹⁶¹ Lenting/van Malssen 2014, 143.

¹⁶² Lenting/van Malssen 2014, 142.

¹⁶³ Lenting/van Malssen 2014, 143.

¹⁶⁴ Lenting/van Malssen 2014, 143.

5.7 Munten & penningen

Munten en penningen zijn vaak geslagen ter nagedachtenis aan belangrijke gebeurtenissen zoals het ontzet van Groningen en Coevorden of ter ere van een belangrijk persoon. Munten en penningen geven een beeld van hoe veldslagen of personen werden herdacht of geëerd. Dit is de reden waarom deze voorwerpen interessant zijn om te verwerken in deze inventarisatie.

Veel munten en penningen zijn in bezit van private verzamelaars en kunnen aangevraagd worden als bruikleen door het museum. Enkele munten uit één van de persoonlijke collecties worden hier beschreven. Uit deze collectie komt een herdenkingsmunt ter ere van het ontzet van Groningen en Coevorden (figuur 72), twee munten die geslagen zijn ter ere van Rabenhaupt (figuur 73 en figuur 74) en een Groningse noodpenning met een waarde van dertig stuiver met een rijm over het ontzet van Coevorden (figuur 75). Als laatste is bij een opgraving een muntenstempel uit 1620 gevonden (figuur 76).

Figuur 72. Penning ter ere van het ontzet van Groningen en Coevorden.¹⁶⁵

Figuur 73. Een munt met het borstbeeld van Rabenhaupt afgedrukt op de voorkant en Groningen op de achterkant.¹⁶⁶

Figuur 74. Een gouden munt uit 1672 ter ere van Rabenhaupt, op de voorzijde Rabenhaupt en achterzijde het oude wapen van Groningen.¹⁶⁷

Tekst: Door Rabenhaupt zijn wijzen Raet
En door Fibergens held en daet
Vier Schikgen van groten moet
Clingh Loeceat en Grunt te voet
Hebben Coever met kleine magt
Dapper in een uur tijt verkracht
Het welk den burchop dapper opyt
En groningen opt hoogst verkracht

(Loeaceat = kapitein)
(verkracht = ingenomen)

Figuur 75. Een noodpenning ter waarde van 30 stuivers met een rijm ter gedachtenis van het Coevordens ontzet 1672.¹⁶⁸

Figuur 76. Een muntenstempel uit 1620.¹⁶⁹

¹⁶⁵ A. Moes, Private collectie, 2 april 2021.

¹⁶⁶ A. Moes, private collectie, 2 april 2021.

¹⁶⁷ A. Moes, private collectie, 2 april 2021.

¹⁶⁸ A. Moes, private collectie, 2 april 2021.

¹⁶⁹ Hekman/Veenstra 2013, 47.

5.8 Conclusie

Archeologische vondsten kunnen moeilijk gedateerd worden op een enkel jaartal, hierdoor kunnen de vondsten in deze selectie niet met zekerheid gekoppeld aan de gebeurtenissen van 1672. De archeologische vondsten kunnen wel indirect gekoppeld worden aan de historische gebeurtenissen van 1672. Voornamelijk de militaire vondsten kunnen indirect gekoppeld worden aan 1672. De reden hiervoor is dat veel van deze militaristische vondsten gebruikt werden in de periode van het ontzet. Tijdens de opgravingen zijn veel militaristische voorwerpen gevonden, een aantal van deze vondsten zijn versierd met verschillende motieven. Bij de opgravingen worden voornamelijk musketkogels en kanonskogels teruggevonden deze zijn dan ook opgenomen in de selectie. Er zijn ook enkele unieke vondsten zoals kanonfragment die gevonden is door amateurarcheoloog Rik Vinke, de brandbom die veelvuldig gebruikt werd door Bernhard van galen en de vuurmondjes uit die brandbom. Huisraad vondsten zijn ook opgenomen in de selectie. Deze vondsten hebben vaak een brede datering waardoor deze representatief blijven voor een lange periode. Bij deze selectie zijn enkele esthetisch en informatieve aardewerk vondsten opgenomen om het leven van de burgers tijdens een ontzet te tonen. Tevens zijn enkele munten en penningen opgenomen in de selectie. Munten en penningen worden geslagen ter ere van belangrijke personen of gebeurtenissen. Van het Coevordens ontzet (1672) en de hoofdrolspeler Rabenhaupt zijn penningen en munten geslagen vanwege de herovering van Coevorden. Met deze munten en penningen wordt getoond hoe belangrijk de herovering van Coevorden was. Een groot deel van de vondsten bezitten de unieke, informatieve en esthetische eigenschappen om opgenomen te worden in de tentoonstelling van 2022.

6 Publieke opinie

6.1 Inleiding

Naast het historisch onderzoek en de inventarisatie van archeologische vondsten is het noodzakelijk om te onderzoeken wat het publiek in musea willen zien. Tevens zijn conservatoren benaderd of er aandachtstrekkers zijn voor de tentoonstelling. Om de aandachtstrekkers van het publiek te achterhalen zijn enquêtes opgesteld. In dit hoofdstuk zullen de resultaten van deze enquête worden uitgewerkt. De enquête is verspreid voordat de inventarisatie van archeologische vondsten compleet was. Om die reden komen in de vraagstelling enkele voorwerpen voor, waarvan pas na de inventarisatie bleek dat deze vondsten niet beschikbaar waren.

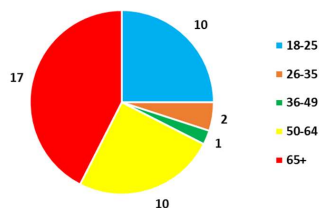
6.2 Enquête antwoorden

In totaal hebben veertig deelnemers de enquête ingevuld. Enkele deelnemers hebben bij enkele vragen geen antwoord gegeven en deze zullen aangegeven worden als “niet ingevuld”. In de paragrafen Hieronder worden enkel de belangrijkste uitkomsten beschreven. De volledige enquête en beredenering van de vragen zijn te vinden in de bijlage.

6.2.1 Profilering

De meeste deelnemers aan het onderzoek waren vrouw. In totaal vulden 27 vrouwen en dertien mannen de enquête in. Elke leeftijdscategorie is vertegenwoordigd door minimaal één deelnemer tabel 1. De meeste deelnemers zijn mensen uit de categorie 65+, waarna 50-64 en 18-25 volgen met elk tien deelnemers. De leeftijdscategorieën van 26-35 en 36-49 zijn minder vertegenwoordigd met respectievelijk één en twee deelnemers. Deze leeftijdscategorieën zijn gekozen om een representatief beeld te geven van jongvolwassenen (18-25), volwassenen, in verschillende levensfasen, en de ouderen (65+). Door te kiezen voor deze leeftijdscategorieën kon gekeken worden of bepaalde uitkomsten aan deze leeftijdsgroepen gekoppeld konden worden. Het museum zal zich met deze tentoonstelling richten op volwassenen en niet op kinderen. Voor kinderen worden toegankelijke randactiviteiten bedacht.¹⁷⁰

Leeftijd van de deelnemers

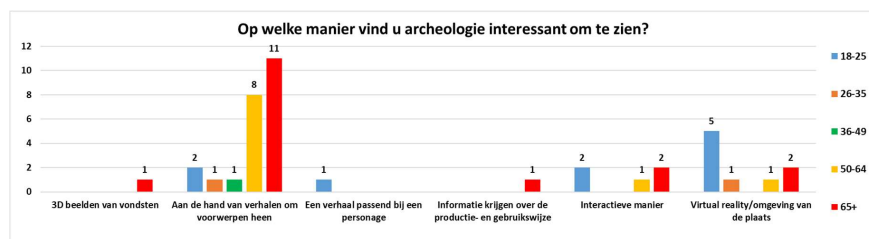
Tabel 1. Leeftijdscategorieën van de deelnemers.

6.2.2 Wensen van het publiek

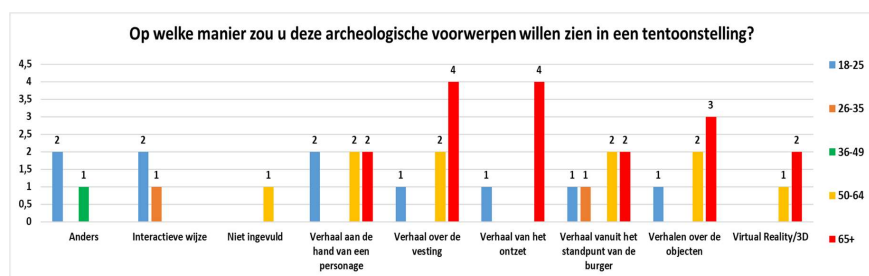
Bij tabel 2 kan geconstateerd worden dat meer dan de helft van de deelnemers geïnteresseerd zijn in de verhalen die aan voorwerpen verbonden zijn. Het meest interessant om te zien is dat voornamelijk oudere deelnemers deze methode van verhalen vertellen interessant vinden en de jongere generaties meer neigen naar de verhaalmethode waar gebruik wordt gemaakt van *Virtual reality*. In tabel 3 is dieper ingegaan in hoe de deelnemers archeologie willen zien. Hier geven de deelnemers aan meerdere onderwerpen van verhalen interessant te vinden. De best scorende onderwerpen om een verhaal over te vertellen zijn die van het ontzet en de vesting. Opvallend hier is dat de jeugd bij deze vraag het vertellen van verhalen via *Virtual reality* minder interessant vinden. Bij het stellen van de vragen in de enquête is geen uitleg/context gegeven over de mogelijkheden van *Virtual reality*. Indien aangeduid werd dat met *Virtual reality* ook verhalen over vestingen, het ontzet

¹⁷⁰ Persoonlijke communicatie, Stefanie Ottens-Hornemans, 15-04-2021.

en andere onderwerpen verteld konden waren de resultaten mogelijk anders uitgevallen. Met de antwoorden, te zien in tabel 2 en 3, kan tijdens de selectie rekening gehouden worden of deze verhalen kunnen worden verteld met de gekozen objecten.

Tabel 2. Op welke manier vinden de deelnemers archeologie interessant om te zien?

Tabel 3. Op welke manier de deelnemers Archeologische voorwerpen willen zien in een tentoonstelling?

6.2.3 Wat zou u graag in een museum willen zien?

Bij deze paragraaf zullen enkel de objecten die de deelnemers daadwerkelijk interessant vonden beschreven worden. De afbakening is gesteld op zeventien á negentien deelnemers die het onderwerp belangrijk of interessant vinden. Dit aangezien 38 deelnemers antwoord gaven op deze vraag en daarmee ongeveer 50% aangeeft dit specifieke onderwerp interessant te vinden.

Op de vraag "Wat mensen het liefst in een museum willen zien?" hadden de deelnemers de keuze gekregen om zeven onderwerpen te rangschikken. Uit deze antwoorden (tabel 4 en 5) kwam voornamelijk dat het verhaal belangrijk is in musea. In totaal scoren dertig mensen het verhaal als het belangrijkste of interessant.

Tabel 4 Een overzicht in wat de deelnemers het belangrijkste vonden.

Dat betekent dat drie op de vier het verhaal het belangrijkste of het interessantst vindt in musea en dat dit een belangrijke rol moet spelen in het museum. De reden waarom de deelnemers een keuze hadden uit antwoorden van verschillende schaalniveaus is als volgt: de keuzes bij deze vraag zijn opgesteld om een duidelijk beeld te vormen welke onderwerpen deelnemers willen zien in musea. Met deze gedachte is besloten om meerdere schaalniveaus toe te voegen in deze enquêtevraag. De niveaus betreffen algemene onderwerpen zoals verhalen, objecten én archeologie en de specifieke keuzes zoals reconstructies, personages, schilderijen of een eigen keuze bij anders. Op deze manier kon bestudeerd worden in hoeverre deelnemers een specifieke wens hadden of liever een algemene

onderwerp wensen te zien in musea. Deze beredenering is ook gebruikt bij het maken de rest van de vragen in dit hoofdstuk. Tevens wordt dit behandeld in de verantwoording van hoofdstuk 2.

In totaal vinden achttien deelnemers schilderijen belangrijk/interessant. Aangezien het museum de nadruk wil leggen op archeologische vondsten zullen schilderijen minder in acht worden genomen. Er kan wel rekening gehouden worden met de wensen van het publiek. Indien het museum hieraan meewerkt kunnen archeologische vondsten gecombineerd worden met een schilderij om een duidelijker beeld te geven van de situatie of uitrustings voorwerpen die afgebeeld zijn in een schilderij. Dit kan gedaan worden door bijvoorbeeld een schilderij van een veldslag te combineren met een vitrine vol met archeologische vondsten zoals: kogels, kruid, musket, vuursteen, kanonsloop, kanonskogels, kardoeprikker of andere voorwerpen die aanwezig zijn op het schilderij. Hiermee kunnen vondsten en schilderijen elkaar ondersteunen in het vertellen van een verhaal en wordt een beter overzicht gegeven van de middelen van een veldslag aan de bezoekers.

Tabel 5. Een overzicht in wat de deelnemers het belangrijkste vinden.

Aangezien schilderijen geen archeologische vondsten zijn zal dit onderwerp niet verder worden uitgewerkt in dit onderzoek. Belangrijk om te erkennen is dat veel deelnemers schilderijen interessant vinden. Mogelijk kan het museum hier meer mee.

Objecten zijn sowieso populair aangezien 17 personen het belangrijk of interessant vinden. Dit toont aan dat mensen het liefst tentoonstellingen hebben waarin objecten worden gebruikt.

Uit deze antwoorden kan geconcludeerd worden dat de deelnemers verhalen het allerbelangrijkst vinden in een museum. Dit bevestigt het antwoord dat in de vorige paragraaf behandeld is. Verhalen zijn cruciaal voor een museum en er moet voornamelijk gekeken worden welk verhaal een vondst of object verteld. Daarnaast geven de deelnemers aan dat zij liever objecten zien dan daadwerkelijke archeologie, reconstructies of personages. De mogelijkheid bestaat echter dat de optie archeologie te abstract was gesteld voor het publiek om de verschillende facetten van de discipline in museale context te bevatten. Er was geen context gegeven aan de deelnemers over de verschillen tussen de keuzes. Dit kan er voor gezorgd hebben dat deelnemers de context van de optie archeologie niet begrijpen en deze niet hebben gekozen. De keuze "objecten" biedt waarschijnlijk een duidelijke verbeelding en spreekt beter aan bij de kennis van de deelnemers.

Met deze antwoorden kunnen eventuele reconstructies of personages worden uitgesloten bij de tentoonstelling. Archeologie kan niet buitengesloten worden aangezien dit onderzoek juist over archeologische vondsten gaat. Er kan gezegd worden dat de deelnemers niet enthousiast worden van tentoonstelling waarin enkel archeologie te zien is.

Verschillende interviews met conservatoren kunnen aanvulling geven aan hoe verhalen een belangrijke rol spelen in een museum. Bastiaan Steffens gaf aan dat het belangrijkste is dat objecten een verhaal vertellen over het thema van de tentoonstelling. Ook in het interview met Egge Knol werd aangegeven dat objecten met een verhaal het meest interessant zijn om te behandelen. Wouter Hinrichs gaf aan dat de meest waardevolle vondsten mogelijk een stukje storytelling bevatten. Doormiddel van storytelling kan er bijvoorbeeld voor gezorgd worden dat er aan mensen verteld wordt wat er gebeurt met een persoon tijdens een belegering en hoe een ontzet door burgers én soldaten werd ervaren. Uit de interviews met de overige conservatoren kan worden

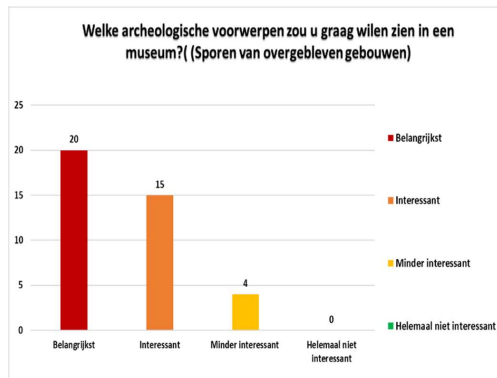
geconcludeerd dat de belangrijkste en meest waardevolle objecten een verhaal vertellen over de gebeurtenissen uit die tijd. Met deze objecten kan een tentoonstelling gemaakt worden. Het antwoord van Annemarieke Willemsen omschrijft het best de situatie omtrent vondsten. Musea kunnen niet altijd alle objecten in bruikleen krijgen die zij graag willen. Zij moeten het doen met de beschikbare objecten. Ook zegt ze dat bijvoorbeeld een losse scherf uit Dorestad niets zegt maar plaats er duizend van die scherven en het is ineens een ander verhaal. De manier waarop je het brengt en het verhaal erachter is het belangrijkste om een voorwerp interessant te maken.

6.2.4 Interessante voorwerpen

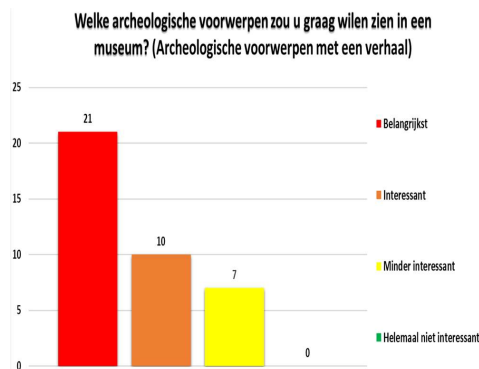
Uit de enquête kwamen als antwoord verschillende categorieën en voorwerpen naar voren die volgens het publiek interessant waren. De categorieën zijn als interessant bestempeld indien meer dan de helft van de deelnemers de categorieën hebben uitgekozen als interessant. De twee meest gekozen antwoorden zijn ‘sporen van overgebleven gebouwen’ (tabel 6) en ‘archeologische vondsten met een verhaal’ (tabel 7). Bij overgebleven sporen vonden maar liefst twintig deelnemers dit het belangrijkste en vijftien deelnemers vonden dit interessant. Van alle deelnemers gaven 21 deelnemers gaven de voorkeur aan archeologische vondsten met een verhaal en tien deelnemers vonden dit interessant. De deelnemers gaven aan dat zij deze twee opties het liefst willen terugzien in musea. De andere twee objecten die de deelnemers van belang vonden waren aardewerk (tabel 8) en metaalvondsten (tabel 9). Een mogelijkheid om archeologische sporen te laten zien in een tentoonstelling, is het creëren van een *Virtual reality* omgeving zoals al eerder behandeld. Eerder in dit hoofdstuk is beschreven dat iedere bezoeker een individuele behoefte heeft om aan gesproken te worden bij een tentoonstelling. Met *Virtual reality* kunnen de individuele behoeftes van de jongere bezoekers aangesproken worden bij tentoonstellingen. De oudere generatie is waarschijnlijk niet bekend met de mogelijkheden en de inhoud van *Virtual reality*. Om die reden is het mogelijk dat oudere deelnemers niet hebben gestemd op *Virtual reality*. Dit hoeft niet te betekenen dat het voor deze groep niet interessant is om zich te verdiepen in de mogelijkheden van *Virtual reality*. Er kan bij het opzetten van een *Virtual reality* omgeving rekening gehouden worden met oudere bezoekers. De oudere generatie kan geïntroduceerd worden met de mogelijkheden van een virtuele wereld met behulp van gespecialiseerde medewerkers, introducties over *Virtual reality* in een speciaal gecreëerde wereld daarvoor of met een filmpje dat helpt de technologie te begrijpen. Met *Virtual reality* zijn namelijk nieuwe mogelijkheden te ontdekken. Zo kan een gebouw in een digitale wereld gereconstructueerd worden aan de hand van archeologische rapporten en sporen. Op deze manier kunnen bezoekers een historisch gebouw binnentreden en een nieuwe ervaring opdoen over hoe dat gebouw eruitzag. Tevens kunnen opgravingen nagebootst worden met sporen van gebouwen en mensen. Bij deze gebouwen komen dan pop-ups met informatie het gebouw. De aardewerk- en metaalvondsten kunnen mogelijk in de context geplaatst worden van oorlog, plunderingen en vluchten. Het verhaal is afhankelijk van het verhaal dat verteld wordt.

Internationaal wordt onderzoek gedaan naar de mogelijkheid van *Virtual reality*. In een van de onderzoeken wordt geopperd dat deze methode niet enkel dient om de vondsten visueel zichtbaar te maken maar gebruikt moet worden om een meeslepende en waardevolle ervaring op te doen. De moderne ontwikkelingen van *Virtual reality* zorgen ervoor dat bezoekers niet enkel bij een monument zijn maar hier *in “real time”* zijn. Dit betekent dat mensen daadwerkelijk interactie kunnen hebben met de monumenten en dit ook daadwerkelijk zo ervaren. Ook wordt in dat onderzoek vermeld dat musea tegenwoordig onder een grote druk staan om hun collecties openbaar te maken. Met de mogelijkheden die geboden worden door het digitaliseren van deze data kunnen musea zich afzetten als een unieke leer- en ervaringomgeving.¹⁷¹

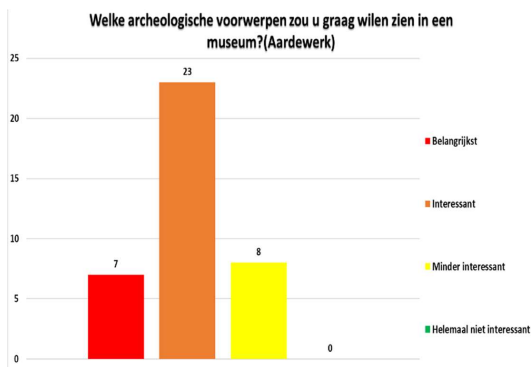
¹⁷¹ Roussou 2002, 93-101.

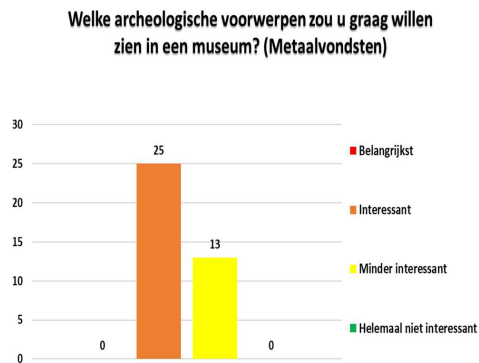
Tabel 6. Overzicht over hoe graag deelnemers sporen van gebouwen in musea willen zien.

Tabel 7. Overzicht over hoe belangrijk deelnemers verhalen bij archeologische voorwerpen aanschouwen.

Tabel 8. Overzicht over hoe graag deelnemers aardewerk in musea willen zien.

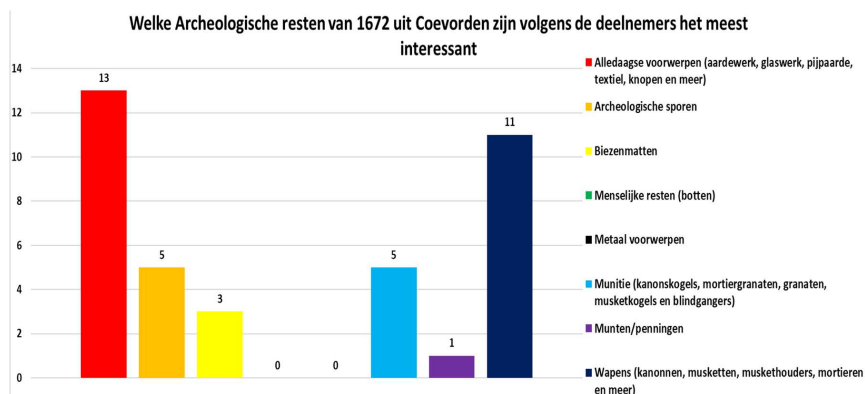
Tabel 9. Overzicht over hoe graag deelnemers metaalvondsten in musea willen zien.

6.2.5 Wat is interessant in 1672?

Bij vraag 15 werd aan de deelnemers gevraagd welke archeologische resten uit Coevorden, die te maken hadden met 1672, zij interessant vonden. Er werd gevraagd een voorwerp of categorie te kiezen die zij het belangrijkste vonden, deze antwoorden zijn uitgewerkt in tabel 10. In dit tabel is te zien dat voornamelijk wapens, onderdelen van wapens en alledaagse voorwerpen uit het leven interessant zijn volgens de deelnemers. De andere voorwerpen die overwogen konden worden zijn archeologische sporen, munitie en biezenmatten. Geen enkele deelnemer vond de menselijke resten of metalen voorwerpen interessant en daarom zullen deze niet worden opgenomen in de selectie. Ook de biezenmatten zijn door niemand gekozen tijdens de enquête. Bij vraag 15 (zie bijlage 15.1) is een beknopte context gegeven dat biezenmatten gebruikt werden om over wakken te lopen. In deze context wordt de cruciale rol van de biezenmatten niet goed uitgelicht. Er is een mogelijkheid dat door het ontbreken van deze informatie in de enquête deelnemers niet voor biezenmatten hebben gekozen. Het vermoeden is dat als de informatie in de enquête aanwezig was geweest mensen mogelijk wel gekozen hadden voor biezenmatten. De antwoorden uit tabel 10 vormen de leidraad voor het selectiebesluit.

Op deze vraag is echter een vervolgvraag gesteld. Er werd aan de deelnemers gevraagd waarom zij die keuze interessant vonden (tabel 11 en 13). Van de 38 deelnemers van vraag 15 hadden 24 deelnemers hier een antwoord op gegeven. De kernen van deze antwoorden liggen vooral in het verkrijgen van inzicht in een bepaald onderwerp, inzien hoe mensen toen leefden, eigen interesses of hoe de oorlog werd gevoerd. Tabel 13 is hier een perfect voorbeeld voor, daar gaven vijf mensen aan dat deze voorwerpen een beeld geven van het leven in die tijd. Aan de hand van deze antwoorden kan gekeken worden of bepaalde voorwerpen helpen om een beeld te vormen van de oorlog of het leven in die tijd. Daarnaast geven deze tabellen een inzicht in de keuzeredenen van de bezoekers.

Daarnaast werd gevraagd welke archeologische voorwerpen de deelnemers als belangrijk aanschouwen voor een museum. Aan de hand van deze antwoorden kon tabel 12 gemaakt worden die elk individueel antwoord weergeeft. Van de veertig deelnemers hebben vijftientig deelnemers een antwoord gegeven. Om de beantwoording te vereenvoudigen is de kern van elk antwoord gebruikt. Anders zouden er te veel verschillende antwoorden zijn die geen duidelijk beeld schetsen voor de beantwoording van deze deelvraag. De kernen van de antwoorden waren als volgt: vonden die een connectie hadden met de historie van de omgeving, stad of streek. Militaire vonden zoals wapens, munitie, verdediging en uitrusting. Voorwerpen die een verhaal vertellen over de gebeurtenissen en als laatst alledaagse vonden die een ontwikkeling laten zien. Volgens het publiek zijn vonden die deze eigenschappen bezitten belangrijk voor een museum.

Tabel 10. Een overzicht welke archeologische resten van 1672 uit Coevorden, volgens de deelnemers, het meest interessant zijn.

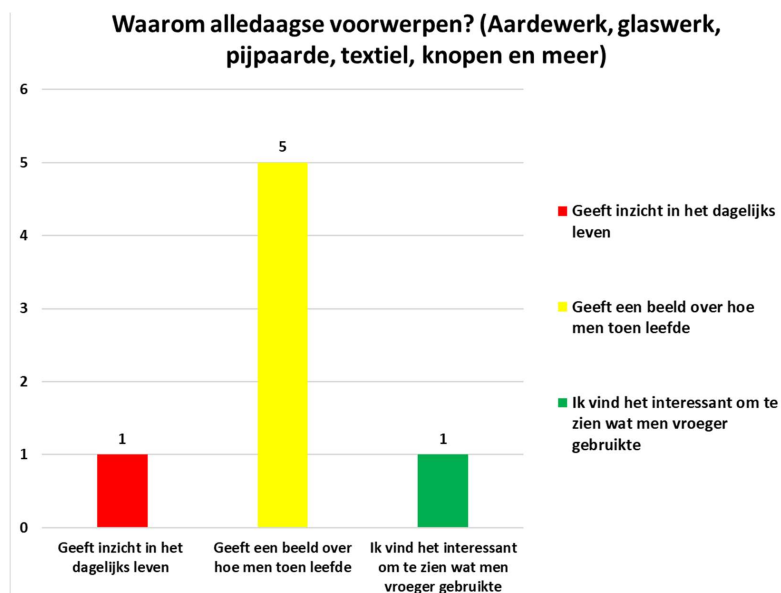
Waarom wapens?

Tabel 11. overzicht waarom de deelnemers wapens interessant vinden.

Archeologische voorwerpen die een relatie hebben met de plaats of omgeving van het museum.	Meerdere voorwerpen die een verhaal over het verleden kunnen vertellen over de stad/provincie waar het museum staat.	vondsten eigen gemeente	Wapentuig, aangezien een groot deel van het wapentuig een vaandels na de ontzetting zijn bultgemaakt spreekt dit tot de verbeelding. Maar ook een overzicht van munten en penningen uitgegeven na 1672 gerelateerd aan het onderwerp.	Voorwerpen die aangeven hoe er vroeger werd geleefd in de streek.
voorwerpen uit het dagelijks leven	Objecten en documenten die inzicht geven in de situatie indertijd, d.w.z. toestand in situ	helmen, kogels	resten van dingen die werden gebruikt ter verdediging van de stad.	Culturele ontwikkeling
alledaagse dingen	voorwerpen die te maken hebben met gebeurtenissen in die omgeving	Voorwerpen die een verhaal vertellen	Voorwerpen met een verhaal	
alles dat heel en mooi is	Voorwerpen die vertellen hoe de mensen toen leefden, waar de overeenkomsten zijn met vandaag de dag en waar de verschillen.	Objecten die iets toevoegen voor de geschiedenis van dat museum.	Virtueel Reality/3D, munten, munitie en alle daagde dingen.	Archeologische voorwerpen die een verhaal vertellen.
alles wat beeld geeft van de Coevordenaar in het verleden	Wapens en resten van gebouwen	Munten gebruiksvorwerpen	Alles diep uit de grond	
potten, schalen, munten, kogels, geweren, pijlpunten etc.	Die bij de geschiedenis van de stad/regio horen.	Alles wat de ontwikkeling en gevolgen voor de mensen waren/ zijn.	bodemvondsten die iets duidelijk maken over de tijd waarin ze gebruikt werden	

Tabel 12. Een overzicht van wat de deelnemers zelf belangrijk vinden in een museum.

Tabel 13. Een overzicht waarom deelnemers alledaagse voorwerpen interessant vonden.

6.2.6 Interviews over publiek en archeologie

Tijdens de interviews zijn enkele vragen gesteld met betrekking op publieksarcheologie. De antwoorden van de conservatoren verschillend van elkaar. Hieronder zal daarom beschreven worden hoe drie van de conservatoren bezig waren met publieksbereik.

Tijdens de interviews is de vraag gesteld hoe archeologie interessanter gemaakt kan worden voor het publiek. Bij het Drents Museum gaan ze uit van bepaalde categorieën personen. Elke bezoeker wil graag op een andere manier benaderd worden, dit vereist andere methodes van tentoonstellen. Bij een bepaalde groep deelnemers zullen verhalen meer effect hebben en bij de andere groep deelnemers moet meer ingespeeld worden op de gehele ervaring.

Egge Knol, conservator van het Groninger Museum, gaf aan dat alle voorwerpen die je goed uit kan leggen interessant zijn. Kogels en bommen zijn bijvoorbeeld helder en kunnen goed getoond worden aan het publiek. Tevens gaf hij aan dat verhalen de drijvende kracht van deze militaristische vondsten zijn.

Wouter Hinrichs, projectmedewerker bij Erfgoed Gelderland, denkt juist dat de grootste innovatie het toepassen van audiovisualisatie is. Het niet enkel tonen van lange teksten en vitrines maar de historie tot leven brengen door middel van beeldmateriaal en de bezoekers juist prikkelen en een ervaring te geven. Verder geeft hij aan dat er geprobeerd moet worden mensen meer te laten horen, zien en ruiken, op die manier verwacht hij dat mensen door de ervaringen de tentoonstelling beter onthouden.

6.3 Samenvatting

Deze enquête is uitgevoerd om een algemeen beeld te vormen van de publiekelijke wensen ten opzichte van archeologische vondsten in de tentoonstelling van 2022. In de enquête is gevraagd welke archeologische vondsten de deelnemers interessant vinden voor een tentoonstelling over 1672. Tevens is er interesse voor de mogelijkheden van *Virtual reality*, deze manier van tentoonstellen wordt internationaal onderzocht. De mening van het publiek is een belangrijke factor in het bepalen welke archeologische voorwerpen getoond zullen worden. Indien het publiek de voorwerpen niet interessant vinden zal er weinig interesse getoond worden in de tentoonstelling. Uit een van de antwoorden die gegeven is door Dr. Annemarieke Willemsen wordt gesteld dat je moet proberen te voorkomen om alleen maar het publiek hun zin te geven. Via publieksonderzoek kan er inzichtelijk worden wat het publiek wil en waardeert, echter moet je voorkomen dat je alleen bijvoorbeeld mummies laat zien. Het publiek weet misschien niet dat zij bepaalde onderwerpen interessant vinden. Uit dit antwoord kan gehaald worden dat publiek relatief vaak terugvalt op de bekende onderwerpen uit de historie. Om dit te voorkomen moeten musea zelf beslissingen nemen en durven te experimenteren met bepaalde onderwerpen. De mogelijkheid bestaat dan dat het publiek, zonder dat te verwachten, het onderwerp toch interessant vindt. Daarom zal bij de selectie rekening worden gehouden met de resultaten van de enquête, maar zullen deze niet beslissend zijn bij de selectie. Tevens is de enquête niet 100% betrouwbaar vanwege de beperkte tijd waarin de enquête uitgevoerd moest worden, het beperkt aantal deelnemers en de vraagopstelling. Wel geeft deze enquête een indruk van de wensen die het publiek heeft. De wensen van het publiek zijn als volgt: verhaal gerichte vondsten, verhalen over het ontzet, militaire vondsten, alledaagse voorwerpen, schilderijen en archeologische sporen in de bodemgrond.

7 Archeologische resten voor het Stedelijk Museum Coevorden

In dit hoofdstuk zal beschreven worden welke archeologische resten belangrijk zijn voor het Stedelijk Museum Coevorden. Bij deze vraagstelling zijn conservatoren, archeologen en het Stedelijk Museum Coevorden gevraagd welke archeologische vondsten zij interessant vinden voor het museum. De antwoorden van deze groepen zullen in drie onderdelen worden gesplitst. Eerst wordt het gesprek met het museum beschreven en daarna de antwoorden van de conservatoren.

7.1 Wensen vanuit het museum

Tijdens het onderzoek is een gesprek gevoerd met de directrice van het Stedelijk Museum Coevorden, Stefanie Horneman-Ottens. Tijdens dit gesprek zijn de (tot zover bekende) gegevens uit deelvragen drie, vier en vijf aan Stefanie Ottens getoond. Voornamelijk de inventarisatie van archeologische vondsten, de uitwerkingen van de enquêtes en enkele interviews met conservatoren zijn besproken tijdens het gesprek. Met deze informatie zijn twee vragen gesteld: vraag 1 "Wat is de doelgroep die jullie, als museum, willen bereiken met de tentoonstelling?" en vraag 2 "Wat zijn de gewenste archeologische vondsten die het museum tentoon wil stellen?". De antwoorden van deze vragen zullen hieronder uitgewerkt worden.

Uitwerking gesprek

Uit het gesprek met Stefanie kwam het antwoord dat het Stedelijk Museum Coevorden in het algemeen met verschillende doelgroepen werkt per tentoonstelling. Deze doelgroepen zijn niet concreet maar gaan over historie geïnteresseerden, kunst geïnteresseerden en lokale bewoners. De doelgroepen zijn niet gebaseerd op leeftijd. Het museum probeert door middel van een verhaal dat aansluit op de missie en visie een tentoonstelling te maken die duidelijk overkomt op de bezoeker.

Qua archeologische vondsten, voor de tentoonstelling van 1672, zijn zij voornamelijk op zoek naar archeologische resten die gekoppeld kunnen worden aan het ontzet of vondsten die te maken hebben met de hoofdpersonen. Daarnaast zijn ook fraaie, complete of unieke voorwerpen interessant voor het museum.

Tijdens dit gesprek is ingegaan op de inventarisatie die gemaakt is. In het gesprek was geïnformeerd dat veel vondsten niet direct gekoppeld konden worden aan 1672 maar wel een tijdsbeeld vormen van het leven in de 17e eeuw. Er kwam in het gesprek naar voren dat weinig wapens gevonden zijn tijdens de archeologische opgravingen in Coevorden. Met de gevonden kogel kalibers kan wel bepaald worden welke wapens gebruikt zijn tijdens het ontzet.

Conclusie

Na dit gesprek was duidelijk dat het museum voornamelijk vondsten wil tonen die gekoppeld kunnen worden aan het ontzet of de hoofdpersonen van het ontzet. Een uitzondering hierop zijn vondsten die van unieke of esthetische waarde zijn. Er kan tijdens de selectie rekening gehouden met de wensen van het museum. Deze wensen vormen de belangrijkste uitgangspunten voor de selectie bij deze deelvraag. Het museum heeft geen specifieke doelgroep, waardoor geen rekening gehouden hoeft te worden met bepaalde tentoonstellingsmethodes of voorwerpen voor een specifieke doelgroep. Er dient wel rekening gehouden te worden met de visie. De visie is dat de tentoonstelling over 1672 dient te gaan. Om die reden zal specifiek gekeken worden of de voorwerpen gekoppeld kunnen worden aan een verhaal of handeling van 1672.

7.2 Conservatoren en archeologen

Tijdens de interviews zijn enkele vragen gesteld aan de archeologen en conservatoren. Deze vragen betroffen archeologische voorwerpen die mogelijk interessant zijn voor het publiek en museum. Er zal niet per conservator beschreven worden wat zij hierop zeiden. In plaats daarvan is de kern van alle interviews beschreven.

Uit de meeste gesprekken is voortgekomen dat voornamelijk het verhaal dat een voorwerp verteld belangrijk is. Er werd veelal gezegd dat objecten interessant zijn indien zij een verhaal vertellen anders is het gewoon een object. Met een verhaal kan elke vondst interessant gemaakt worden voor een museum. Ook gaven alle conservatoren aan dat er een leuk verhaal kan zijn om te vertellen maar wel de juiste objecten nodig hebt om dit verhaal over te brengen. Als er niet over de juiste objecten wordt beschikt kan dat verhaal helemaal niet verteld worden. Daarmee geven zij aan dat er eerst gekeken dient te worden naar de stukken die beschikbaar zijn. Aan de hand daarvan kan een verhaal om de voorwerpen heen gemaakt worden of het bestaande verhaal dient te worden aangepast.

Verder gaf Egge Knol, die zelf een tentoonstelling maakt over 1672, aan dat het verhaal van het ontzet in 1672 voornamelijk verteld kan worden aan de hand van militaristische vondsten. Als er voornamelijk beschrijvingen zijn over aardewerk of burgers wordt er te ver afgeweken van het ontzet. Daarnaast gaf hij aan dat deze vondsten interessant zijn voor publiek om te zien in musea. Als laatst gaf Egge Knol aan dat het belangrijk is dat objecten het verhaal vertellen dat verteld dient te worden.

Conclusie

Geen van de conservatoren of archeologen gaf aan dat zij echt één voorwerp belangrijk vonden. Allemaal gaven zij, in de kern van hun antwoorden, aan dat het verhaal dat verteld moet worden of het verhaal dat een voorwerp vertelt het belangrijkste is. Bij het maken van een selectie of tentoonstelling gaven de conservatoren aan dat eerst gekeken moet worden naar welke voorwerpen er beschikbaar zijn. Daarna kan gekeken worden naar het verhaal dat je hiermee kunt of wilt vertellen. De antwoorden van de interviews versterken en bevestigen de antwoorden die gegeven zijn bij de enquête en sluiten ook aan bij de wensen van het museum.

8 Archeologie in context

8.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal beschreven worden welke voorwerpen in de definitieve selectie zijn opgenomen. De vondsten zijn geselecteerd op basis van de wensen van het museum en publiek. De selectie is gemaakt met de vondsten uit de inventarisatie van hoofdstuk vijf. De archeologische vondsten zullen in de historische context van 1672 worden geplaatst. In totaal zullen veertien vondsten geselecteerd worden die voor het museum interessant zijn. Deze vondsten zijn opgedeeld in vier categorieën: kanonnen & brandbommen, aardewerk, verdedigingsmiddelen en soldatenuitrusting. Alle vondsten kunnen in brede context gekoppeld worden aan een historisch figuur. Met behulp van fictieve verhalen zullen enkele voorwerpen worden uitgelicht om deze te koppelen aan een historisch figuur. Deze verhalen dienen enkel als voorbeeld en niet als een historisch feit.

8.2 Kanon & brandbom

Hierbij is gekozen voor de kanonfragmenten, brandbommen en vuurmondjes. Deze vondsten vertellen de kern van het ontzet en kunnen enigszins gekoppeld worden aan het ontzet. Daarnaast werden de brandbommen met vuurmondjes vaak afgeschoten door kanonnen waardoor deze bij elkaar gezet kunnen worden. In de brede zin zijn deze voorwerpen te koppelen aan de hoofdpersoon Bernhard van Galen die zijn troepen met musketkogels en kanonnen op de vesting liet schieten.

De eerste vondst van de selectie zijn de kanonfragmenten in figuur 12. Dit fragment kan makkelijk in de historische context geplaatst worden van 1672. Het kanon is gevonden nabij Dalen, net buiten Coevorden. Hier was één van de Münsterse kampementen geplaatst die Coevorden belegerde. In één van de dagrapporten van Meindert van der Thijnen staat beschreven dat een van de kanonniers een Munsters kanon, rond de vondstlocatie op figuur 14, in de mondsloop had geschoten en deze vervolgens ontploft is. Dit verhaal was beschreven aan het begin van het ontzet en vertelt daarmee het verhaal over hoe Coevorden belegerd en bestormd werd. Met een kanon kan ook uitgelicht worden hoe vestingen werden verdedigd en belegerd. Kanonnen speelden een cruciale rol in de leger indeling van de tijd en werden gebruikt om de vijand van een afstand te bestoken.

Aangezien deze vondst aansluit bij de wensen van het publiek en museum is bepaalde de kanonfragmenten op te nemen in de selectie. In de enquête gaven de deelnemers aan dat zij verhalen het belangrijkste onderdeel in musea vinden. De deelnemers gaven aan dat zij het liefst archeologische voorwerpen zien die een verhaal vertellen. Tevens willen de deelnemers graag wapens uit 1672 zien (tabel 11). Dit kanon sluit goed aan bij deze wensen, de fragmenten zijn namelijk afkomstig van een wapen en vertelt het verhaal over het ontzet. Het museum wil graag vondsten laten zien die te maken gekoppeld konden worden aan een historisch figuur van het ontzet of het ontzet zelf. In dit geval kan deze vondst aansluiten op beide wensen. Het kanon is beschreven door Meindert die deze gebeurtenis zelf heeft waardgenomen. Daarnaast is er nog een sterk argument: het verhaal dat hoort bij dit kanon. Het kanon is namelijk gebruikt tijdens het ontzet in 1672. Hierdoor is dit een unieke vondst, aangezien er maar weinig vondsten zijn die daadwerkelijk gekoppeld kunnen worden aan het jaar 1672.

De tweede vondst is de van touw gevlochten brandbom (figuur 23). De brandbommen, ook wel stinkpotten genoemd, werden vaak met mortieren of kanonnen een stad binnen geschoten. Nadat deze brandbom een huis of ander voorwerp raakte vatte dit object vlam, daarna verspreidde het vuur zich snel door de stad. Hiermee werd geprobeerd de verdedigers te ontmoedigen of de vesting zodanig te verzwakken dat deze makkelijk ingenomen kon worden.

De brandbom zelf heeft geen verhaal aangezien de brandbom intact is. Waarschijnlijk was de brandbom opgeslagen voor later gebruikt of is deze zelfs kwijtgeraakt. Het verhaal dat achter de brandbom zit is echter interessant. Zowel Coevorden als Groningen waren belegerd en aangevallen met deze bommen. Deze bommen werden veelvuldig gebruikt door Bernhard van Galen. Met de bommen werd geprobeerd om steden op hun knieën te dwingen. Hiermee kan één verhaal verteld worden over het ontzet. Dit verhaal kan vervolgens gekoppeld worden aan Bernhard van Galen. Een andere reden waarom deze vondst interessant is, is de uniciteit van deze objecten: brandbommen worden nauwelijks gevonden of herkent tijdens opgravingen en zijn daarom niet bekend of nauwelijks te vinden in musea. Het verhaal dat verteld kan worden met de brandbom sluit aan bij de wensen van het publiek. Tevens is het een militaristisch object, wat het publiek aangaf interessant te vinden bij een tentoonstelling over 1672 (tabel 11). Daarnaast sluit de brandbom aan bij de wensen van het museum aangezien deze vondst gekoppeld kan worden aan de hoofdpersoon Bernhard van Galen. Als laatste kan de brandbom kan gekoppeld worden aan voorwerpen die gebruikt zijn tijdens het ontzet om Coevorden aan te vallen.

De derde vondst in deze selectie zijn de vuurmondjes. Vuurmondjes zijn, tot dusver, bij geen andere opgraving herkend of teruggevonden. Dat maakt deze vondst uniek aangezien dit mogelijk de enige bekende vuurmondjes zijn in Nederland. Daarnaast kan aan de hand van de vuurmondjes een aangrijpend verhaal verteld worden over het beleg van Coevorden. Tevens kunnen de vuurmondjes combinatie met de brandbom worden getoond. Als collectief kunnen deze vondsten een beeld vormen hoe een vesting tot overgave gedwongen werd door Bernhard van Galen. Een tweede verhaal die getoond kan worden is het verhaal van de verdedigers. De verdedigers zagen de brandbommen in hun vesting belanden en wilden deze uittrappen. Dit kon echter niet aangezien diegene die dat probeert een risico had om gedood te worden door deze vuurmondjes. De vuurmondjes explodeerden onverwachts en verspreide de kogels, met grof geweld, in de nabije omgeving. Dit boezemde angst in bij de verdedigers die een brandbom zagen, de vuurmondjes komen uit de brandbom bij figuur 23. Een interessant idee is om de vuurmondjes en brandbom te reconstrueren zoals te zien bij figuur 26. Hiermee kan getoond worden hoe de brandbom met vuurmondjes eruitzagen.

De vondst is gekozen vanwege het unieke verhaal en de meerdere aspecten van het ontzet die het verteld. De vuurmondjes kunnen namelijk een beeld vormen waarmee de aanvallers Coevorden probeerde te dwingen tot overgaf. Voor het verdedigend aspect kunnen de vuurmondjes getoond worden op welke manier een mentaal spel gespeeld werd met de verdedigers. Een voorbeeld van deze mentale spellen zijn de vuurmondjes in een brandbom waar de verdedigers te bang zijn om deze uit te trappen vanwege de vuurmondjes. Voor het publiek is deze vondst interessant aangezien het een verhaal vertelt over het ontzet. Tevens kan de angst die de soldaten ervaarde bij het uittrappen van brandbommen worden behandeld. Daarnaast is dit een militaire vondst uit 1672 (tabel 11). Voor het museum is het vanwege meerdere redenen interessant. De voornaamste reden is het verhaal van het ontzet dat verteld wordt met deze vondst. Tevens kan het worden gekoppeld aan de hoofdpersoon: bisschop Bernhard van Galen.

Voorbeeld verhalen

Toen Coevorden werd belegerd besloot Bernhard van Galen de stad te omsingelen op drie posities. Op deze plekken gaf hij de opdracht kanonnen te plaatsen en Coevorden te bestoken zodat de stad zich zou capituleren. Een van de kanonnen was te dichtbij geplaatst en werd opgeblazen door kanonvuur vanuit de vesting. Dit schot was uitgevoerd in het bijzijn van Meindert van der Thijnen.

Een van de voorbeeld verhalen die verteld kan worden bij de brandbom is dat Bernhard van Galen zelf het commando gaf om de stad Coevorden te bombarderen. Hiermee hoopte hij dat de stad zich snel zou overgeven. Deze brandbommen behoorden tot de strategie van Bernhard van Galen die veel gebruik maakte tijdens zijn veldtochten van dit middel.

Met opmerkingen [yh1]:

Vanuit burger perspectief kan een ander verhaal verteld worden. Het verhaal kan verteld worden door alle vondsten die hierboven beschreven zijn te combineren met schilderijen waar een ontzet is afgebeeld. Normaliter was het leven in vreedstijd rustig en kalm. Tijdens oorlogstijd was er onrust en angst in de stad. Tijdens een beleg werden de burgers in een stad hard geraakt. Hun normale leven werd onderbroken door angst, onrust en geweld. De boeren werden vaak gedwongen om de oogst over te leveren aan de vijand. De boerderijen of gebouwen konden ook worden vernield om een goed schootsveld te krijgen voor zowel aanval als verdediging. De burgers die besloten de stad niet te ontvluchten kregen te maken met andere omstandigheden. Bij een belegering konden burgers de stad meestal niet verlaten en zaten een lange tijd opgesloten binnen de muren van de vesting. Er moest geleefd worden van de voorraden die aanwezig waren in de stad. Tevens moesten zij afwachten of hun huizen niet werden geraakt door mortieren, kogels of brandbommen waardoor het huis verwoest kon worden. Zodra een stad veroverd werd verbeterden de omstandigheden niet verbeterd. De veroveraars plunderden vaak huizen leeg, ook als de bewoners er nog waren en soms werden mensen gedwongen in dienst te gaan bij de veroverende partij om verliezen op te vullen.

8.3 Aardewerk

Vondst vier, vijf, zes en zeven zijn vondsten die bij elkaar horen. De vondsten zijn twee versierde borden linksonder (figuur 51), een ijsbekerglas (figuur 54), de roodbakkende kan met barokversiering (figuur 46) en één roodbakkende pan (figuur 45).

Deze vondsten passen bij de wensen van het museum aangezien het glas en het aardewerk kan goed geconserveerd en esthetisch. Daarnaast kan een verhaal verteld worden over de gevolgen van het ontzet met deze vondsten. Voor het publiek zijn deze voorwerpen interessant aangezien deze een verhaal vertellen over het ontzet en het leven van de burgers. Met deze objecten kan de progressie en materiële cultuur van de bevolking worden getoond. Hiermee kan een goed inzicht gegeven worden in de huisraad en bezittingen van de gemiddelde bevolking. Tevens kan het ontzet in burgerlijk perspectief verteld worden met deze voorwerpen. Na de inname van een stad vluchtten mensen naar andere gebieden. Tijdens het vluchten namen de mensen enkel de meest waardevolle spullen mee en lieten vaak de minder waardevolle spullen zoals servies achter. Een verhaal is het plunderen: na een inname kwamen de soldaten vaak de stad binnen en plunderden de waardevolle spullen van de bevolking. Onder andere duur aardewerk zoals faience of mooie en dure borden werden meegenomen.

Deze archeologische vondsten passen bij de wensen van het publiek aangezien de deelnemers aangaven graag alledaagse voorwerpen zoals aardewerk te willen zien (tabel 13). Verder gaven zij aan in aardewerk vondsten graag in musea te zien (tabel 10). Als laatste kan een informatief beeld gegeven worden over de verschillende functies van de stukken aardewerk (tabel 2). Voor het museum zijn deze vondsten interessant vanwege het verhaal dat verteld kan worden. Normaliter worden voornamelijk de militaire handelingen behandeld binnen musea. Met deze vondsten kunnen ook de gevolgen van oorlogshandelingen worden uitgelicht. Deze nieuwe invalshoek is vernieuwend voor het benaderen van de collectie van het museum.

Voorbeeldverhaal

Het voorbeeld verhaal dat verteld kan worden met de aardewerk vondsten kan betrekking hebben op Meindert van der Thijnen of kan vanuit het burger perspectief verteld worden. Zo zou kunnen verteld worden dat Meindert van der Thijnen zijn Huisraad achterliet om naar Groningen te trekken en daar zijn plan voor te leggen aan Rabenhaupt. Deze aardewerk vondsten zijn voorbeelden van spullen die hij achterliet.

Vanuit burgerlijke perspectief kan verteld worden dat de bevolking bang was voor de onrust en geweld die de Münsterse soldaten met zich meenamen. Hierom besloten veel burgers te vluchten naar de Noordelijke provincies en namen enkel hun meest waardevolle bezittingen met zich mee. Veel aardewerk was goedkoop daarom werd veel aardewerk achter gelaten wanneer de bevolking vluchtte voor de oorlog.

Vanuit militair perspectief kunnen de plunderingen worden uitgelicht. Na een inname werden steden vaak geplunderd door de winnende partij. Zo kan een voorbeeld gegeven worden dat na de inname van Coevorden de Münsterse krijgsmacht hun soldaten toestemming gaven om Coevorden te plunderen. Hiermee werden waardevolle spullen afgepakt van de plaatselijke bevolking. Aardewerk zonder esthetische of economische waarde werd vaak ongeroerd achter gelaten. Dit soort aardewerk kwam vaak voor en leverde weinig geld op bij verkoop. Om die redenen werd aardewerk vaak achtergelaten bij het plunderen van de stad.

8.4 Verdedigingsmiddelen

De achtste, negende en tiende vondst hebben te maken met de verdediging van de stad. De vondsten in kwestie zijn voetangels, kraaienpoten en ijsbijlen. De voetangels (figuur 27) en kraaienpoten (figuur 28) waren bedoeld om ruiters en voetvolk te verminken zodat zij niet meer konden vechten. De voetangels werden met een houtblok in de grond geslagen zodat deze stevig in de grond zaten en moeilijk te verwijderen waren. De kraaienpoten konden gewoon worden neergelegd, hoe je deze ook plaatste de kraaienpoot kwam altijd met een punt naar boven terecht voor verdedigende doeleinden. De ijsbijl (figuur 67) was voornamelijk bedoeld als verdedigingsmiddel in de winter. 's Winters waren de grachten vaak bevroren en konden vijanden de normaal moeilijk passeerbare grachten oversteken om de stad aan te vallen. Met ijsbijlen werden wakken geslagen in het ijs waardoor de vijand niet over het ijs de stad kon of durfde aan te vallen. Dit middel is ook gebruikt door de Münsterse soldaten om een aanval van de Staatse troepen te voorkomen. Het verhaal van belegeringen en verdedigingen worden al vaak verteld door de vesting of aan de hand van vuurwapens van de aanvallers of verdedigers. De geselecteerde objecten vertellen de manier waarop de vesting verdedigd werd in een breder perspectief. Het perspectief dat behandeld wordt is de voorbereiding op een belegering. De voetangels en kraaienpoten werden in voorbereiding van een beleg buiten de vesting neergelegd en dienden ervoor tegenstanders te verminken. Deze voorwerpen hadden een defensieve functie en waren de eerste laag van verdediging van een vesting. De ijsbijlen zijn een andere vorm van defensie en kunnen enkel gebruikt worden tijdens de winter. In de winter bevroren de grachten van de vesting waardoor de verdedigende functie van de grachten vervielen. Om ervoor te zorgen dat deze grachten de functie behouden werden ijsbijlen gebruikt om gaten (wakken) in het ijs te slaan zodat het ijs verzwakt werd en de aanvallers door het ijs zouden zakken indien zij hierover probeerden te lopen.

Voor het publiek zijn deze vondsten interessant aangezien deze veel nieuwe informatie aan het licht kan brengen voor de algemene bezoeker. Tevens kan met behulp van deze vondsten het verhaal over het ontzet en de vesting (tabel 2 en tabel 3) uitgelicht worden. Als laatste zijn deze vondsten interessant aangezien het militaristisch objecten zijn (tabel 10). Voor zijn het museum zijn deze vondsten interessant aangezien een verhaal verteld worden over de verdedigingsmethoden van de stad. Tevens worden deze vondsten zelden uitgelicht in tentoonstellingen en zijn daarmee mogelijk interessant en enigszins uniek om te verwerken in een tentoonstelling.

Voorbeeldverhalen

Johan van Burum, de commandant van Coevorden, gaf het bevel om kraaienpoten en voetangels uit te zetten in de omgeving van de vesting. Dit deed hij na de inval van Münsterse troepen in het Oosten. Hij verwachtte al dat de oorlog naar de vesting kwam.

8.5 Soldatenuitrusting

Vondsten elf, twaalf, dertien en veertien zijn vondsten die te maken hebben met de uitrusting van een soldaat. Deze objecten behoorden waarschijnlijk tot de standaarduitrusting die een soldaat bij zich droeg.

De elfde vondst is een zundogatprikker (figuur 20). Dit object werd gebruikt om de kruitlijm, die de toegang van de kruitspan naar de kruitkamer in de loop verstopte, te verwijderen uit de kruitspan zodat het wapen afgeschoten kon worden. Aangezien wapens regelmatig verstopt raakten en dit akelige situaties voortbracht tijdens een oorlog, werden soldaten voorzien van een zundogatprikker zodat deze weer in actie konden komen. Deze vondst is niet toe te rekenen aan een bepaald leger tijdens de oorlog en behoorde waarschijnlijk tot de uitrusting van zowel de Staatse troepen als de Münsterse troepen.

Deze vondst is vanwege de onbekendheid interessant voor het publiek. De vondst is informatief voor het publiek aangezien er weinig bekend is over deze vondst. Daarnaast kan inzicht geboden worden over de uitrusting. Tevens is deze vondst afkomstig uit Coevorden (tabel 12). Voor het museum is deze vondst interessant aangezien hiermee een beeld gegeven kan worden van de soldatenuitrusting. Tevens kan hiermee getoond worden welke voorbereidingen werden uitgevoerd voordat een beleg of verdediging wordt uitgevoerd.

De twaalfde vondst is een furket (figuur 18), deze uitrusting is niet specifiek naar een land of partij te herleiden. Een furket werd vaak gebruikt door musketiers in die tijd. Vanwege het gewicht van een musket was het zwaar om deze wapens recht te houden tijdens het schieten en was accuraat schieten moeilijk. Om dit te versoepelen droegen musketiers een furket bij zich, een furket kon onder de loop worden gezet en droeg het gewicht van de musket. Op deze manier kon de musketier zijn wapens stabiel houden en goed mikken op het doelwit.

Vondst twaalf is interessant voor het publiek aangezien het een informatief object is. In films worden musketten vaak zomaar afgevuurd, in werkelijkheid was dit te zwaar en waren hiervoor hulpmiddelen nodig. Hiermee krijgen de bezoekers nieuwe informatie voorgeschoteld die mogelijk onbekend is voor hen. Ten tweede behoort deze vondst tot de militaristische objecten, dit is een wens van de deelnemers (tabel 10). Als laatste kan net als bij de zundogatprikker inzicht geboden worden in de uitrusting van de soldaten. Dit object kan samen met andere wapentuigvondsten getoond worden ter illustratie van een soldatenuitrusting.

De dertiende vondst zijn enkele vuurstenen (figuur 22), deze vuurstenen zijn gebruikt voor militaire doeleinden. Vaak werden deze vuurstenen op industriële schaal gemaakt om het leger te voorzien van afgewerkte vuurstenen voor het musket. Zodra de haan met de ingeklemde vuursteen tegen het staal werd geslagen ontstond er een vonk die vervolgens het kruit in het wapen ontstak. Soms werden vuurstenen door de plaatselijke regimenten zelf gemaakt. Deze vondst is van militaristische aard en behoorde tot de standaarduitrusting van een soldaat. Dit sluit aan bij de wensen van het publiek. Het enige wat vertelt kan worden met deze vondsten is dat de wapens werkten op vuursteen mechanismes. Toch biedt dit een inzicht in het gebruik van de wapens tijdens het beleg. Hiermee kan aangetoond worden dat wapens, tijdens het ontzet, werden afgevuurd met vuursteen. Vuursteen was nog steeds een belangrijke grondstof en werd vaak lokaal gemaakt door soldaten zelf. Voor het museum zijn de vuurstenen interessant aangezien het aansluit bij de andere uitrusting vondsten. Met deze vondsten kan een groot deel van de uitrusting, die de soldaten tijdens een ontzet hadden, uitgelicht worden in zowel verdedigend als defensief beeld. Daarnaast kan deze vondst gecombineerd worden met mechanismes of eventuele wapens die het museum wil tonen bij de tentoonstelling.

De veertiende vondst betreft enkele gietproppen kogels (figuur 15). Loden kogels werden gebruikt voor haakbussen, musketten, donderbussen en in grote hoeveelheden bij kanonnen. Het gebruik van loden kogels behoorde tot de uitrusting van alle soldaten met een vuurwapen. Hierdoor past het samen met de vondsten die net zijn beschreven bij de uitrusting van een soldaat die bij het ontzet aanwezig was.

Voor het publiek zijn kogels van militaire aard interessant en vertellen kogels vaak het verhaal van beschietingen die plaatsvonden tegen een vesting of ter verdediging van de vesting. Enkele kogels vertonen sporen van gebruik, vaak zijn deze tegen de muren geschoten om de palissades, muren of aardewal te slechten wat mogelijk interessant is aangezien het dan gaat om kogels die daadwerkelijk gebruikt zijn. Een kogel is net als een scherf niet zo fascinerend als een enkele vondst, zoals gezegd in een van de interviews. Daarom zal aangeraden worden om een groot aantal kogels van verschillende kalibers en verschillende geweren op te nemen in de tentoonstelling. Zo kan een beeld gegeven worden hoeveel kogels afgevuurd werden op de vesting Coevorden en kunnen de bezoekers verrast worden door het grote aantal kogels. Voor het museum is dit juist van toepassing aangezien kogels bij het ontzet veelvuldig werden gebruikt. Met een groot aantal kogels kan een beter beeld gegeven worden van de strijd om de vesting. Tevens passen de kogels bij de andere vondsten die de uitrusting vormen van soldaten.

Met deze vier vondsten kan voornamelijk een beeld gecreëerd worden van de uitrusting die een soldaat bij zich had ten tijde van strijd. Bij alle voorwerpen kan een ander verhaal verteld worden zoals beschreven. Toch is het interessant om juist de uitrusting uit te lichten aangezien dit een informatief beeld geeft welke spullen soldaten bij zich hadden in zowel verdedigende als aanvallend aspect.

Voorbeeldverhalen

Voordat Bernhard van Galen zijn veldtocht begon vond hij de soldatenuitrusting van cruciaal belang voor succes. Hierom sloeg hij een voorraad aan wapens, munitie en uitrusting voor zijn soldaten in. Het was belangrijk dat de wapens in zijn leger niet vast kwamen te zitten en gaf daarom de opdracht om zundgatprikkers op voorraad te hebben.

8.6 Samenvatting

De vondsten in de selectie zijn samengesteld aan de hand van: de antwoorden uit de enquête, interviews met het werkveld en wensen van het Stedelijk Museum Coevorden. Bij de selectie is besloten om de vondsten op te delen in vier thema's. De thema's zijn bepaald op functie van de vondsten en onderlinge relatie tussen de vondsten. Zo zijn kanonfragmenten, brandbommen en vuurmondjes ingedeeld bij Kanonnen & brandbommen aangezien deze vondsten bij kanonnen behoren of afgevuurd werden door kanonnen. De kraaienpoten, ijsbijlen en voetangels zijn ingedeeld bij verdedigingsmiddelen aangezien deze vondsten gebruikt werden bij het verdedigen van de vesting. Dezelfde beredenering is uitgevoerd bij aardewerk en soldatenuitrusting. De informatie die gebruikt is voor het indelen en beschrijven van de vondsten is afkomstig uit hoofdstukken 3 en 5. Na het thematisch indelen van de vondsten zijn voorbeeldverhalen geschreven bij elk thema. De verhalen worden verteld aan de hand van vondsten uit de thema's. Met deze voorbeeldverhalen kan het ontzet vanuit verschillende perspectieven verteld worden. Tevens kunnen met deze voorbeeldverhalen de historische figuren gekoppeld worden aan de voorwerpen. Dit kon onder andere gedaan worden met Meindert van der Thijnen en Bernhard van Galen.

9 Conclusie

Hieronder worden de onderzoeksvragen beantwoord. Als laatste zal de hoofdvraag worden beantwoord.

1. Welke historische gebeurtenissen voltrokken zich in Coevorden in het jaar 1672?

In juli 1672 belegerde de Münsterse troepen, onder leiding van Bernhard van Galen, de vesting Coevorden. Het proviandhuis was geraakt en de stad beschikte over te weinig soldaten om stand te houden. Daarom besloot de commandant Johan van Burum na een krijgsberaad, waar hij zelf tegen was, na tien dagen om de stad te capituleren aan de Münsterse strijdmacht. In Groningen smeedde Meindert van der Thijnen een plan om de stad te heroveren en legde dit voor aan Rabenhaupt. Voor dit plan werden tweeduizend soldaten geworven om de stad te heroveren. Op 26 december 1672 trokken de tweeduizend soldaten naar Coevorden om het plan uit te voeren. Op 30 december begon de aanval op de vesting vanuit drie kanten en werd de stad binnen drie uur ingenomen met een plan bestaande uit biezenmatten waarmee over de wakken gelopen kon worden.

2. Welke personen waren betrokken bij deze historische gebeurtenissen?

Tijdens het ontzet van de stad waren er meerdere hoofdpersonen in Coevorden. De eerste was Wigbolt van Broersma. De staten generaal vertrouwde Wigbolt niet, waardoor hij werd overgeplaatst naar Deventer om daar de verdediging tegen Bernhard van Galen te leiden. Na een kort schouwspel gaf Wigbolt, Deventer over aan de Münsterse strijdkrachten en sloot bij hen aan.

Na Wigbolt zijn verplaatsing werd Johan van Burum aangesteld als commandant van Coevorden. Johan was tegen deze aanstelling en zag niets in deze positie, toch voerde hij zijn taken uit. Hij kon niet veel meer doen aan de verwaarlozing van de stad. Over hem is weinig bekend na de overgave van de stad.

Bernhard van Galen trok in 1672 samen met zijn bondgenoten de republiek binnen. Zijn plan was om het Noorden van de republiek te annexeren tot zijn landgebied. Hij zag Coevorden als een strategisch belangrijke positie en zou de stad graag willen innemen. Hij trok vanuit Overijssel, met zijn legers, naar Coevorden om op 1 juli Coevorden te belegeren. Na de inname trok hij naar Groningen, wat mislukte, en vervolgens terug naar Munster om zijn land te verdedigen. Hij hoorde pas later van de herovering van Coevorden en besloot in 1673, ter vergeefs, de stad nogmaals te belegeren.

Rabenhaupt was op het nippertje naar de republiek gehaald om Groningen te verdedigen. Na een geslaagde verdediging kreeg hij het plan van Meindert voorgelegd en besloot tweeduizend man te sturen naar Coevorden voor een poging de stad te bevrijden. Hij wordt vaak als een van de hoofdrolspelers van het ontzet afgebeeld. In de beschrijvingen van Meindert is Rabenhaupt echter niet naar Coevorden getrokken maar in Groningen gebleven. In Rabenhaupt zijn plaats ging opperbevelhebber Eybergen die de legermacht leidde en de stad ontzette.

Meindert woonde in Coevorden als schoolmeester en koster. Na het beleg mocht hij in Coevorden blijven wonen van de Münsterse overheersers. Hij koos ervoor te vluchten naar Groningen en maakte daar tekeningen en plannen om de stad te heroveren. Na veel aandringen mocht hij zijn plan voorleggen aan Rabenhaupt. Zijn plan met biezenmatten werd aangenomen en hij ging mee met het leger om toezicht te houden op het plan en deed mee aan de aanval op de stad. Als dank is hij benoemd tot commies van het magazijn en later gekozen tot burgemeester.

3. Welke archeologische resten uit Coevorden en directe omgeving zijn in verband te brengen met deze historische gebeurtenissen?

In Coevorden zijn veel archeologische opgravingen uitgevoerd door RAAP, de ARC, Archeodienst, MUG en andere archeologische bedrijven. De opgravingen zijn voornamelijk uitgevoerd in het stadcentrum. Vooral de opgraving bij het gemeentehuis beschikt over veel archeologisch materiaal uit de 17^e eeuw. Het lastige is echter dat archeologische voorwerpen een bepaalde datering hebben van een X aantal jaren, hierdoor kunnen vondsten bijna nooit definitief gekoppeld worden aan een gebeurtenis. Musketkogels zijn over meerdere jaren gebruikt, aangezien Coevorden een militaire geschiedenis heeft kunnen deze kogels ook van andere belegeringen zijn. De inhoud van beerputten hebben vaak een bredere datering. Aardewerk kan vanwege de brede gebruikperiode ook niet gekoppeld worden aan een jaar of gebeurtenis. Vanwege de archeologische dateringen konden daarom haast geen voorwerpen definitief gekoppeld worden aan 1672. Daarom zijn enkele indirecte vondsten die mogelijk gebruikt zijn in tijden van oorlog of deze periode geïnventariseerd als indirecte vondsten. Dit ging voornamelijk over aardewerk, militaria, glaswerk, metaalvondsten, natuursteen en munten/penningen. Deze vondsten konden via deze indirecte manier gekoppeld worden aan het ontzet of aan de periode. De vondsten die hoogstwaarschijnlijk gebruikt zijn waren de kanon fragmenten, brandbommen en vuurmondjes. Deze voorwerpen zijn ook beschreven in het dagboek van Meindert van der Thijnen. De verdedigingsmiddelen konden niet met alle zekerheid gekoppeld worden aan 1672 aangezien hier geen bronnen over te vinden zijn. Echter, zijn deze vondsten aan de verdediging van de vesting gekoppeld. Dit is gedaan om een breder perspectief te bieden over de verdediging van de vesting.

4. Welke archeologische resten uit Coevorden zijn voor het publiek waardevol om op te nemen in deze tentoonstelling?

De volgende antwoorden zijn uit de enquête en interviews gekomen: *Virtual reality* zou een nieuwe mogelijkheid zijn om de jeugd naar het museum te trekken. Mensen vinden een informatief object het belangrijkste in een museum. Objecten die een verhaal vertellen in musea scoorden in alle vragen goed. Deze resultaten kwamen ook uit de interviews naar voren. In deze interviews werd aangegeven dat verhalen het belangrijkste onderdeel zijn bij het laten zien van de vondsten. De archeologische resten die volgens de deelnemers interessant waren zijn metaalvondsten, sporen van gebouwen, aardewerk en archeologische voorwerpen met een verhaal. Minder goed deden glaswerk, pijpen en huishoudelijke objecten. De opinie over wapens was verdeeld onder de deelnemers. De resten die mensen uit 1672 interessant vonden waren verspreid over verschillende vondsten. Mensen vonden bij het onderwerp 1672 als eerst alledaagse objecten zoals glaswerk, aardewerk, pijpen en textiel interessant om zo een inzicht te krijgen van het leven in die tijd. Daarna vonden zij wapens interessant aangezien dit het verhaal over de stad en strijd om de stad vertellen. Vervolgens vonden de deelnemers archeologische sporen en munitie interessant. Deze onderwerpen helpen bij het maken van een duidelijk beeld over oorlogsvoering in 1672. Bij munitie en archeologische sporen kan de situatie van de vesting beter worden uitgelicht. Militaire voorwerpen werd ook aangeraden in een van de interviews. Deze vondsten gaan in op de kern van de gebeurtenissen in 1672. Uit resultaten van de enquête en interviews kan gezegd worden dat volgens het publiek de wapens, alledaagse objecten, munitie en archeologische sporen waardevol zijn om op te nemen in de tentoonstelling.

De deelnemers kregen de kans om aan te geven welke archeologische voorwerpen zij zelf het belangrijkste vonden voor het museum. De antwoorden hierop waren vrij divers. Echter, de antwoorden konden vaak teruggeleid worden naar overkoepelende categorieën. De dingen die zij graag willen zien in musea zijn alledaagse objecten, militaire objecten en objecten uit de omgeving. Hiermee geven zij duidelijk aan wat hun wensen hierin zijn. Aan de enquête zitten ook nadelen die invloed hebben gehad op het onderzoek. Een van de nadelen verbonden aan de enquête was dat er geen mogelijkheid is om door te vragen met enquêtes. Tevens is de enquête opgesteld voordat de inventarisatie was afgerond. Hierdoor zijn enkele antwoorden in de enquête geplaatst die geen

meerwaarde hadden bij het uitwerken van het onderzoek. Bij de discussie in hoofdstuk 10 zal een bredere uitleg gegeven worden.

5. Welke archeologische resten uit Coevorden zijn voor het museum waardevol om op te nemen in deze tentoonstelling?

Het museum gaf aan voornamelijk vondsten te willen die te maken hadden met de hoofdpersonen of gebeurtenissen van het ontzet, unieke voorwerpen of complete voorwerpen. De deelnemers gaven aan voornamelijk vondsten die te maken hadden met de stad en militaire situaties interessant te vinden. De conservatoren gaven aan dat gekeken moet worden naar welke vondsten je hebt en dan een verhaal erbij bedenkt. Egge Knol, die ook een tentoonstelling over 1672 maakt, gaf aan dat militaria interessant zijn. Voornamelijk vondsten die gekoppeld kunnen worden aan een verhaal over het ontzet, militaire vondsten, objecten die gekoppeld kunnen worden aan de hoofdpersonen en unieke voorwerpen zijn interessant volgens Egge Knol.

6. Welk verhaal over het beleg van Coevorden kan worden verteld aan de hand van deze archeologische resten?

Bij deze definitieve selectie is voornamelijk rekening gehouden met de wensen van het museum. Dit aangezien zij al een verhaal hadden opgesteld voor de tentoonstelling en ook hun wensen hadden aangegeven. Wel is geprobeerd zoveel mogelijk de wensen van het publiek en museum te behartigen bij de selectie. Veel vondsten konden niet direct gekoppeld worden aan de gebeurtenissen zelf. Enkel het kanon kon via het verhaal van Meindert gekoppeld worden aan de gebeurtenissen van 1672. Ook dat is een twijfelgeval aangezien hier nog verder archeologisch onderzoek naar gedaan moet worden. De overige vondsten bestaan voornamelijk uit militaria, aardewerk en glaswerk. Dit glaswerk en aardewerk zijn echter weer gekoppeld aan de oorlogshandelingen van 1672. Dit aangezien de voorwerpen anders niet binnen de historische context pasten van de tentoonstelling.

Het verhaal dat verteld kan worden per vondst is verschillend en zijn daarom opgedeeld. De militaria kan worden getoond in het verhaal van de aanvallers met de bommen en vuurmondjes, maar ook in de angst van de verdedigers als zij de bommen zien. De kogels, zundogatprikker, vuurstenen en furket kunnen de gemiddelde soldaatuitrusting van de 17^e eeuw tonen. Met de voetsporen, kraaienpoten en ijsbijlen kan het verhaal over de verdediging buiten de stadsmuren verteld worden. Met het aardewerk en glaswerk kan de materiële cultuur verteld worden, maar kan tegelijk worden getoond wat de mensen achter lieten bij het vluchten of welke materialen afgenomen werden na een inname. De kanon fragmenten hebben een uniek verhaal, in het dagboek van Meindert van der Thijnen stond namelijk een verhaal over een kanon. Een van de kanonnières had volgens het verhaal in de mondsloop van een Munsterskanon geschoten waarna deze ontplofte. De locatie komt ongeveer overeen met de locatie benoemd in het dagboek. Deze verhalen zijn voornamelijk militaristisch, dit aangezien andere materialen anders een ander verhaal zouden vertellen die niet zou passen bij het onderwerp van de tentoonstelling.

Hoofdvraag

Welke 17^e-eeuwse archeologische resten uit Coevorden worden aanbevolen om deel uit te maken van de toekomstige tentoonstelling over het ontzet in Coevorden in 1672?

Bij het maken van een tentoonstelling moet rekening gehouden worden met het onderwerp van de tentoonstelling en de missie & visie van het museum. Tevens moet rekening gehouden worden welke archeologische vondsten beschikbaar zijn en welke vondsten aansluiten bij het verhaal dat je wilt vertellen. Daarom is het belangrijk dat de historische context en belangrijke figuren uitgewerkt zijn.

Archeologische vondsten kunnen niet zomaar gedateerd worden bij een gebeurtenis of jaar. Om die reden is het moeilijk om vondsten te vinden die daadwerkelijk te maken hadden met een gebeurtenis. Om dit goed uit te voeren is met de historische context gekeken welke vondsten uit de inventarisatie aansloten bij de gebeurtenissen in 1672. De meeste vondsten in de inventarisatie hadden een datering van 1600-1800. Daarnaast moet gekeken worden naar wat een museum wil vertellen en wat het publiek wil. Dit is gedaan met interviews en enquêtes die daarna de selecties hebben beïnvloed. Uit de gecombineerde antwoorden van het museum en publiek zijn veertien vondsten samengesteld die interessant zijn voor het museum. Deze vondsten zijn: Brandbommen, een kanonfragment, vuurmondjes, aardewerk borden, kannen en pan, een glas, voetangels, kraaienpoten, ijsbijl, musketkogels, zundogatprikker, furket en vuurstenen. Deze vondsten zijn interessant omdat zij het beeld van het ontzet verbreden tot meer dan enkel het gevecht. Daarnaast behartigen deze vondsten zowel de wensen van publiek als het Stedelijk Museum Coevorden. Verdere resten die interessant zijn, zijn sporen van bepaalde gebouwen en menselijke resten. Deze zijn niet meegenomen aangezien er geen botten zijn gevonden uit de 17^e eeuw en de gebouwen uit de 18^e eeuw kwamen.

Het belangrijkste aan de resten is het verhaal dat verteld kan worden. De antwoorden op wat mensen willen zien in musea, wat zij willen zien van 1672 en wat zij normaliter interessant vinden verschilden van elkaar. Daaruit kan gehaald worden dat per periode of per onderwerp andere voorwerpen interessant kunnen zijn voor het publiek. In het kader van 1672 zijn alledaagse objecten, archeologische sporen, wapens, munitie en biezenmatten interessante onderwerpen. Van deze onderwerpen zijn de veertien uitgelichte vondsten aanbevolen vanwege uniekheid, compleetheid, publieke wens, wens vanuit het museum en de verhalen om de vondsten heen. Als laatste is rekening gehouden of deze verhalen bij elkaar passen en een mogelijk collectief verhaal vertellen over het ontzet van Coevorden in 1672.

10 Discussie & aanbevelingen

In dit hoofdstuk zal gereflecteerd worden op het onderzoeksproces. Hier zullen de problemen die zijn voorgekomen tijdens het onderzoek ter sprake komen en wordt besproken welke onderwerpen anders aangepakt konden worden. Als laatste zullen aanbevelingen worden beschreven waar meer onderzoek naar gedaan kan worden aan de hand van de resultaten en persoonlijke observaties.

10.1 Discussie

Literatuuronderzoek

Bij het verzamelen en uitwerken van het literatuuronderzoek zijn enkele obstakels en tekortkomingen geconstateerd. Een van de problemen was de beperkte toegang tot bibliotheken door de Corona maatregelen. Om deze reden is voornamelijk gebruik gemaakt van literatuur dat in bezit was van het Stedelijk Museum Coevorden, Historische Vereniging Coevorden en Google Scholar. De kwaliteit van het onderzoek leed niet onder deze beperking. Uit de resultaten van de historische gebeurtenissen zijn geen nieuwe vindingen gedaan. Bij het onderzoek naar historische figuren kwamen nieuwe resultaten naar voren. Rabenhaupt bleek minder met het ontzet te maken dan gedacht en Frederik van Eybergen had een grotere rol in de gebeurtenissen. Hierdoor is de beschrijving van de historische figuren een prominenter gedeelte geworden van dit onderzoek. Tevens was het plan om internationale literatuur te gebruiken om de gebeurtenissen te onderzoeken. Het bleek dat de literatuur voornamelijk in het Duits was waardoor de auteur geen beroep op deze bronnen kon doen. Daarom is besloten Engelstalige literatuur te raadplegen die minder diepgang hebben.

Inventarisatie

Het onderzoek bij de archeologische rapporten is anders verlopen dan vermeld in het PvA. Dit aangezien archeologische vondsten een brede datering hebben en daarom niet aan een specifieke gebeurtenis gekoppeld kunnen worden. Hierom is besloten om bij de selectie de datering aan te passen naar vondsten uit de periode 1600-1700. Met deze aanpassing kon een bredere inventarisatie gemaakt worden. Ten tweede bleek tijdens het onderzoeken van de archeologische rapportages dat weinig oorlog gerelateerde vondsten teruggevonden te zijn. De oorlog gerelateerde vondsten zijn zoveel mogelijk opgenomen en aangevuld met vondsten van inwoners om een brede selectie van vondsten aan te houden. Ten derde is tijdens het onderzoek contact geweest met amateurarcheoloog Rik Vinke. Deze amateurarcheoloog had nabij Coevorden enkele kanonfragmenten, kanon- en musketkogels gevonden. Het probleem met deze vondsten is de betrouwbaarheid van de historische context. De vondsten zijn uit de archeologische context getrokken en niet nader onderzocht door archeologische specialisten. Om deze vondsten in de historische context te plaatsen is literatuuronderzoek uitgevoerd. Als laatste was het plan om inspiratie op te doen bij andere musea tentoonstellingen. Vanwege Corona waren alle musea gesloten en was het niet mogelijk om tentoonstellingen te bezoeken. Daarom is besloten meer nadruk te leggen op de enquête en het literatuuronderzoek.

Enquête

Bij het enquête onderzoek zijn meerdere twijfels en problemen voorgekomen. Als eerste probleem was het opstellen van de enquête. De auteur is niet bekend met het opstellen van een enquête. Om dit op te lossen was hulp ingeschakeld van publieksarcheoloog Lize Noorda die de enquêtes beoordeelde. Vervolgens was de enquête verspreid voordat de inventarisatie compleet was. Hierdoor zijn vondsten in de enquête geplaatst die niet terugkomen in het onderzoek. Er is besloten deze vondsten dan ook minder nadrukkelijk te behandelen in het onderzoek. Daarnaast zijn enkele vragen gesteld in de enquête die weinig toevoegen aan het onderzoek. Als oplossing zijn deze vragen

niet behandeld en is de nadruk gelegd op de wensen van het publiek. Tevens was de planning om de enquête fysiek uit te voeren bij het Stedelijk Museum Coevorden om zo de specifieke musea doelgroep te benaderen. Vanwege de Corona maatregelen was deze vorm van enquêteren niet mogelijk en is besloten een breder publiek te bereiken via digitale platformen. Als laatst staat de betrouwbaarheid van de enquête ter discussie. Vanwege de beperkte tijd moest de enquête uitgewerkt worden met veertig deelnemers. Dit is een klein aantal en bij enquêtes zorgt een groot aantal deelnemers voor de betrouwbaarheid van de resultaten. Om die reden zijn enkele publieksvragen gesteld aan de archeologen. Dit is gedaan om de enquête resultaten te versterken.

Interview

Bij het uitvoeren van de enquête zijn enkele problemen tegengekomen. Als eerste bleek de auteur niet gespecialiseerd in het uitvoeren van interviews. Dit heeft ervoor gezorgd dat de optimale resultaten van de interviews niet bereikt zijn. Ten tweede zijn de interviews uitgevoerd voordat de resultaten van de enquête bekend waren. De oorspronkelijke bedoeling was om de interviews na de enquête uit te voeren. Vanwege de tijdsdruk is deze voor de enquête uitgevoerd. Hierdoor zijn de interviewvragen niet afgesteld op de resultaten van de enquête. Indien gewacht was op de resultaten van de enquête zouden andere vragen kunnen gesteld worden die beter aansloten bij de resultaten van het publieksonderzoek. Als laatste zijn één beleidsarcheoloog, één stadsarcheoloog, één publieksarcheoloog en drie conservatoren geraadpleegd. Dit heeft ervoor gezorgd dat veel nadruk gelegd is op de interesses van musea en opbouw van tentoonstellingen. Bij een herhaling zullen de stadsarcheoloog en beleidsarcheoloog niet worden benaderd. Voor de interviews zullen dan drie conservatoren en drie publieksarcheologen geraadpleegd worden om een goede verdeling van publiek- en musea-experts te creëren. Vanwege de hier benoemde problemen is besloten om minder nadruk op de interviews te leggen tijdens het onderzoek.

Algemeen

Dit onderzoek is gedaan aan de hand van literatuur-, publiek- en veldwerkonderzoek. Bij nader inzien is dit te veel om in de bepaalde tijdperiode van vier maanden uit te voeren. Hierdoor konden sommige resultaten niet diepgaand uitgewerkt worden.

10.2 Aanbeveling

Aangezien dit afstudeerwerkstuk enkel een adviesrapport is van archeologische resten, die interessant zijn voor de tentoonstelling in 2022, konden onderwerpen zoals *Virtual reality* en de manier van tentoonstellen niet of minder goed behandeld worden in dit onderzoek. Indien het Stedelijk Museum Coevorden verder onderzoek wil uitvoeren, zal gekeken moeten worden naar vormen van tentoonstellen. Zo zou gekeken kunnen worden naar het experimenteren met *Virtual reality* binnen archeologisch en historisch gebied. Met een breder onderzoek kan gekeken worden of het een optie is voor het Stedelijk Museum Coevorden. Niet alleen *Virtual reality* is belangrijk maar ook de manier van vertellen.

Ten tweede wordt aangeraden een breder publieksonderzoek uit te voeren. Zo bleek uit deze enquête dat de deelnemers voornamelijk verhalen interessant vinden. Met een breder onderzoek kunnen andere onderwerpen aangesneden worden en kan het museum meer experimenteren met verhalen, onderwerpen of specifieke tentoonstellingen. Dit kan gedaan worden door bezoekers een enquête in te laten vullen, samen te werken met andere musea die ook dit doel hebben of online enquêtes.

Veel mensen gaven aan dat verhalen het belangrijkste te vinden in musea. Hier kan breder publieksonderzoek uitgevoerd worden naar hoe verhalen het best getoond kunnen worden in musea.

Als derde aanbeveling is het idee om samen te werken met het SSS-project van de Hogeschool Saxion. Dit project biedt een gevarieerd aantal mogelijkheden waarmee het museum kan experimenteren. Het project biedt mogelijkheden op het gebied van marketing, digitale innovatie, kunst, educatie, *Virtual reality*, 3D, digitale apps en educatieve spellen. Het meedoen aan dit project kan het museum helpen om historische verhalen over Coevorden op een nieuwe manier te vertellen of juist te experimenteren in de bovengenoemde categorieën. Indien het museum beslist zich aan te sluiten bij dit project zijn de financiële kosten enkel het vergoeden van reiskosten. Tijdens dit project zullen studenten een project uitwerken voor het museum en zo met een andere blik kijken naar de beste mogelijkheden voor het museum.

De vierde aanbeveling is om te experimenteren met kunst en archeologische vondsten. Veel deelnemers gaven aan schilderijen interessant te vinden in musea. Door het combineren van archeologie en kunst kan een interessant beeld gegeven worden aan de bezoekers. Deze methode kan uitgevoerd worden door een vitrinekast met archeologische vondsten te plaatsen bij een schilderij waar een veldslag is getoond. Deze vondsten moeten dan te maken hebben met voorwerpen die te zien zijn op de schilderij. De categorieën van deze vondsten kunnen verschillen van knopen, kogels, vuursteen en andere uitrustingen materialen tot wapens én proviand. Met deze combinatie kunnen bezoekers een duidelijk beeld vormen hoe de veldslag eruitzag en welke objecten gebruikt werden bij de gebeurtenissen afgebeeld op een schilderij.

Als vijfde aanbeveling raad ik het Stedelijk Museum Coevorden aan om meer te doen met amateurarcheologen in de omgeving. Tijdens het onderzoek is een contact gelegd met een amateurarcheoloog die belangrijke vondsten rondom Coevorden heeft gedaan. Vondsten die gedaan zijn door amateurarcheologen komen vaak niet of pas laat in beeld bij musea. Hierom is de aanbeveling een werkgroep met amateurarcheologen te maken of een archeologie dag met professionele archeologen te organiseren. Deze professionals kunnen dan de vondsten van de amateurs beoordelen en dateren. Hiermee weet het museum gelijk welke vondsten aanwezig zijn en vergroten hiermee het contact met de amateurs in de regio.

De laatste aanbeveling is om archeologische vondsten te inventariseren die buiten de datering van de 17^e eeuw valt. In de binnenstad van Coevorden en in de omgeving van Coevorden zijn veel archeologische opgravingen uitgevoerd. Tijdens deze opgravingen zijn een groot aantal vondsten gedaan. Deze vondsten komen uit verschillende tijdsperiodes en gaan over verschillende ontwikkelingen in de historie van de omgeving. Bij dit onderzoek zijn archeologische vondsten bestudeerd die ook buiten de context van 1672 interessant zijn voor het Stedelijk Museum Coevorden. Daarom wordt aangeraden een verdere archeologische inventarisatie uit te voeren die vondsten uit andere tijdsperiodes behandelt. Dit kan gedaan worden door een uur per week te spenderen aan archeologische rapportages die gepubliceerd zijn op DANSeasy of door een samenwerkcontract te maken met de gemeente archeoloog. In overleg met de stadsarcheoloog zou het Stedelijke Museum Coevorden kunnen vragen om bij elke opgraving in de omgeving betrokken te worden.

11 Bronvermelding

Middeleeuwse bron

Thijnen, M. van der, 1672: *Dagh-register ofte Pertinent verhael, vande belegeringeen overgeven vande stercke Stadt Coevorden. gehouden byden ingenieur mr. Meindert, die geduerende de belegeringedaer binnen is geweest Belegert den 15 Iuny Oude Styl 1672.* z.u.

Literatuurlijst

Beek, J.L. van, 2006: *Plangebied 't Klooster te Coevorden. Gemeente Coevorden een archeologische begeleiding*, Amsterdam. (RAAP-rapport 1443)

Bergh, T.A. van der, 2019: *Plangebied Stationsstraat te Coevorden, gemeente Coevorden. archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek*, Drachten. (RAAP-rapport 3799)

Berends, A., 2014: Aardewerk en glas, in: *Lenting, J.J./W.S. Van de Graaf. Van voorde tot vestinggracht. Archeologisch onderzoek in de voormalige voorde. kasteelgracht en citadelgracht van Coevorden*, Zevenaar, 63-94. (Rapport 175)

Egmond, W.S./M. Mostert, 2001: *Spelen in de Middeleeuwen. over schaken, dammen, dobbelen en kaarten*, Hilversum.

Grit R./M. Julsing, 2017³ (2013): *Zo doe je een onderzoek*, Groningen/Houten.

Haar, J. Ter, 1975⁴ (1971): *Geschiedenis van de lage landen einde tachtigjarige oorlog patriottentijd*, Bussum.

Hekman, J.J./J.B. Veenstra, 2013: *Archeologische onderzoek binnenhavens te Coevorden. opgraving en archeologische begeleiding*, Assen. (Grontmij archeologische rapporten 742)

Hielkema, J.B./J.J. Lenting/M. van Rijn/J. van der Laan/R. Alma, In prep.: *Het Commandement en de Benteimerpoort in het Bogasgebied te Coevorden. Een archeologische opgraving*, Drachten. (RAAP-rapport 4930)

Hielkema, J.B., 2009: *Plangebied weeshuisweide te Coevorden. Gemeente Coevorden een archeologische begeleiding*, Drachten. (RAAP-rapport 1850)

Hielkema, J.B., in prep.: *RAAP Evaluatie- en selectierapport Bogasgebied centrum Coevorden*, Drachten. (Intern rapport RAAP)

Hom, C., 2018: *De Hunnenborg een eeuw na Holwerda*, Weesp. (Raap Magazine 2)

Hullegie, A.G.J., in prep.: *Friesestraat-Schoolstraat - Coevorden (Gemeente Coevorden) Evaluatie-, selectie- en deselectierapport*, Assen.

Jones, J.R., 2013: *The Anglo-Dutch wars of the seventeenth century*, Londen.

Koopstra C.G., Metaal, in: Wit, M.J.M. De, 2017: *Archeologische begeleiding rioolwerkzaamheden van Heutszsingel e.o. Coevorden*, Leek, 15-18. (MUG-publicatie 2017-121)

Krabbendam, J., 1837: *De vrijwilliger, of de belegering van Groningen in 1672: geschiedkundige tafereelen*, Alkmaar.

- Lenting, J.J./H. van Gangelen/H. van Westing (red.), 1993: *Schans op de Grens: Bourtanger bodemvondsten 1580-1850*, Sellingen.
- Lenting, J.J./W.S. Van de Graaf (red.)/A.S. Berends/G.M.A. Bergsma/M.C. Blom/H. Buitenhuis/M.C.M. Komen/N. van Malssen/W.A. Out/J.R. Veldhuis, 2014: *Van voorde tot vestinggracht Archeologisch onderzoek in de voormalige voorde. kasteelgracht en citadelgracht van Coevorden*, Zevenaar. (Rapport 175)
- Lenting/N. van Malsen, 2014: Metaal, in: Lenting, J.J./W.S. van de Graaf. *Van voorde tot vestinggracht Archeologisch onderzoek in de voormalige voorde. kasteelgracht en citadelgracht van Coevorden*, Zevenaar, 95-195. (Rapport 175)
- Lenting, J.J./N. van Malssen, 2011a: *Een archeologische begeleiding (protocol opgraven) op deelgebied Bogas (Koesteeg/Oostersingel) van het Centrumplan Coevorden (gemeente Coevorden)*, Groningen. (ARC-Publicaties 224)
- Lenting, J.J./N. van Malssen, 2011b: *Een archeologisch inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) op bolwerk Holland ter plaatse van de voormalige brandweerkazerne te Coevorden*, Groningen. (ARC-rapport 2011-114)
- Linden, B.A. van der/M.C. Houkes, 2006: *Overige vondstcategorieën, in: Archeologisch onderzoek, Proefsleuvenonderzoek, Begeleiding en Opgraving Fase 1*, Hoog-Keppel, 88-99. (Synthegra Archeologie Rapport 175095)
- Minderhoud, H.D., 1977: *Coevorden, Stad en heerlijkheid*. Coevorden.
- Nijkeuter, H., 2003: *Geschiedenis van de Drentse literatuur 1816-1956*, Assen.
- Panhuysen, L., 2011⁶ (2009): *Rampjaar 1672 Hoe de Republiek aan de ondergang ontsnapte (6^e druk)*, Amsterdam.
- Rakemann, A., 2008: *Kroniek van de stad Coevorden*. Coevorden.
- Roussou, M., 2002: *Virtual heritage: from the research lab to the broad public*, in: Niccolucci, F. *BAR International Series* 1075, 93-101.
- Smole L/A.A.G. Emaus,/S.M. Koeman/H. Kremer/E.E.A. van der Kuijl/H. Leuving/B.A. van der Linden, 2009: *Archeologisch onderzoek Bogasterrein te Coevorden Opgraving Fase 2*, Doetinchem. (Synthegra Archeologie Rapport P0501688)
- Veldhuis, J.R., 2014: Vuursteen, in: Lenting, J.J./W.S. Van de Graaf. *Van voorde tot vestinggracht Archeologisch onderzoek in de voormalige voorde. kasteelgracht en citadelgracht van Coevorden*, Zevenaar, 230-233. (Rapport 175)
- Veenhoven, A., 1969: *Historie van Coevorden*, Groningen.
- Versfelt, H.J., 2003: *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794*, Groningen.
- Wit, M.J.M. De/C.G. Koopstra, 2017: *Archeologische begeleiding rioolwerkzaamheden van Heutszsingel e.o. Coevorden*, Leek. (MUG-publicatie 2017-121)

Persoonlijk communicatie

Persoonlijke communicatie, Stefanie Ottens-Hornemans (Stedelijk Museum Coevorden), 15 april 2021

Persoonlijke communicatie, Dion Stoop (Depot Nuis), 31 maart 2021.

Persoonlijke communicatie, Dion Stoop (Depot Nuis), 6 april 2021.

Persoonlijke communicatie, Henk Nijkamp (Molen Jan Pol), 7 april 2021.

Persoonlijke communicatie, Janneke Hielkema (RAAP Noord), 14 januari 2021

Persoonlijke communicatie, Janneke Hielkema (RAAP Noord), 18 januari 2021

Persoonlijke communicatie, Janneke Hielkema (RAAP Noord), 3 april 2021.

Persoonlijke communicatie, Janneke Hielkema (RAAP Noord), 4 april 2021.

Persoonlijke communicatie, Ko Lenting (RAAP Noord), 4 maart 2021.

Persoonlijke communicatie, Ko Lenting (RAAP Noord), 8 maart 2021.

Persoonlijke communicatie, Lize Noorda (Docent publieksbereik Saxion), 04-05-2021

Persoonlijke communicatie, Remco Lunenburg (afstudeerstagiair RAAP), 2 maart 2021.

Persoonlijke communicatie, Remco Lunenburg (afstudeerstagiair RAAP), 3 maart 2021.

Persoonlijke communicatie, Remco Lunenburg (afstudeerstagiair RAAP), intern document Lenting, bewerkt door Lunenburg, 3 maart 2021.

Persoonlijke communicatie, Rik Vinke (amateurarcheoloog), 4 april 2021.

Interviews

Annemarieke Willemsen (Rijksmuseum van Oudheden) op 11-03-2021, door Y. Habing.

Bastiaan Steffens (Drents Museum) op 10-03-2021, door Y. Habing.

Egge Knol (Groninger Museum) op 18-03-2021, door Y. Habing.

Gert Kortekaas (Noordelijk Scheepvaartmuseum) op 19-03-2021, door Y. Habing.

Rob van Eerden (Beleidsadviseur Archeologie Noord-Holland) op 16-03-2021, door Y. Habing.

Wouter Hinrichs (Erfgoed Gelderland) op 15-03-2021, door Y. Habing.

Internetbronnen

<https://belowthesurface.amsterdam/nl/vondst/NZD1.00043CER044> (geraadpleegd 27-4-2021).

<https://www.boijmans.nl/collectie/kunstwerken/1360/wafelbeker> (geraadpleegd 27-04-2021).

<https://www.canonvannederland.nl/nl/drenthe/coevorden/coevorden> (geraadpleegd 15-04-2021).

<https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/bronnen-en-kaarten/documenten/publicaties/2018/01/01/bronbestanden-archeologische-kaart> (geraadpleegd 21-1-2021).

<https://faro.be/spectrum/spectrumNL-nl.1.0.pdf#page=293&zoom=100,94,652> (geraadpleegd 29-06-2021).

<https://geschiedeniscoevorden.nl/coevorden/gemeentewapen> (geraadpleegd 11-03-2021).

<https://geschiedeniscoevorden.nl/node/493> (geraadpleegd 11-03-2021).

<https://historiek.net/rampjaar-1672-republiek-gevolgen/74798/> (geraadpleegd 24-9-2020).

<https://www.museumbeverwijk.nl/cgi-bin/objecten.pl?ident=11379> (geraadpleegd 27-4-2021).

<https://www.museumcoevorden.nl/wp-content/uploads/2017/06/1.-Beleidsplan-2017-2020.pdf> (geraadpleegd 29-6-2021).

<https://www.museumcoevorden.nl/geschiedenis/> (geraadpleegd 30-4-2021).

<https://museumrotterdam.nl/collectie/item/11516-755> (geraadpleegd 27-04-2021).

<http://www.nadnuis.nl/#52f5e070-e044-43f0-a4ef-7e748623dc73> (geraadpleegd 27-4-2021).

<http://www.ngv-groningen.nl/wp-content/uploads/publicaties/GronM14-Herovering-Coevorden-in-1672.pdf> (geraadpleegd 25-03-2021).

https://www.omnia.ie/index.php?navigation_function=2&navigation_item=%2F90402%2FNG_NM_7821_1&repid=1 (geraadpleegd 9-05-2021).

<https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-P-OB-52.712> (geraadpleegd 9-05-2021).

<https://www.rijksmuseum.nl/en/collection/RP-P-OB-82.261> (geraadpleegd 7-4-2021).

<https://www.rijksmuseum.nl/en/collection/RP-P-1909-2793> (geraadpleegd 23-4-2021).

<https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-P-1912-747> (geraadpleegd 14-03-2021).

<https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/SK-A-486> (geraadpleegd 12-03-2021).

<https://sites.google.com/site/determineren aardewerk/home/steengoed/frechen> (geraadpleegd 27-4-2021).

Afbeelding verantwoording

Figuur 1. Terreinen van archeologische waarden in Coevorden en omgeving weergegeven.

<https://www.cultureelerfgoed.nl>.

Figuur 2. Plattegrond van vestingstad Coevorden in 1672. <https://www.rijksmuseum.nl>.

Figuur 3. Het ontzet van Coevorden 1672. www.vandaagindegeschiedenis.nl.

Figuur 4. Op dit portret is Bernhard van Galen de bisschop van Münster afgebeeld.

Figuur 5. Een portret van Karel Rabenhaupt. <https://www.rijksmuseum.nl>.

Figuur 6. Een beerput bij de commandants woning. Hielkema et al. in prep, 35.

Figuur 7. De voormalige waterkelder uit de voormalige keuken van het commandement. Hielkema et al. in prep, 34.

Figuur 8. Fundament van de soldatenbarakken. Hielkema et al. in prep, 36.

Figuur 9. Fundering van de poortconstructie van de Bentheimerpoort. Hielkema et al. In prep, 44.

Figuur 10. Een tonput. Hekman/Veenstra 2013, 32.

Figuur 11. Restanten van een secreteet. Lenting/van Malssen 2011, 22.

Figuur 12. Links fragmenten van de kanonsloop in het midden musketkogels en rechts de kanonskogel. Foto, Henk Nijkamp.

Figuur 13. De vondstlocatie van de kanonfragmenten en het bastion Overijssel van Coevorden. <https://www.canonvannederland.nl>, bewerkt door auteur.

Figuur 14. Een oude kaart van de loopgraven ten opzichte van de vindplaats en bastion Overijssel. Versfelt 2003, kaart 19.

Figuur 15. Loden kogels met gietproppen. Lenting et al. 2014, 131.

Figuur 16. Gevonden kogel van 16mm. Koopstra 2018, 17.

Figuur 17. Kanonskogel van verschillende kalibers. Lenting/van de graaf 2014, 136.

Figuur 18. Een furket. <https://www.omnia.ie>.

Figuur 19. Een furket die een musket ondersteund. <https://www.rijksmuseum.nl>.

Figuur 20. Zundgatprikker voor een musket. Lenting et al. 2014, 128.

Figuur 21. Kardoesprikker voor een kanon met een naakte Athene. Lenting et al. 2014, 129.

Figuur 22. Vuurstenen die gebruikt zijn voor wapens. Lenting et al. 2014, 251.

Figuur 23. Brandbom gevonden bij de opgraving van het nieuwe gemeentehuis in Coevorden. Lenting/ van Malssen 2014, 136.

Figuur 24. IJzeren brandbom gevonden tijdens de opgraving bij het nieuwe gemeentehuis in Coevorden. Lenting et al. 2014, 136.

Figuur 25. Vuurmondjes uit de brandbom van figuur 23. Lenting et al. 2014, 134-138.

Figuur 26. Een reconstructie van een brandbom die gevuld is met verschillende vuurmondjes. Lenting et al. 2014, 135.

Figuur 27. Een kraaienpoot ter verdediging van de vesting. Lenting et al. 2014, 139.

Figuur 28. Een voetangel ter verdediging van de vesting. Lenting et al. 2014, 139.

Figuur 29. Een ijzeren stijgbeugel met versiering. Van der Linden/Houkes 2006, 91.

Figuur 30. Een houwdegen met Joris en de draak versiering. Lenting et al. 2014, 120.

Figuur 31. Een ijzeren korfgevest. Lenting et al. 2014, 119.

Figuur 32. Kromzwaard. Lenting et al. 2014, 118.

Figuur 33. Een blad van een wapen uit 17e eeuw te zien. Lenting et al. 2014, 118.

Figuur 34. Blad van het wapen in figuur 33. Lenting et al. 2014, 118.

Figuur 35. Kling van een degen met de inschrijving G.O.M. Lenting et al. 2014, 118.

Figuur 36. Pommels gevonden in Coevorden. Lenting et al. 2014, 118.

Figuur 37. Handbeschermer van een korfgevest. Lenting et al. 2014, 118.

Figuur 38. Stootplaten met versiering. Lenting et al. 2014, 121.

Figuur 39. Pareerstang van een zwaard. Lenting et al. 2014, 122.

Figuur 40. Piek. Lenting et al. 2014, 123.

Figuur 41. Hellebaard. Lenting et al. 2014, 124.

Figuur 42. Een ijzeren pareerdolk met vier vergulde jacobsschelpen op de beugel. Van Beek 2006, 30.

Figuur 43. Een ijzeren dolk met leren schede. Van Beek 2006, 30.

Figuur 44. Een 17e-eeuwse grape. Berends 2014, 75.

Figuur 45. Een roodbakkende pan uit museum Beverwijk uit de periode 1600-1699. www.museumbeverwijk.nl.

Figuur 46. Rodbakkend aardewerk uit de opgraving bij het gemeentehuis. Berends 2014, 87.

Figuur 47. Een baardmankruik van het depot Nuis. www.nadnuis.nl.

Figuur 48. Een Frechen steengoed kan met datering 1500-1680. <https://sites.google.com/site/determinerenaardewerk/home/steengoed/frechen>.

Figuur 49. 17e-eeuwse majolica bord. Berends 2014, 76.

Figuur 50. 17e-eeuws bord met marmerdecor. Lenting et al. 2014, 83.

Figuur 51. Vondsten gedaan bij de opgraving van de Bentheimerpoort. Lenting, Persoonlijke communicatie, 08-03-2021.

Figuur 52. Wafelbeker. www.boijmans.nl.

Figuur 53. Deel van de wan van een Netwerkbeker. museumrotterdam.nl.

Figuur 54. Een overzicht van glazen gevonden bij de opgraving van de commandantswoning. Lenting/Lunenborg 2020.

Figuur 59. Een overzicht van een medicijnfles en voorraadpot gevonden bij de opgraving van de commandantswoning. Lenting/Lunenborg 2020.

Figuur 60. Een overzicht van glazen gevonden bij de opgraving van de commandantswoning. Lenting/Lunenborg 2020.

Figuur 61. Steengoed knikker. <https://belowthesurface.amsterdam>.

Figuur 62. Speelsteentje van aardewerk. Berends 2014, 90.

Figuur 63. "Kloten" gevonden bij de opgraving van het gemeentehuis in Coevorden. Lenting et al. 2014, 213.

Figuur 64. Glij-ijzer van een schaats gevonden bij de opgraving van het gemeentehuis. Lenting et al. 2014, 182.

Figuur 65. Drie dobbelstenen gemaakt van loden kogels. Lenting et al. 2014, 183.

Figuur 66. Een tweetal mondharpen. Lenting et al. 2014, 182.

Figuur 67. Ijsbijl met een smidsmerk. Lenting et al. 2014, 145.

Figuur 68. Hergebruikte hellebaard. Lenting et al. 2014, 141.

Figuur 69. Schoppen gebruikt voor grondverplaatsing. Lenting et al. 2014, 142.

Figuur 70. Houten schep met metalen ijzerbeslag. Lenting et al. 2014, 143.

Figuur 71. Houten schep. Lenting et al. 2014, 143.

Figuur 72. Penning ter ere van het ontzet van Groningen en Coevorden. Foto, Alexander Moes.

Figuur 73. Een munt met het borstbeeld van Rabenhaupt afgedrukt op de voorkant en Groningen op de achterkant. Foto, Alexander Moes.

Figuur 74. Een gouden munt uit 1672 ter ere van Rabenhaupt, op de voorzijde Rabenhaupt en achterzijde het oude wapen van Groningen. Foto, Alexander Moes.

Figuur 75. Een noodpenning ter waarde van 30 stuivers met een rijm ter gedachtenis van het Coevordens ontzet 1672. Foto, Alexander Moes.

Figuur 76. Een muntstempel uit 1620. Hekman/Veenstra 2013, 47.

12 Verklarende woordenlijst

Batterij- Bedding voor het opstellen van stukken artillerie.
Barokversiering- Een uitgebreide versierstel in de 17^e eeuw.
Bastion- Een bolwerk, vaak een uitspringend verdedigingswerk van aarde of steen. Het maakt deel uit van een vesting of fort.
Bentheim- Een gebied in Nedersaksen.
Biezenmatten- Matten van biezen die gebruikt werden om over de wakken in het ijs te lopen.
Biesbruggen- Bruggen van biezenmatten die dienden om over de wakken te lopen.
Capitulatie- Overgave van troepen.
Garnizoen- Militaire term voor een onbepaald aantal soldaten die op een specifieke plek zijn gelegerd. Vaak wordt deze term gebruikt voor soldaten die een plaats bewaken of beschermen.
Commandantwoning - De woning waarin de commandant van Coevorden woonde.
Commies van het magazijn- De administratieve baas van het magazijn.
Compagnie- Een groep soldaten bestaande uit 150 man.
Drost- Bestuursambtenaar van een gebied.
Eskaders- Een groep of afdeling soldaten van een leger.
Expansie- Uitbreiding vaak door militaire middelen.
Expansiedrift- De wil om uit te breiden vaak doormiddel van politieke of militaire middelen.
Floraal motief- Versiering die werd uitgevoerd met bloemen als inspiratie.
Gouverneur- Hoofd van een stad, provincie of deelstaat.
Haardkuilen- Kuilen die dienden als verwarming binnen huizen en barakken.
Hellebaard- Een langwerpig wapen gebruikt door de infanterie.
Huisraad- Materialen die vaak in het huis gebruikt werden en vaak tegenkwam in huishoudens.
Kloten- Een spel die vroeger veel gespeeld werd door met twee teams een parcours te voltooien. In de huidige tijd wordt dit nog steeds gespeeld.
Koster- Een geestelijke werknemer die de dagelijkse taken binnen de kerk uitvoert.
Kruitkamer- Verbinding tussen het buskruit en de kruitpan.
Kruitspan- Bewaarkamer voor buskruit.
Materiële cultuur- Materialen die als waardevol werden geachte vanuit de cultuur in het verleden en vaak werden gebruikt door de brede samenleving heen.
Militaria- Archeologische resten die een militaire functie bezitten.
Ontzet- De verovering en bevrijding van een stad. Vaak wordt het woord gebruikt om aan te duiden dat een gebied ontheft is van een belegering. Een andere betekenis is het bevrijden van een veroverde stad.
Palissades- Een aan aaneengesloten rij houten palen die diende als verdediging tegen aanvallers. Vaak was de bovenkant voorzien van een punt zodat aanvallers hier moeilijker overheen konden klimmen.
Penningen- Munten die geslagen werden ter nagedachtenis van een memorabel slag of persoon.
Polakken- Soldaten van Poolse afkomst.
Profilering- Een algemeen beeld van de deelnemers.
Publieksbereik- Het benaderen en laten participeren van het publiek binnen de archeologie.
Ruiterij- Ander woord voor cavalerie/ soldaten te paard.
Staatse- Ander woord voor de Republiek in de oorlog.
Stad en Lande- Benaming voor de provincie Groningen.
Schede- Een bescherming voor een mes.
Schoolmeester- Onderwijzer
Secreet- Een net woord voor een toiletgebouw.
Speelsteentje- Een aardewerk scherfje dat gebruikt werd door kinderen om mee te spelen.
Stinkpotten of jezuïtmutsen- Andere benaming voor mortieren.
Tonput- Een drink- of waterput met schoon water.

Vestingstad- Een nederzetting met als doel een strategische plek te controleren.

Virtual reality- Een digitale wereld waarin werelden gemaakt kunnen worden.

Voorgrachten- Grachten die voor de hoofdgracht lagen.

13 Bijlage 1

13.1 Inventarisatie

Depot Nuis

Dit is de inventarisatie van het Archeologisch Depot Nuis. Tijdens een mailwisseling is gevraagd welke archeologische resten aanwezig waren in het depot van Nuis. Uit deze vraag kwamen de hieronderstaande antwoorden. Ook zijn enkele objecten aanwezig die niet uit Coevorden komen, maar wel een duidelijk beeld geven over de materiële cultuur in die tijd.

Archeologische vondsten in het depot van Nuis

- Een ijzeren deel van een Gaffel van een furket uit Coevorden (D 2009-IX.26)
- Een musketloop, 1e helft 17e eeuw, uit Coevorden (D 2016-VII.178 (6))
- Een musketloop met snaphaan, uit Emmerschans, datering onbekend (D 2017-I.2)
- Een pommel van een degen uit Coevorden. De kling van de degen zou al in de expositie in Coevorden liggen (D 2016-VII.752).
- Delen van een ijzeren korfgevest van een degen, uit Coevorden (D 2016-VII.2214)
- Een kling van een ijzeren rapier of degen, 16e-17e eeuw, uit Winsum (G 2007-II.135)
- Een groot fragment van een mortierbom, ca 18 cm, uit Coevorden (D 2016-VII.92(2)).
- Een blindganger van een mortier uit de 16e of 17e eeuw, uit Stiens (FM 1983-V-291.2)
- Een ijzeren mortiergranaat met vulopening op gietnaad, rondom resten van het blikken omhulsel, waarschijnlijk gekoppeld aan de eerste of tweede Münsterse oorlog, uit Winschoten (1672) (G 2019-II.9)

Qua overige voorwerpen zijn de volgende voorwerpen gevonden:

- Een halfbolknoop uit de 17^e eeuw (G 2019-II.74)
- Een zilveren knoop met Tudor-motief (G 2016-II.650)
- Een zilveren 6-pfennigsmunt uit het bisdom Munster (1672), waarschijnlijk ook gekoppeld aan de tweede Münsterse oorlog (G2008-II.319g)
- Een verzameling pijpenstelen en kopjes uit het midden van de 17^e eeuw (1982.IV.13)
- Een tabaksdoos uit het midden van de 17^e eeuw (D2016-VII.130)

Opgraving 1

Soldatenbarakken op het Bolwerk Zeeland van de vesting Coevorden. Een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO-P) door middel van proefsleuven op het Bolwerk Zeeland, deelgebied Bogas in het Centrumplan te Coevorden, gemeente Coevorden (Dr.)

Tijdens het proefsleuvenonderzoek van de soldatenbarakken zijn verschillende knopen gevonden uit de 2e helft van de 17e eeuw. Verder zijn twee schopbladen gevonden die dateren uit de 2e helft van de 17e eeuw. Ook zijn twee koperen gespen gevonden die gebruikt werden voor gordels, ruitersporen, kniebroeken, schoeisel, beurstassen, wapenuitrusting en paardentuig. Als laatste zijn in de metaal categorie twee identieke koperen vingerhoeden gevonden deze dateren uit de 2e helft van de 17e eeuw. In het rapport staan van deze vondsten geen afbeeldingen waardoor deze niet getoond kunnen worden.

Tijdens het onderzoek zijn veel vondsten van pijpaaarde geconstateerd. Deze pijpaaarde vondsten konden allemaal gedateerd worden in de nieuwe tijd. Het overgrote gedeelte behoort tot dubbel conische types die dateren zijn uit de 2e helft van de 17e eeuw. Sommige pijpenkoppen zijn gemerkt

door Marcus Parssens, die in Groningen werkte, en lid was van de Eremersgilde (koopliedengilde) die het laatst vermeld is in 1654. Een tweede merk was van de Groningse pijpenmaker Jan Ennens hij wordt in 1659 genoemd als pijpmaker in de stad Groningen. Als laatste is David Hoornbeek vermeld in het archeologische rapport. Davids pijpenkoppen zijn vaak te herkennen aan een afbeelding van de Hollandse leeuw aan beide zijden. Wel moet vermeld worden dat deze pijpenkoppen niet uit 1672 stammen.

Afb1. Een pijpenkop met de Hollandse leeuw afgebeeld van David Hoornbeek.

Vuursteen

Verder zijn tijdens de opgravingen enkele vuurslagen gevonden die mogelijk gebruikt zijn door soldaten. Deze vuurstenen waren in slechte conditie en van slechte kwaliteit. Dit kan worden gekoppeld aan de vestingstad waar de gefabriceerde vuursteen mechanismen voor wapens op waren gebruikt en snel vuursteen moest worden gebruikt voor wapens. Ook verslijten de vuurstenen sneller door de oorlogshandelingen.

Faunaresten

In het archeologische rapport wordt vermeld dat de soldaten genoten van een redelijke kwaliteit aan vlees zoals runderen, varkens en een enkele keer schaap en/of geit en kip. Soms is ook door individuele jacht een eend, gans, eend en schelpdieren gegeten. De datering van deze faunaresten zijn echter niet vermeld, daarom kan niet met zekerheid gezegd worden of dit ook het geval was in 1672.

Botanische resten

Na botanisch onderzoek is geconcludeerd dat hazelnootdoppen, vruchten van boekweit (wat massaal verbouwd werd op schrale zandgronden, een druivenpit, vlas en bieten werden gegeten in door de soldaten en/of bewoners. Ook hier zijn geen duidelijke dateringen vermeld waardoor niet vastgesteld kan worden of dit in 1672 ook zo was.

Opgraving 2

Een archeologische waardering van de metaalvondsten van een terrein tussen buurtschap 't Klooster en industrieterrein Leeuwerikenveld II te Coevorden, gemeente Coevorden.

Tijdens een onderzoek bij het Klooster in Coevorden zijn er kogels gevonden waar de giet proppen nog zichtbaar zijn. Deze zijn, waarschijnlijk, ongebruikt langs dit gebied terechtgekomen. Verder zijn uit deze tijd drie ijzeren kanonskogels gevonden van 6, 11 en 14 cm. Ook werd er tijdens de

werkzaamheden een holle ijzeren granaat of mortier gevonden met een diameter van 25 cm. De holle binnenkant zat vroeger vol met buskruit dat via een geplaatste tijdbuis met enige vertraging ontplofte. Dit exemplaar is echter niet tot ontploffing gebracht. Verder kunnen enkele wapens aan de 16-17e eeuw gekoppeld worden dit betreffen vier jacobsschelpen en twee verschillende typen dolken.

Wapen gerelateerde voorwerpen betreffen furketten, waarvan twee exemplaren zijn gevonden. Een furket was bedoeld als een steun voor een musket, Dit aangezien deze musketten zwaar waren en enkel met een furket stabiel afgevuurd konden worden.

Als laatste zijn enkele persoonlijk bezittingen gevonden die tijdens de opgraving. Deze bezittingen zijn voornamelijk gespen met een dubbel ovaal type, deze gespen waren niet versierd en zijn van een tussenstijl. Verder zijn enkele stukken gereedschap gevonden namelijk een bijl, ijzeren hooivork, schop, riek en ijshaak uit de 17e eeuw.

Ook van bij deze opgraving waren geen afbeeldingen aanwezig. Om die reden kunnen de archeologische vondsten niet visueel getoond worden. Wel stond in het rapport een bijlage met determinaties en de beschrijving van de archeologische vondsten die zijn uitgevoerd tijdens het onderzoek.

Opgraving 3

Archeologisch onderzoek

Bogasterrein te Coevorden

Opgraving Fase 2

Bij dit archeologisch rapport zijn geen afbeeldingen. Daarom kunnen deze vondsten niet visueel worden getoond. Indien deze worden gekozen bij de selectie van het onderzoek zullen afbeeldingen opgezocht worden. Bij dit onderzoek zal daarom enkel een opsomming worden gemaakt van archeologische vondsten.

Uitwerking

Bij het Bogasterrein in Coevorden zijn de werkzaamheden verdeeld over verschillende fases. Deze uitwerking gaat over de 2^e fase van dit onderzoek.

Tijdens de opgraving zijn verschillende resten uit het huishouden teruggevonden. Deze vondsten bestaan voornamelijk uit aardewerk zoals een pap kom, vergiet, verschillende aardewerk schotels, faience en andere huishoudelijke objecten. Alle vondsten hebben een datering tussen 1650 en 1800.

Een licht groen medicijnflesje met de datering 1600-1800.

Een textielloodje van 1600-1700 met de tekst "WOLLEN DEEKEN GEMAAKT BINNEN LEYDEN".

2 musketkogels 17mm 1575-1825.

Verschillende pijp fragmenten uit 1645-1675.

Verschillende vondsten roodbakend aardewerk uit de 17e eeuw.

Bouwmateriaal dat voornamelijk bestond uit baksteen uit de periode 1575-1825.

Verschillende resten van dierlijk bot, vermoedelijk gebruikt om te eten 1575-1825.

Metaal gesmolten lakjes lood 1575-1825.

Twee musketkogels van 14 mm en twee pistool kogels van 10mm 1575-1825.

Verschillende resten majolica, faience, porselein, industrieel wit, kogelpot en paffrath van 15e/17e eeuw. Verder zijn tijdens de opgravingwerkzaamheden veel vondsten van roodbakkend aardewerk gedaan, dit was het meest voorkomende aardewerk uit deze tijd. Ook zijn nog 2 majolica stukken en 11 stukken faience gevonden tijdens deze opgraving.

Een speelschijf. Deze speelschijf was niet te dateren.

Verschillende stukken pijpaaarde uit de 16-17e eeuw er staat niet bij of deze versierd waren.

Een kraan met de datering 1575-1625.

Messing gespje uit de periode 1500-1700.

Bandeliersluiting uit 1575-1800 deze behoorde tot een bredere draagriem die over de schouder of borst werd gedragen. Denk hierbij aan een plek voor de sabel of degen of patronen te bewaren.

Medicijnflesje uit 1600-1800.

Mogelijk schoenleer en poppen speelgoed dit zijn mogelijke aanwijzingen dat soldaten en hun gezinnen onder één dak leefden. Deze vondsten komen uit een greppel bij de opgraving. Dit kan ook betekenen dat dit gewoon weggegooid resten zijn.

In Coevorden werden de barakken pas van steen gebouwd in 1769.

Een deel stengoed uit 1600-1700.

Een zalfpotje uit 1600-1700

Opgraving 4

Van voorde tot vestinggracht. Archeologisch onderzoek in de voormalige voorde, kasteelgracht en citadelgracht van Coevorden

Bij dit hoofdstuk zullen enkel dateringen worden geplaatst indien noodzakelijk. Dit aangezien alle vondsten een datering van de 16e tot de 17e eeuw bevatten. Sommige voorwerpen beschikten over geen datering ook dat is een reden waarom sommige vondsten een datering missen. Daarnaast gaat het hier om een groot document, daarom zijn de vondsten, enkel in dit gedeelte, in categorieën opgedeeld.

Aardewerk en sporen

Hier zullen enkel de aardewerk vondsten en enkele archeologische sporen uit deze opgraving besproken worden

Als eerst moet vermeld worden dat tijdens de opgraving een beerput is gevonden. Deze beerput kon gedateerd worden met de periode 1670-1750. Beerputten zitten vaak vol met menselijke afval resten

en weggegooiden voorwerpen uit de periode van afkomst. Beerputten bevatten daarom een groot aantal archeologische vondsten.

Bij de opgraving zijn enkele foto's gemaakt van sporen en tijdens de rapportage van de vondsten. Zo is een afbeelding 2 de beschoeiing met palen erin te zien. In afbeelding 3 zijn de houten palen van de palissade getoond en in afbeelding 4 een overzicht van het opgravingsgebied. Deze foto's kunnen een beeld geven hoe archeologie werkt zonder deze vondsten naar het museum te hoeven halen. Daarnaast zijn foto's een makkelijke manier om de archeologische opgravingen aan het te tonen.

Vervolgens zijn er ook afbeeldingen van de vondsten gemaakt. Hieronder zal per afbeelding beschreven worden wat op de afbeeldingen staat.

Bij afb 5 is een 17e -eeuwse majolica bord te zien. Majolica geeft een goed beeld van de materiële cultuur die in deze tijd aanwezig was. Majolica was een veel voorkomend stuk servies die vaak vol met versieringen zat.

Afbeelding 6 is een 17e -eeuwse alberello van majolica gevonden. Deze potten werden vaak gebruikt voor het opbergen van medicijnen als voorraadpot.

Bij afbeelding 7 zijn twee spinstenen uit de 17e eeuw te zien. Tot in de 17e eeuw werden handspinsels gebruikt, daarna raakte de spinnewiel langzaam in trek. Daarvoor werd nog een handspinsel gebruikt dat bestond uit een recht stuk spinhout waarop een spinsteentje werd geschoven. Deze vondsten waren waarschijnlijk gebruikt om aan een spinstok te hangen en te dienen als verzwaring.

Afb 2. Beschoeiing palen.

Afb 3. Palissade palen.

Afb 4. Opgraving bij het gemeentehuis.

Afb 5. Majolica bord.

Afb 6. Alberello gevonden onder het gemeentehuis.

Afb 7. Spinsteentjes.

Militaria en metaal vondsten

Hier zullen enkel de militaristische objecten uit de opgraving beschreven worden.

Tijdens de opgraving is een harnas uit 1550-1660 gevonden. Dit harnas is echter zeer verroest en mogelijk niet goed zichtbaar of bruikbaar voor een tentoonstelling. In alle waarschijnlijkheid is het esthetisch effect van dit harnas al weg en is het een onherkenbaar stuk roest. Daarnaast is de kans groot dat bepaalde conservatie eisen hieraan verbonden zijn.

Verder zijn op afbeelding 13 twee verroeste wangkleppen van een piekenier te zien die uit de periode 1650-1700 komen. Ter illustratie is een complete helm van een piekenier afgebeeld bij afbeelding 14.

Op afbeelding 15 zijn enkele oirbanden afgebeeld. Wapens werden vroeger opgeborgen in schedes om beschadiging of verwondingen te voorkomen. De leren schedes van deze wapens zijn vergaan in de tijd, de oirbanden van deze zijn wel teruggevonden. Deze zijn echter niet versierd en grotendeels verroest. Daarom zal deze niet worden meegenomen bij de evaluatie van deze lijst. Een oirband is het metalen puntstukje van een schede.

Ook is een fragment van een kruitpijpje gevonden, hier waren geen afbeeldingen van. Iedere musketier kreeg 12 pijpjes mee aan zijn bandelier. In iedere pijp zat genoeg kruit om een schot te lossen. Deze vondst zal echter niet gebruikt worden aangezien niet voldoende is gevonden om een duidelijk beeld te geven. Als een beter en completer voorbeeld gevonden kan worden maakt het dit interessant. Van deze vondst is geen afbeelding in het rapport en kon online geen afbeelding geraadpleegd worden als voorbeeld.

Verder zijn onder het gemeentehuis twee complete mortiergranaten gevonden tijdens de opgraving. Deze granaten zijn te zien op afbeelding 16 en 17. Mortieren werden gebruikt om granaten in een kromme baan te schieten en schade van binnen de vestingen te creëren waar kanonnen rechttuit schoten en enkel de muur of wal raakte. Mogelijk is dit extra interessant aangezien veel personen niet weten dat dit soort artillerie een vroege voorloper was. Vaak werden granaten van 210mm in diameter afgestoken. Vaak werd een houten ontstekingsbuis in de granaat gestopt. In deze ontstekingsbuis zat een langzaam brandend kruitmengsel(sas). Hiermee werd de tijd van detonatie bepaald.

Afb 13. Wangkleppen van een piekenier.

Afb 14. Helm van een piekenier.

Afb 15. Oirbanden van een lerenschede.

Afb 16. Een niet ontplofte granaat.

Zonder ontstekingsbuis.

Afb 17. Een complete granaat. Met een diameter van 7,2 cm,

Gereedschap en persoonlijke bezittingen

Hier zal enkel beschreven worden welke vondsten hebben gediend of mogelijk gediend hebben als gereedschap.

De laatste schop op afbeelding 18 werd gebruikt om bij het hoeden van schapen. Het gras in de vesting werd kort gehouden met behulp van schapen.

Op afbeelding 19 is het blad van een bijl getoond. Dit blad had een smidsmerk.

Op afbeelding 20 zijn enkele messen afgebeeld. Enkel de bovenste is interessant, aangezien deze grotendeels compleet is. Dit mes is een luxe mes dat een ivoor gedraaid handvat heeft en een koperen angelkop. Enkel het onderste mes stamt uit 1400-1500, de rest stamt uit de 17-18e eeuw.

Ook zijn persoonlijke items gevonden tijdens de opgraving. Waaronder een liefdesring op afb 21 die een datering heeft van 1550 tot 1650.

Op afbeelding 22 zijn anti-glijsporen uit de 16e-18e eeuw afgebeeld. Deze glijsporen werden gebruikt om te bewegen naar de plekken waar wakken moesten gecreëerd worden. Deze sporen gaven stabiliteit aan de drager zodat deze over gladde ondergronden zich "soepel" kon voortbewegen.

Zoals te zien op afbeelding 22 zijn er twee verschillende types. Een is rechthoekig en heeft bevestigingsgaten met een leren riem om de schoen te binden en het onderste exemplaar heeft vier poten en is een klein gedeelte van de riem nog aanwezig. Deze glijsporen werden gebruikt om in de winter over het ijs te kunnen lopen en de gracht vrij te maken van ijs. Daarnaast konden zij ook gebruikt worden bij natte en gladde klei (de houten platen waar de kruiwagens overheen moesten varen te glad), dan waren deze sporen handig bij het aanleggen van schansen of andere verdedigingswerken.

Afb 18. Kluitschep gebruikt voor het hoeden van schapen.

Afb 19. Blad van een ijsbijl met smidsmerk.

Afb 20. Messen van 1400 tot 1700.

Afb 21. Een Liefdesring.

Afb 22. Anti-glijsporen om over gladde oppervlakten te bewegen.

Vermaak

Hier zullen de vondsten beschreven worden die gelden als vermaak of sport objecten.

Bij afbeelding 23 is een Tinnen poppen servies afgebeeld. Dit servies is waarschijnlijk gebruikt door kinderen. Het gaat hier om een versierd bordje, een as schep, die lichtelijk versierd is, en als laatste een paneeltje van een meubelstuk. Voor dit poppenspel is jammer genoeg geen datering.

Snorreboten, afgebeeld op afbeelding 24, zijn ronde platte schijven met een diameter van 3-6 cm. De buitenkant is gekarteld en in het midden zijn twee gaten gemaakt. Door deze gaten kan een koord gespannen worden. De uiteinden van deze knoop konden samengeknoopt worden en daarna om elkaar heen werden gedraaid. Vervolgens werd aan een uiteinde getrokken en gingen deze objecten snel draaien waarna zij een sterk snorrend geluid maken. Aan het eind van de koordjes heeft waarschijnlijk een handvat gezeten aangezien door de snelheid en scherpte bij onvoorzichtigheid de vingertoppen van de gebruiker verloren konden worden.

Op afbeelding 25 is een drijftol afgebeeld. Deze tol zou waarschijnlijk zijn rondgedraaid op een ijzeren spijker. Verder is weinig bekend over deze vondst.

Op afbeelding 26 is een kegelvormig voorwerp te zien met een knopvormige knop getroond. De functie van dit voorwerp is eveneens onbekend.

Als laatste vermaak object is op afbeelding 27 een aantal stenen speelschijven vertoond. Deze schijven werden gebruikt voor vermaak vanaf de 12^e eeuw tot in de 16^e- en 17^e eeuw.

Afb 23. Een tinnen poppen servies.

Afb 24. Snorreboten.

Afbeelding 25. Een drijftol van hout.

Afb 26. Een kegelvormig object waarvan de functie onbekend is.

Afb 27. Stenen speelschijven.

Overige metalen vondsten

Hier zullen enkele metalen vondsten beschreven worden die niet onder de andere categorieën geschaard konden worden.

Op afbeelding 27 is een tabaksdoos getoond. Deze werden voornamelijk gebruikt voor het opslaan van tabak voor de pijpen.

Deze boeien op afbeelding 28 en 29 dateren uit 1500-1670. Deze werden gebruikt in het gevangenhuis op het kasteelterrein. Bij de brug die in 1647 verplaatst is direct een hoofdwachter gebouwd met een cel daarin waar gevangenen met deze type boeien werden gehouden.

Op afbeelding 30 wordt een Friese zilveren rijder afgebeeld. Deze munt stamt uit de periode 1659-1668. Hierdoor zou deze munt in de tijdframe passen aangezien munten voor lange tijd gebruikt mochten worden voor handel. Soldaten werden in deze tijd ook geacht zelf met hun soldij kleding, kruit, wapens en andere overlevingsmiddelen te kopen waardoor er een bepaalde economie in de stad was.

Afb 27. Een tabaksdoos.

Afb 28. Een voetboei.

Afb 29. Een armboei.

Afb 30. Een Friese zilveren strijder.

Opgraving 5

Pakhuis de Vlijt

Bij deze opgraving zijn enkele kanonskogels en musketkogels uit de Nieuwe tijd B gevonden (1650-1800). Vanwege de grote aantallen die al gevonden zijn is dit echter al eerder beschreven in deze inventarisatie. Ook zijn er geen afbeeldingen van vondsten om enige indicatie te verschaffen over het uiterlijk van deze vondsten. Er zijn geen relevante of nieuwe bevindingen gedaan tijdens het bestuderen van dit rapport.

Opgraving 6.

Archeologische begeleiding rioolwerkzaamheden van Heutszsingel E.O. Coevorden.

Tijdens deze opgraving zijn de grachten en ravelijn grachten gevonden, dit in verwachting met de 17e -eeuwse aanleg van de vesting. Er zijn enkele vondsten gedaan die hieronder beschreven zullen worden. Bij dit rapport waren geen afbeelding om de vondsten te tonen.

Een hagemunt

Deze hagemunt komt uit graafschap Reckheim, gelegen aan de maas in het Belgische Limburg. Hagemunten werden gemaakt in munthuizen die onbevoegd waren om munten te slaan en sloegen dus vervalsingen. Deze vervalste munten hadden veel overeenkomsten met de officiële munteenheden. Hierdoor circuleerde de nep munten al gauw in de normale economie waardoor veel geld verdiend kon worden met valsmunterij. Het verschil was dat de hagemunt lichter was dan de officiële munt. Deze munt in kwestie is een imitatie van de Friese munt tijdens de regeringsperiode van Ferdinand D'asprenmont-Lynden. Er waren enkele verschillen bijvoorbeeld dat de voorzijde bekleed was met de tekst FCICIR wat lijkt op FRISIA de benaming van de provincie, in werkelijkheid was dit een afkorting van de naam en titels van Ferdinand en graafschap Reckheim. De andere kant was bekleed met een gekroond wapenschild dat leek op het wapenschild van Friesland. Aan de boven- en weerszijden van het wapen zijn krulversieringen zichtbaar en aan de onderzijde een aantal punten.

Zwolse munt

Tijdens deze opgraving is een munt uit Zwolle, geslagen in 1663, gevonden bij de opgraving. De munt is zeer aangetast door de ondergrond. Op de voorzijde is normaal een tulpenkrans afgebeeld met daarin de stadsnaam ZW OLLAE in twee regels. Daarnaast staan de laatste twee cijfers van het jaartal met het wapenschild. Aan andere kant van de munt toont het stadswapen van Zwolle met de Sint Michael die met een draak vecht. Deze zijde heeft het onderschrift: DEVS. REFGIVM.NOSTREVM. Dit betekent ook wel "de Heer is onze toevlucht".

Opgraving 7

Archeologisch onderzoek riolering Parallelweg, gemeente Coevorden.

Bij deze opgraving was het enige relevante voor dit onderzoek dat in de 17e eeuw de toestroming van het Loodiep is veranderd om de vestinggrachten permanent van water te voorzien. Wel waren er enkele foto's gemaakt van het aardewerk dit ging om enkele kleine scherven zonder benoemingswaardige elementen. Daarom zullen deze niet worden meegenomen.

Opgraving 8

Archeologische begeleiding Holwert-Zuid Coevorden, gemeente Coevorden.

Afb 31. Een paar knopen uit de 16^e/17^e eeuw.

De enige “interessante” vondst gedaan tijdens deze opgraving is de knoop links in de afbeelding. Deze knoop is “versierd” met 13 punten en een “ster” in het midden, afbeelding 31. Verder is hij rond en plat. Ook zijn twee musketkogels gevonden. Deze kogels zijn beschadigd door de impact na het afvuren. De kogels hebben een diameter tussen de 15 mm en 16 mm. De archeologen gaan ervan uit dat deze mogelijk zijn afgeschoten tijdens het beleg van Coevorden. Van deze musketkogels zijn geen afbeeldingen.

Opgraving 9

RAAP-RAPPORT 4930

Het Commandement en de Bentheimerpoort in het Bogasgebied te Coevorden, Gemeente Coevorden

Een archeologische opgraving

Deze opgraving is nog steeds in uitvoering. Daarom kan het zijn dat er afwijkingen zijn wanneer dit rapport definitief gepubliceerd wordt. Dit rapport zal verdeeld worden in een gedeelte sporen en een gedeelte met de vondsten.

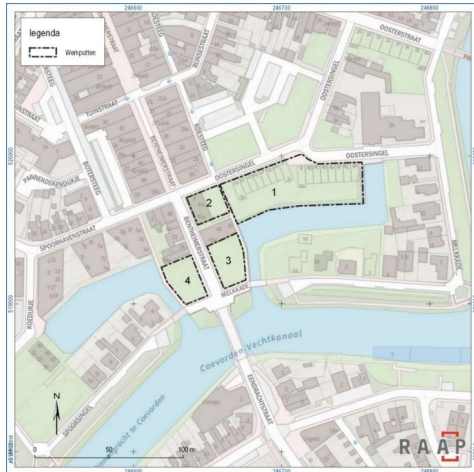
Uitwerking

Tijdens dit onderzoek is men gestuit op de commandant woning en soldatenbarakken. In afbeelding 32 zal een overzicht weergegeven worden met de plattegrond van de barakken en commandantwoning.

Bij barakken werden vaak een beerput gebouwd. De beerput is waarschijnlijk in 1699 aangelegd onder het gezag van Wijzenhorst. In de beerput bevinden zich voornamelijk vondsten uit de periode 1724-1737, met uitzondering van een Groningse duit uit 1689 en een Gelderse duit uit 1681. Deze beerput is gebouwd met eikenhouten planken. Beerputten werden gebruikt om menselijke afvalresten te lossen en ook om kapotte glazen, aardewerk, schoenen en overige overbodige spullen weg te gooien. Hierdoor zijn beerputten vaak rijk aan archeologische voorwerpen zoals aardewerk en glas. Deze weggegooiden voorwerpen zijn te zien op afbeelding 33. Deze voorwerpen kunnen archeologisch gebruikt worden om de materiële cultuur te bestuderen en zijn vaak een leuke toevoeging op het verhaal.

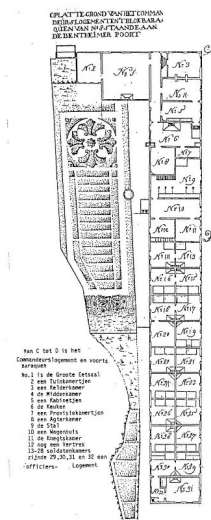
Bij enkele kamers zijn haardplaatsen gevonden tijdens de opgravingen. In enkele van deze haarden zijn aspoten of schalen gevonden waarin kolen gelegen hebben. De grond onder de haard is vaak

rood vanwege de hitte die de haard produceert. De datering van deze gebeurtenissen stammen echter uit 1749.

Afb 32. Overzicht van het opgegraven gebieden

in Coevorden.

Afb 33. Plattegrond van de commandantswoning en barakken

van de Bentheimerpoort uit 1749

Afb 34. Vondsten uit de vulling van de beerput.

Vondsten

Dit rapport is niet officieel gepubliceerd en wordt op dit moment nog steeds uitgewerkt. Bij RAAP is een inzicht gevraagd naar de archeologische vondsten die gedaan zijn tijdens deze opgravingen.

RAAP heeft een selectie gemaakt van de vondsten die gedaan waren tijdens deze opgravingen. In totaal zijn 5.527 vondsten gedaan met een totaalgewicht van 116.787 gram. Het overgrote gedeelte van de vondsten bestaat uit glas en keramiek gevolgd door bot, lakzegels, kleipijpen en metaal. De meeste vondsten zijn afkomstig uit de beerput van de commandantswoning. Uit deze beerput zijn enkele bijzondere vondsten gedaan zoals lakzegels met familiewapens, twee munten, voorwerpen van hout, dierlijk bot, servies en luxueus glaswerk. De overige vondsten zijn verbonden aan de vestinggrachten en soldatenbarakken. De vondsten uit de beerput vormen een bijzonder rijk vondstcomplex met verschillende vondstcategorieën. Met deze vondsten kan het dieet, persoonlijk bezittingen en sociale status van de commandant bepaald worden. In totaal zijn 36 loden kogels gevonden die niet geconserveerd hoeven te worden.

Tijdens de opgravingen bij de Bentheimerpoort zijn verschillende vondsten gedaan in een beerput bij de commandantswoning. Het glaswerk uit deze beerput wordt onderzocht in een scriptie die gemaakt wordt door Remco Lunenburg die heeft enkele exemplaren en een lijst van deze exemplaren opgestuurd. De lijst met glaswerk, conditie en afmetingen zal hieronder worden getoond bij tabel 1. Deze lijst is direct afkomstig uit het afstudeeronderzoek van Remco Lunenburg. Remco heeft toestemming verleend voor het gebruiken van zijn afstudeeronderzoek.

Voorwerp	Aantal	Corrosie	Diameter voet	Diameter rand	Overige afmetingen	Hoogte
Beker met braamnoppen	2	Sterke irisatie tot sterke corrosie	7.5cm 7.9cm			16cm 17cm
Beker op driepoot	1	Sterke irisatie	8.5cm			9.5cm

Beker op voet	1	Hele lichte irisatie	4.7cm	7.3cm		10.3cm
Deksel	1	Lichte irisatie		±9.5cm		9.3cm
Gladde beker	3	Sterke irisatie tot sterke corrosie	8.5cm 8cm 7.5cm			14.8cm 15.5cm 15cm
Gladde beker gekartelde voet	1	Sterke irisatie	7.5cm	8cm		16cm
Gladde beker laag	1	Sterke corrosie	8cm			6.3cm
Ijsbeker	1	Matige corrosie met lichte irisatie	8cm			19cm
Karaf	1	Lichte tot matige irisatie en corrosie			±19cm diameter lijf	±27.5cm
Kelderfles	1	Hele lichte irisatie			8.5cm bij 9.5cm rechthoekig lijf	22.5cm
Kelkglas Façon de Venise	1	Sterke irisatie				
Kelkglas Façon de d'Angleterre	2	Matige tot sterke corrosie	6.5cm 7cm			12.6cm 12cm
Kelkglas Silezisch	1	Matige tot sterke irisatie	6.8cm			15.3cm
Kelkglas versierd	1	Sterke irisatie	11.5cm	±9.5cm		16.5cm
Knobbelsbeker	1	Sterke corrosie	7.8cm			16.5cm

Kometenbeker	1	Matige tot sterke corrosie	7.2cm			20cm
Medicijnflesje bolvormig	1	Matig tot sterke corrosie	3cm			6.6cm
Medicijnflesje cilindervormig	1	Lichte corrosie	3cm			6.6cm
Netwerkbeker	1	Sterke irisatie	8cm			16.8cm
Netwerkbeker laag	1	Matige corrosie		8cm		±6.8cm
Pasglas	1	Hele lichte irisatie	8cm			27.5cm
Roemer	1	Hele lichte irisatie	5.5cm	6cm		12cm
Ribbeker	1	Matige corrosie	6.9cm			17.3cm
Vogeldrinkbakje	2	Matige tot sterke corrosie	±9cm			9.4cm 9.6cm
Wijnfles	1	Sterke irisatie			14cm diameter lijf	17cm
Totaal	30					

Tabel 1: Afmetingen en corrosie van de archeologisch complete objecten.

In deze lijst valt op dat veel glaswerk sterk is beïnvloed door de irisatie en corrosie die heeft plaatsgevonden aan de hand van de ondergrond. Voor dit onderzoek is enkel het glaswerk uit de 17^e eeuw interessant. Een andere eis is dat het glaswerk gerestaureerd kan worden voor het gebruik bij tentoonstellingen. Daarom zal voornamelijk gekeken worden naar de esthetische glaswerken en stukken die iets toevoegen aan de tentoonstelling.

Daarnaast kunnen niet alle vondsten bekeken worden van dit archeologisch onderzoek. Dit aangezien het onderzoek nog steeds bezig is en daarom niet te veel vrijgegeven mag of kan worden.

Anders kan verkeerde informatie vrijgegeven worden die als feitelijk worden aangenomen. Om die reden zal enkel het bekende materiaal, dat gedeeld is met mij, behandeld worden.

In het archeologisch rapport staan wel de metaalvondsten die behandeld zijn. Een groot deel hiervan zal weggegooid worden en een deel zal worden gedeponeerd of geconserveerd. Hierin staan verschillende materialen die van toepassing zijn zoals: kogels, munten, een hakbijl, kanonskogel, furket, koevoet, textielloodjes en vuursteenhouders. Deze vondsten zullen na het afronden van het onderzoek door RAAP gedeponeerd worden bij het depot in Nuis. Voor dit onderzoek zijn deze vondsten vaak al vermeld en benoemd waardoor de noodzaak om deze vondsten mee te nemen niet aanwezig is. Met name omdat niet bekend is welk uiterlijk deze vondsten hebben en hun conditie. Een tweede reden is om te voorkomen dat feitelijk incorrecte informatie naar over dit onderzoek naar buiten wordt gebracht.

Wel kon via mondelinge communicatie gedeeld worden dat de datering van de beerput rond de periode van 1680-1720 ligt. Hierdoor mist het net de datering van 1672. Deze informatie komt uit een mailwisseling met archeoloog Ko Lenting die de datering bepaald van de meeste vondsten. Ook hier moet rekening mee worden gehouden dat deze informatie mogelijk veranderd kan worden naarmate het archeologisch onderzoek naar deze opgraving zich ontwikkelt. Deze vondsten zullen echter wel worden meegenomen tijdens de selectie. Dit vanwege de eerdergenoemde maximale afwijking die rond 1700 ligt. Veel vondsten kunnen namelijk langer zijn gebruikt en daarom ook pas later weg worden gooid of kunnen meermaals gebruikt worden. Ook zullen ze worden meegenomen vanwege de goede conditie waarin deze vondsten zich verkeren. Het komt niet vaak voor dat zoveel vondsten in bijna complete conditie teruggevonden worden.

Opgraving 10

Archeologisch onderzoek

Proefsleuvenonderzoek, Begeleiding en Opgraving Fase 1 Bogasterrein te Coevorden

Dit onderzoek gaat over de eerste fase van de opgraving bij het Bogasterrein. Fase 2 ging over een archeologische opgraving waar fase 1 zich beperkte tot een proefsleuven onderzoek in dit gebied. Ook hier zal een kleine opdeling zijn in de vondstcategorieën.

Uitwerking

Tijdens dit onderzoek is het privaat (wc) teruggevonden. De overblijfselen zijn vooral houten planken en palen, dit aangezien deze in natte condities goed bewaard blijven in de bodem. Mogelijk kan dit spoor of deze vondst interessant gemaakt worden door een digitaal of fysieke duplicaat naast de foto te plaatsen om een visueel beeld te geven van een privaat, afbeelding 35.

Afb 35. Een overzicht van het privaat met houten planken.

Militaria

Hier zullen enkele militaristische vondsten uit deze opgraving worden beschreven.

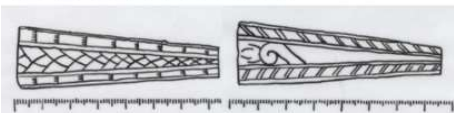
Tijdens de opgraving is een deksel van een kruithoorn gevonden. Kruithoorns werden gebruikt om kruit in op te slaan of kruit te begeleiden. Deze vondst komt uit de periode van de 16e en 17e eeuw. De vondst wordt getoond op afbeelding 36.

Op afbeelding 37 is een mesheft van koperlegering gevonden. De versieringen op deze mesheft is een aandachtstrekker voor het oog en de conditie van het metaal is goed bewaard gebleven. Hierdoor zou dit een aandachtstrekker zijn voor mensen. Daarnaast is de datering uit de 16e-17e eeuw en kan dit mogelijk toegepast worden op 1672.

De overige metalen voorwerpen bestaan voornamelijk uit kogels, nagels, indet, riemtong en stripjes. Voornamelijk materiaal wat te sterk is gecorrodeerd of al benoemd is in de inventarisatie. Wat nog wel interessant is, is een mesheft uit de 16e-17e eeuw. Deze mesheft is relatief klein van formaat maar is rijkelijk versierd en is mogelijk van zilver. Dit mesheft wordt getoond op afbeelding 38. De overige materialen hadden geen afbeeldingen of waren al behandeld.

Afb 37. Een deksel van een kruithoorn met afsluitbare opening.

Afb 38. Een houten mesheft met daaronder een illustratie van de versieringen.

Afb 39. Een fragment van een mesheft, mogelijk is dat van zilver gemaakt.

Leer

Verder zijn nog enkele zolen van schoenen gevonden. Zoals een deel van een laats te zien op afbeelding 40.

Afb 40. Een leren fragment van een laars.

Pijpaarde

Pijpaarde is ook veelvuldig gevonden tijdens dit onderzoek. Echter zijn geen foto's gemaakt van het uiterlijk van deze pijpaarde, hierdoor kan moeilijk bepaald worden wat de conditie en compleetheid van de vondsten zijn.

Bouwmaterialen

Verder waren tijdens de opgraving veel vondsten van bouwmateriaal gedaan. Dit betreft voornamelijk dakpannen, bakstenen, mortel of fragmenten/brokken van deze vondsten. Wat hier mogelijk mee gedaan kan worden is een reconstructie maken aan de hand van de structuur, historische bronnen en het uiterlijk van deze vondsten. Digitaal kan tegenwoordig een goede reconstructie gecreëerd worden of zelfs een maquette. Deze vondsten zelf zijn echter niet interessant om in vitrines te stoppen.

Aardewerk

Ook is veel aardewerk gevonden tijdens de opgraving. Echter, er zijn geen foto's, tekeningen of visualisaties verwerkt in het rapport. Hierdoor kan niet bekeken worden in welke conditie deze vondsten zich verkeren, welke versieringen zij hebben en of de verschillende aardewerken compleet zijn. Daarom is besloten dit niet op te nemen.

Opgraving11

Centrumplan Coevorden, locatie Bogasterrein. Een Archeologische Begeleiding

Tijdens de opgraving zijn voornamelijk aardewerk vondsten gedaan. Van deze vondsten zijn geen afbeeldingen te vinden in de archeologische rapportage. Daarom zal een beknopte opsomming gemaakt worden van het aardewerk. Al dit aardewerk is afkomstig uit de 17^e eeuw. Het aardewerk betreft: Kang Xsi Porselein schoteltje, fragmenten van een voorraadpot, verschillende stukken van majolica en enkele grape fragmenten. Enkel het potje met de Chinese benaming is nog niet eerder gevonden of benoemd, de overige vondsten zijn al meerdere keren opgenomen tijdens de inventarisatie.

Opgraving 12

RAAP-RAPPORT 1443

Plangebied 't Klooster te Coevorden, Gemeente Coevorden

Deze uitwerking is een kortere versie van opgraving 2 die zich enkel focust op het klooster. Daarom kunnen enkele vondsten overeenkomen met de resultaten bij opgraving 2.

Een archeologische begeleiding waar verschillende militaria uit de 16^e en 17^e eeuw zijn gevonden. Onbekend is of deze vondsten aan de 16e of 17e eeuw worden toegeschreven. De vondsten geven wel een representatief beeld van de versieringen op zwaarden. Ook kan nu een beeld gevormd worden hoe de scheden van messen eruitzagen in de 16e-17e eeuw.

Verder zijn 18 knopen uit de periode van de 17e-18e eeuw gevonden en twee gespen uit de 16e-17e eeuw. Hier zijn echter geen afbeeldingen van en ook zijn deze voorwerpen niet verder omschreven in het archeologisch rapport.

Als laatste is constructiemateriaal en gebruiksmateriaal gevonden. Het is goed mogelijk dat deze voorwerpen afstammen van een militair kampement dat hier heeft gestaan tijdens het ontzet van Coevorden in 1592.

Deze opgraving is uitgevoerd richting Huis ter scheer waar Bommen Berend zijn kamp had opgezet tijdens het beleg van Coevorden in 1672. Tijdens de opgraving is echter de waterput van het beleg in 1592, door prins Mauritz, teruggevonden. In totaal zijn 400+ vondsten gedaan tijdens het onderzoek. Een overgroot deel van de vondsten zijn loden kogels. Bij de vondsten staan echter nauwelijks of dateringen waardoor het moeilijk is deze voorwerpen op te nemen in deze inventarisatie.

Opgraving 13

**Een archeologische begeleiding
(Protocol opgraven) op deelgebied Bogas
(Koesteeg/Oostersingel) van het
Centrumplan Coevorden, gemeente
Coevorden (D)**

Tijdens deze opgraving is een beerput gevonden die gemaakt is van eikenhout. In de restanten zit nog beer en restanten van vondstmaterialen. De put is gebruikt in de periode van 1625 tot 1650. In deze put bevonden zich ook restanten van dierlijkbot, deze botten waren afkomstig van een 8 maanden oude kat.

Ook zijn de restanten van een bijgebouw gevonden. Deze restanten zijn mogelijk afkomstig van het secreteer (toiletgebouw) dat bij de beerton behoorde. Hier werden behoeftes van mensen gedaan en in sommige gevallen werden kapotte of overbodige afvalresten gegooid in deze beerputten.

Aardewerk

In totaal zijn tijdens het onderzoek 1166 scherven gevonden met een gewicht van 40 kg. De scherven zijn afkomstig van minimaal 838 verschillende voorwerpen. Er konden slechts vijf voorwerpen "compleet" worden gereconstrueerd. De archeologische vondsten zijn voornamelijk afkomstig uit de periode 1600-1850, drie scherven zijn afkomstig uit de periode 1250-1500. De "complete" vondsten zijn gedateerd uit de 18e-19e eeuw en bestaan uit porselein, vanwege de datering is geen directe link met het onderzoek mogelijk en worden deze complete vondsten niet meegenomen. Van andere vondsten zijn geen afbeeldingen gemaakt waardoor niet gekeken kan worden naar de conditie van deze vondsten.

Wandtegels

Wandtegels werden vroeger gebruikt om de vochtige muren van kelders, keuken en/of schouwen te versieren. Deze wandtegels werden de wandtegels versierd zoals de afbeelding hierboven. De

wandtegels zijn vaak versierd met plaatjes die een representatief beeld van het leven in de 17e-18e eeuw tonen. In totaal zijn tien fragmenten van deze wandtegels gevonden waarvan de op de afbeelding getoonde wandtegels het meest compleet was. De man op de wandtegels speelt doedelzak en is versierd in de Chinese Wan-Li-stijl. Deze tegels stammen uit de periode 1625-1675, afbeelding 41.

Afb 41. Een wandtegels versierd met een doedelzak spelende man.

Militaria

Op afbeelding 42 betreft in alle waarschijnlijkheid een militair embleem. Dit embleem kon op leer bevestigd worden met twee bevestigingspootjes aan de achterzijde. De versiering is meegegoten. Wat dit embleem echter moet voorstellen is onbekend. De periode waarin deze vondst gedateerd kan worden is onbekend. Echter, is deze zo uniek dat deze toch meegenomen wordt.

Bij de knopen op afbeelding 44 zijn enkele verschillen. De rechter knoop stamt uit de periode 1650-1750 en de linker knoop stamt uit 1600-1650. De bandeliersluiting op afbeelding 43 stamt uit de periode 1600-1700. Alle drie de voorwerpen zijn gemaakt van lood. De knopen hebben een roosachtige versiering. Het is zover niet bekend bij welk kledingstuk deze knopen behoorden. De bandeliersluiting diende ervoor de bandelier (een soort riem) vast te zetten zodat de soldaat daar bijvoorbeeld zijn kruit kon bewaren en tijdens een gevecht dit snel en gemakkelijk kon pakken. Vooral de bandeliersluiting is interessant aangezien nog zo'n sluiting is teruggevonden bij een andere opgraving. Bij dat rapport was echter geen afbeelding aanwezig van de bandeliersluiting.

Afb 42. Een militair embleem.

Een bandelierssluiting

Afb 43.

gegoten koperen knopen.

Afb 44. Twee

Opgraving 14

Archeologisch onderzoek Binnenhavens te Coevorden Archeologische begeleiding en opgraving GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 742

Afb 45. Een koperen oirband.

Deze oirband heeft mogelijk gediend voor de bescherming van het uiteinde van een zwaard- en degenschede. Waarschijnlijk is deze afkomstig uit de 17^e eeuw. De oirband is lichtelijk versierd zoals te zien op de afbeelding 45. Wel is deze enorm verbogen wat echter geen ernstig probleem is.

Verder zijn veel haakbus-, musket- en schraaphaakkogels gevonden tijdens deze opgraving. Hier zijn echter geen afbeeldingen van in het archeologische rapport. Deze kogels kunnen waarschijnlijk gebruikt of opgeslagen zijn tijdens de 80-jarige oorlog of het ontzet van 1672.

14 Bijlage 2

14.1 Eerste versie van de enquête

1. Waarom brengt u een bezoek aan een museum?

- Vul zelf in

2. Welk tijdvak vindt u interessant?

- Prehistorie (onbekend-3500 v.Chr.)
 - Steentijd (...-2000 v.Chr.)
 - Bronstijd (2000-800 v.Chr.)
 - IJzertijd (800-12 v.Chr.)
- Stroomculturen (Egypte en Mesopotamië) (3500-800 v. Chr.)
- Klassieke oudheid (Grieken)& Romeinen) (800 v. Chr-476 n. Chr.)
- Romeinen (12v. Chr-450 n. Chr.)
- Grieken (800 v. Chr.- 12 v. Chr.)
- Vroege-Middeleeuwen (370-950)
- Hoge-Middeleeuwen (950-1270)
- Late-Middeleeuwen (1270-1500)
- Nieuwe tijd (1500-1750)
- Moderne tijd (1750-1945)
- Tegenwoordige tijd (1945- Heden)

3. Welke historische voorwerpen vindt u interessant?

- Vul zelf in

4. Wat is het verschil tussen archeologische en historische voorwerpen volgens u?

- Vul zelf in

5. Wat is archeologie volgens u?

- Vul zelf in

6. Wat zou u graag in een museum zien?

- Interactie
- Verhalen
- Archeologie
- Personages
- Maquettes
- Kleding
- Schilderijen
- Anders(open) (historische/archeologische context)

7. Als u archeologie in een museum bezoekt, welke archeologische voorwerpen zou u dan willen zien?

- Archeologische sporen (denk aan grachten, wallen, plattegronden etc.)
- Archeologische reconstructies van gebouwen
- Botten
- Kogels

- Potten
 - Stenen van kastelen (met verhaal)
 - Replica's van personen
 - Anders(open)
- 8. Wat weet u van archeologie?**
- Vul zelf in
- 9. Heeft u tips voor musea? Wat zouden ze anders of beter kunnen doen?**
- Vul zelf in
- 10. Zou u het leuk vinden archeologische voorwerpen in een museum tegen te komen?**
- Vul zelf in
- 11. Waarom zou u het wel/niet leuk vinden?**
- Vul zelf in
- 12. Wat zijn volgens u archeologische waardevolle resten?**
- Vul zelf in
- 13. Als er archeologische voorwerpen worden getoond in een museum, op welke manier zou u deze dan gepresenteerd willen zien?**
- Vul zelf in
- 14. Hoe kan archeologie voor u aantrekkelijk gemaakt worden?**
- Vul zelf in
- 15. Zou u graag vooral archeologische of historische objecten/verhalen willen zien in een museum?**
- Historische objecten
 - Archeologische objecten
- 16. Ziet u liever archeologische vondsten of liever historische schilderijen?**
- Archeologische vondsten
 - Schilderijen
- 17. Bent u al is eens naar een archeologisch museum geweest, zo ja waar?**
- Ja (vul zelf in)
 - Nee
- 18. Zo ja, Wat vond u interessant?**
- Vul zelf in
- 19. Wat weet u van het rampjaar 1672?**
- Vul zelf in
- 20. Wat weet u van Coevorden in 1672?**
- Vul zelf in
- 21. Welke archeologische voorwerpen uit 1672(rampjaar) zou u interessant vinden?**

- Voorwerpen van bewoners
- Voorwerpen van soldaten
- Wapens
- Kanonnen
- Replica's van kleding
- Namaak van verdedigingswerk
- Foto's en verhalen van archeologische opgravingen
- Sporen met verhaal
- Aardewerk
- Rookpijpen
- Metaal vondsten
- Anders(open)

22. Ziet u liever verhalen of voorwerpen in een museum?

- Voorwerpen
- Verhalen

23. Hoe zouden deze verhalen verteld moeten worden?

- Historisch
- Persoonsvorm (uit het oogpunt van een soldaat of burger)
- Fantasie
- Interactief
- Video
- Audio
- Informatief
- Anders(open)

24. Als u aardewerk in een museum ziet, zou u dan meer willen weten over het maakproces hiervan?

- Ja
- Nee

25. Welk soort musea vindt u interessant?

- Musea met schilderijen
- Interactieve musea
- Historische musea
- Archeologische musea
- Wetenschappelijke musea
- Algemene musea
- Dieren musea
- Stedelijke musea
- Cultuurmusea
- Sport musea
- Dino musea
- Lucht musea
- Oorlogsmusea
- Natuurmusea

26. Hoe zou een tentoonstelling moeten worden ingevuld volgens u?

- Vul zelf in

15 Bijlage 3

15.1 Tweede en officiële versie van de enquête

Inleiding

De gegevens van deze enquête worden gebruikt voor een scriptieonderzoek die uitgevoerd wordt. De data verzameld zal enkel gebruikt worden voor het onderzoek. Persoonlijk data zoals naam, e-mailadres of straatnaam zullen niet gevraagd of verzameld worden.

Q1

Wat is uw geslacht?

- Man
- Vrouw
- Anders

Q2

Wat is uw leeftijd?

- 0-9
- 10-17
- 18-25
- 26-35
- 36-49
- 50-64
- 65+

Q3

Waar ben u woonachtig?

- Coevorden
- Omgeving Coevorden (straal 50km)
- Anders (provincie)

Q4

Hoe vaak brengt u een bezoek aan een museum?

- 1x per jaar
- 1x per half jaar
- 1x per 3 maand
- 1x per maand
- 2x per maand

Q5

Waarom brengt u een bezoek aan het museum?

- Ik wil iets leren
- Ik kom voor een dagje uit
- Ik wil graag vermaakt worden
- Ik kom om tot rust te komen

Q6

Wat wilt u doen in een museum?

- Interactie
- Tentoonstelling bekijken
- Informatie krijgen
- Cultuur bekijken
- Archeologie bestuderen
- Verhalen lezen

Q7

Wat is voor u de betekenis van het begrip "waardevol"?

- Geld
- Cultuur
- Geschiedenis
- Archeologie

Q8

Wat is voor u waardevol/belangrijk in een museum?

- Een object dat veel geld waard is
- Een informatief object
- Een interactief object
- Een schilderij
- Archeologische objecten
- Anders (vul zelf in wat u belangrijk vindt)

Q9

Wat zou u graag in een museum zien? (Sleep op volgorde van 1 tot 7, 1 is het hoogst en 7 is het laagst, u kunt de onderwerpen verschuiven)

- 1 Verhalen
- 2 Objecten
- 3 Personages
- 4 Archeologie
- 5 Schilderijen
- 6 Reconstructies
- 7 anders

Q10

Wat is voor u archeologie?

- Voorwerpen uit de grond
- Alle voorwerpen ouder dan 75 jaar
- Alles in het museum
- Dinosaurussen

Q11

Bij de vorige vraag werd gevraagd wat voor u archeologie is. In kader van deze enquête zal uitgegaan worden van ouderdom en sporen/vondsten uit de ondergrond.

Wat zijn voor u de meest waardevolle/belangrijke archeologische resten? (Sleep de vakjes op volgorde van belangrijk naar minst belangrijk. 1 is het meest belangrijk en 9 het minst)

- 1 Aardewerk
- 2 Glaswerk
- 3 Wapens (kanonnen, geweren en andere militaire objecten)
- 4 Menselijke resten
- 5 Sporen van overgebleven gebouwen (kastelen, verdedigingswerken en barakken)
- 6 Alledaagse objecten
- 7 Munten/penningen
- 8 Pijpaarde
- 9 Anders

Q12

Welke archeologische voorwerpen zou u graag willen zien in een museum? (Sleep de vakjes op volgorde van interessant naar minst interessant. 1 is het hoogst 9 het laagst)

- 1 Aardewerk
- 2 Metaalvondsten (munten, knopen, etc.)
- 3 Huishoud voorwerpen
- 4 Wapens
- 5 Pijpaarde
- 6 Archeologische voorwerpen die een verhaal vertellen
- 7 Sporen van een opgraving
- 8 Glaswerk
- 9 anders

Q13

Op welke manier vindt u archeologie interessant om te zien?

- Interactieve manier
- 3D beelden van vondsten
- *Virtual reality*/omgeving van de plaats
- Aan de hand van verhalen om voorwerpen heen
- Een verhaal passend bij een personage
- Informatie krijgen over de productie- en gebruikswijze

Q14

Coevorden is op 1 juli 1672 omsingeld door de bisschop van Munster. Na 11 dagen gaven de Staatse verdedigers zich over. Vele bewoners vluchtte naar het Noorden. Op 22 december betrokken Staatse troepen, uit Groningen, om Coevorden te heroveren. Op 30 december, onder leiding van Meindert van der Thijnen en Rabenhaupt, vielen zij de stad aan met biezenmatten, met deze matten konden zij veilig over het wak lopen. Na een paar uur werd de stad bevrijd van de Münsterse invloed.

Welke archeologische resten uit 1672 zijn voor u meest interessant?

- Militaire resten (kanonnen, musketten, wapenstaanders en andere militaire overblijfsels)
- Munten/penningen (penningen werden geslagen voor gedenkwaardige gewonnen gevechten)
- Alledaags resten (glaswerk, aardewerk en andere standaard objecten)
- Sporen van gebouwen/mensen (denk hierbij aan de poorten)
- Metaalvondsten

Q16

Waarom vindt u dit interessant?

- Vul hierin

Q15

Coevorden is op 1 juli 1672 omsingeld door de bisschop van Munster. Na 11 dagen gaven de Staatse verdedigers zich over. Vele bewoners vluchtte naar het Noorden. Op 22 decemberetrokken Staatse troepen, uit Groningen, om Coevorden te heroveren. Op 30 december, onder leiding van Meindert van der Thijnen en Rabenhaupt, vielen zij de stad aan met biesenmatten, met deze matten konden zij veilig over het wak lopen. Na een paar uur werd de stad was de stad bevrijd van de Münsterse invloed.

Welke archeologische resten van 1672 uit Coevorden zijn volgens u het meest interessantst?

- Wapens (kanonnen, musketten, muskethouders, mortieren en meer)
- Munitie (kanonskogels, mortiergranaten, granaten, musketkogels en blindgangers)
- Alledaagse voorwerpen (aardewerk, glaswerk, pijpjarde, textiel, knopen en meer)
- Metaal voorwerpen
- Munten/penningen
- Menselijke resten (botten)
- Biesenmatten
- Archeologische sporen

Q17

Op welke manier zou u deze Archeologische voorwerpen willen zien in een tentoonstelling?

- Verhaal van het ontzet
- Verhaal vanuit het standpunt van de burger
- Verhaal over de vesting
- Interactieve wijze
- Verhaal aan de hand van een personage
- Verhalen over de objecten
- *Virtual reality*/3D
- Anders

Q18

Welke archeologische voorwerpen zijn volgens u het belangrijkste voor een museum?

- Vul zelf in

16 Bijlage 4

16.1 Interviews vragenlijsten

Dr. Annemarieke Willemsen

Tijdens het interview zal er een semigestructureerd stijl worden gehanteerd. Deze stijl biedt de mogelijkheid tot improvisatie tijdens het interview. Daarom kan het zijn dat er vragen gesteld worden die niet op dit blad staan.

Hoofdvragen

1. Hoe wordt een thema voor een tentoonstelling gekozen?
2. Zodra een thema is gekozen. Hoe gaat u dan te werk om dit thema te behandelen?
3. U heeft een specifiek en weinig voorkomend onderwerp, hoe probeert u dit onderwerp interessant te maken voor het publiek?
4. Heeft u al eens geëxperimenteerd met het opzetten van tentoonstellingen?
5. Welke voorwerpen uit de 17e eeuw zijn mogelijke publiekstrekkingen?
6. Wat is bij jullie de rol van analoge en digitale middelen tijdens een tentoonstelling?
7. Welke eisen stelt u aan objecten voor een tentoonstelling?
8. Welke tentoonstelling vindt u zelf het meest succesvol/geslaagd?
9. Wat is Op welke wijze probeert u het verhaal, dat u wilt vertellen, duidelijk te maken aan het publiek?
10. Wat is de leukste tentoonstelling die u ooit heeft gemaakt of gezien?
11. Hoe maakt u een selectie van archeologische vondsten?
12. Wat zou u tips zijn voor een tentoonstelling?
13. Wat is het belangrijkste doel van een tentoonstelling voor u?
14. Op welke wijze probeert u een vitrine in te richten?
15. Welke vondsten trekt het meeste publiek?
16. Welke archeologische vondsten, zijn volgens u, belangrijk voor het publiek?
17. Welke archeologische vondsten zijn belangrijk voor het museum?

Sub vragen

18. Heeft u nog tips voor het tentoonstellen van voorwerpen of voor speciale voorwerpen die mogelijk eruit springen?
19. Hoe proberen jullie verhalen bij objecten vorm te geven?
20. Proberen jullie een tentoonstelling op een bepaalde manier vorm te geven?
21. Aan welke eisen moeten voorwerpen doen voor een tentoonstelling?
22. Probeert u een tentoonstelling op interactieve wijze te maken?
23. Wat is jullie doelgroep?
24. Hoe proberen jullie deze doelgroep te bereiken?
25. Op welke manier proberen jullie/u zich te onderscheiden van andere musea?
26. Op welke manier gaan jullie/u op met innovatie?

Bastiaan Steffens

Tijdens het interview zal er een semigestructureerde stijl worden gehanteerd. Deze stijl biedt de mogelijkheid tot improvisatie tijdens het interview. Daarom kan het zijn dat er extra vragen worden gesteld die niet op dit blad staan.

Hoofdvragen

1. Wat doet u voor het museum?
2. Met welke tentoonstelling bent u op dit moment bezig?
3. Wat is jullie doelgroep?
4. Op welke manier proberen jullie deze doelgroep aan te spreken?
5. Wat voor vondsten/voorwerpen trekt het meeste publiek?
6. Worden bepaalde vondsten/voorwerpen op een speciale manier gepresenteerd om meer publiek te trekken?
7. Op welke manier proberen jullie archeologische materialen tentoon te stellen?
8. Wat is de leukste tentoonstelling die u ooit heeft gemaakt of gezien?
9. Op welke manier proberen jullie tentoonstellingen vorm te geven?
10. Hoe ziet voor u een ideale tentoonstelling eruit?
11. Hoe proberen jullie verhalen bij objecten vorm te geven?
12. Wat zijn voor jullie als museum interessante voorwerpen/vondsten?
13. Welke tips heeft voor het creëren van een archeologische tentoonstelling?
14. Wat is het belangrijkste doel van een tentoonstelling voor u?
15. Op welke wijze probeert u het verhaal, dat u wilt vertellen, duidelijk te maken aan het publiek?
16. Op welke wijze probeert u het gehele publiek te bereiken met een tentoonstelling?
17. Welke methode van tentoonstellen raadt u aan?

Sub vragen

18. Wat voor vondsten/voorwerpen trekt het meeste publiek?
19. Hebben jullie een onderzoek gedaan naar wat het publiek naar musea trekt?
20. Proberen jullie te experimenteren met bepaalde manieren van tentoonstellen?
21. Wat zijn voor jullie, als museum, interessante voorwerpen?
22. Op welke wijze wordt onderzoek gedaan naar de voorwerpen die worden tentoongesteld?
23. Welke tentoonstelling, voorwerpen of tijdvakken krijgen meer aandacht van bezoekers?
24. Hoe kiezen jullie thema's uit voor een tentoonstelling?
25. Heeft u tips om bepaalde voorwerpen tijdens een voorstelling extra uit te lichten?
26. Proberen jullie als museum interactieve elementen toe te passen tijdens tentoonstellingen?
27. Op welke wijze wordt een selectie van objecten gemaakt?
28. Hoe worden bepaalde objecten verkregen/aangevraagd?
29. Welke eisen stellen jullie aan objecten voor een tentoonstelling?
30. Zijn voor verschillende objecten speciale conservatie eisen?
31. Hoe wordt een vitrine ingericht?
32. Wat is bij jullie de rol van analoge en digitale middelen tijdens een tentoonstelling?

Egge Knol

Tijdens het interview zal er een semigestructureerde stijl worden gehanteerd. Deze stijl biedt de mogelijkheid tot improvisatie tijdens het interview. Daarom kan het zijn dat er extra vragen worden gesteld die niet op dit blad staan.

1672

1. Welke archeologische objecten omschrijven het beste de situatie in 1672?
2. Welke archeologische resten uit 1672 zijn het meest waardevol/interessant voor musea en publiek? (Cultureel en historisch)?
3. Welke verhalen uit 1672 zijn het belangrijkste?
4. Welke archeologische vondsten kunnen hieraan gekoppeld worden?
5. Wat zijn voor jou de mooiste voorwerpen uit 1672?
6. Hoe zou de ideale tentoonstelling over 1672 eruitzien volgen jou?

Coevorden

7. Welke archeologische sporen, in Coevorden, kunnen gebruikt worden/zijn belangrijk voor een tentoonstelling?
8. Welke archeologische resten uit Coevorden zijn interessant voor het museum?
9. Welke archeologische vondsten en sporen in/uit Coevorden kan het publiek interessant vinden?
10. Welke archeologische voorwerpen uit Coevorden zou jij zelf aanraden?

Publieksbereik

11. Welke doelgroep probeer jij te bereiken met archeologische vondsten?
12. Op welke manier probeer jij dit te bereiken?

Archeologie

13. Hoe beslis jij welke archeologische vondsten/objecten gebruikt worden voor een tentoonstelling?
14. Op welke manier wordt er onderzoek gedaan naar de archeologische selectie?
15. Hoe wordt de archeologische selectie bemachtigd?

Algemeen

16. Welke tentoonstelling die jij hebt bezocht of gemaakt vond jij het mooiste?

Gert Kortekaas

Tijdens het interview zal er een semigestructureerde stijl worden gehanteerd. Deze stijl biedt de mogelijkheid tot improvisatie tijdens het interview. Daarom kan het zijn dat er extra vragen worden gesteld die niet op dit blad staan.

1672

1. Wat is de doelgroep van uw museum/tentoonstelling 1672?
2. Welke resten uit 1672/de nieuwe tijd zijn voornamelijk interessant voor publiek en musea?

Archeologie

3. Met welke archeologische resten proberen jullie deze doelgroep te bereiken?
4. Hoe komt het publiek het liefst in aanraking met archeologie?
5. Welke archeologische resten vinden bezoekers het vaakst waardevol/belangrijk? (Historisch/cultureel)
6. Hoe maak je een archeologisch object waardevol/interessant?
7. Welke archeologische verhalen zijn voor het publiek interessant/informatief?
8. Welke archeologische resten kunnen het best worden gepresenteerd aan het publiek?

Tentoonstelling

9. Hoe beslist een museum welke archeologische resten het meeste toevoegen aan een tentoonstelling? (Thematisch, informatief of verhaal gebonden)
10. Welke archeologische resten uit conflict tijden zijn interessant om op te nemen in een tentoonstelling?
11. Welke archeologische resten zijn belangrijk voor een museum?
12. Wat is volgens u het verschil tussen historische en archeologische vondsten?
13. Aan de hand van welke vondsten kan het verhaal over het rampjaar 1672 het best worden gepresenteerd?

Rob van Eerden

Tijdens het interview zal er een semigestructureerde stijl worden gehanteerd. Deze stijl biedt de mogelijkheid tot improvisatie tijdens het interview. Daarom kan het zijn dat er extra vragen worden gesteld die niet op dit blad staan.

Beleid

1. Welk beleid voor musea wordt in Noord-Holland uitgevoerd?
2. Is dit succesvol?

Musea

3. Welke archeologische vondsten zijn voor een gemeente of museum waardevol om tentoon te stellen?
4. Wat is de doelgroep die jullie willen bereiken?
5. Welke doelen zijn voor het museum belangrijk om te halen (archeologisch gezien)?
6. Welke vondsten kunnen het best worden getoond in musea?
7. Op welke manier proberen jullie jezelf te onderscheiden van andere musea?

Tentoonstelling

8. Welke verhalen kunnen het best aan archeologische vondsten gekoppeld worden?
9. Hoe wordt bepaald welke vondsten in een tentoonstelling komen?
10. Welke criteria wordt gesteld aan tentoonstellingen?
11. Hoe proberen jullie de vondsten/tentoonstelling vorm te geven?
12. Hoe proberen jullie mensen te interesseren voor archeologische tentoonstellingen?
13. Wat is de rol van analoge en digitale middelen bij een tentoonstelling?

14. Op welke manier wordt geprobeerd interactie in een tentoonstelling te verwerken?
15. Hoe ziet een ideale tentoonstelling er volgens u uit?

Archeologie

16. Wat is verschil tussen historische en archeologische vondsten?
17. Zijn er eisen verbonden aan bepaalde archeologische vondsten?
17. Wat is voor u het doel van een tentoonstelling?
19. Heeft u nog tips omtrent archeologische voorwerpen voor een tentoonstelling?
20. Op welke manier kan het best omgegaan worden met archeologie uit het rampjaar?
21. Welke archeologische vondsten uit 1672 zijn volgens u belangrijk om aan het publiek te presenteren?

Wouter Hinrichs

Tijdens het interview zal er een semigestructureerd stijl worden gehanteerd. Deze stijl biedt de mogelijkheid tot improvisatie tijdens het interview. Daarom kan het zijn dat er vragen gesteld worden die niet op dit blad staan.

Vragenlijst

1. Wat vind jij interessant aan publieksbereik?
2. Wat is jouw doel binnen het publieksbereik?
3. Op welke manier zou jij het liefst publieksbereik zien innoveren?
4. Op welke manier(en) probeer jij jongeren te interesseren voor erfgoed?
5. Welke tijdvakken vinden mensen het leukst/interessants?
6. Hoe probeer jij erfgoed te presenteren?
7. Welke vondsten vinden mensen het meest interessant?
8. Op welke manier probeer jij verhalen te vertellen rond erfgoed?
9. Welke tentoonstelling, die jij bezocht hebt, vond jij het meest interessant?
10. Waarom vond jij deze tentoonstelling het mooist?
11. Op welke wijze probeer jij digitalisering of visualisering toe te passen bij erfgoed?
12. Welke manier van digitalisatie zou jij het meest vinden passen bij erfgoed?
13. Welke manier van digitaliseren zou (volgens jou) het best passen binnen een museum?
14. Op welke manier zou *Virtual reality* een toevoeging zijn binnen archeologisch erfgoed/archeologische musea?
15. Op welke manier kan de jeugd het best benaderd worden om musea te bezoeken?
16. Welke archeologische verhalen of vondsten zijn onder de jeugd populair?
17. Op welke manier kan volgens jou het best innovatie plaatsvinden binnen Musea?
18. Op welke manier kan archeologie het best worden gepresenteerd aan het publiek?

17 Bijlage 5

17.1 Antwoorden interviews

Dr. Annemarieke Willemsen

Yannick: Welke archeologische voorwerpen vindt het publiek leuk?

Annemarieke: Onze PR afdeling doet het onderzoek naar deze doelgroepen. Ik maak de uitvoering die het publiek ziet. Ik werk in een archeologisch museum dus ik kan moeilijk zeggen welke archeologische voorwerpen interessanter zijn. Objecten boven of ondergronds zijn populair. Hoe ouder hoe leuker mensen dat vinden. Het heeft te maken met het verhaal dat je erbij verteld en hoe je dat laat zien. Daarnaast is er een verschil tussen iets wat 4000 jaar oud is of dat mensen een replica zien de reactie daarop is anders. Uit ons onderzoek merken wij wel dat mensen waarderen dat zij iets in het echt kunnen zien. Dat vormt ook het gaan naar een museum aangezien je nu ook veel kan zien vanuit huis. Het digitaliseren van de musea wereld heeft het bezoeken van musea niet verhoogd of verlaagd. Mensen willen nog steeds naar musea toe.

Yannick: Dus mensen komen echt voor de authentieke oude voorwerpen naar musea?

Annemarieke: De bezoekers geven aan dat zij daarvoor komen. De voorwerpen worden natuurlijk op een bepaalde methode getoond en een verhaal bij verteld anders hadden de bezoekers het mogelijk helemaal niet gezien. Ze zeggen “ik vond het leuk om die oude mummiekist te zien” maar dat komt natuurlijk omdat die op een bepaalde methode wordt getoond en een bepaald verhaal bij wordt verteld. Als je bijvoorbeeld 1000 langs de weg zou zetten is het minder interessant. Deze methode kan bij alles werken echter het ligt eraan hoe je dat vertelt en dat is een vak apart.

Yannick: Dus het verhaal erachter is belangrijk?

Annemarieke: Ja dit glaasje bijvoorbeeld (laat glaasje zien) is niks. Maar als je zegt dat het lijkt alsof er een sap in zit en het blijkt dat er mangosap in heeft gezeten uit Rajasthan in India komt en iemand hier 8000 km verderop heeft gebruikt geeft al een ander beeld. De objecten kunnen zelf niet spreken maar je moet proberen die objecten iets laten vertellen. Niet alles in een museum vindt iedereen even interessant en dat doe je via publieksonderzoek in wat zij willen en waarderen. Je moet wel voorkomen dat je alleen maar gaat volgen en alleen mummies laat zien want het publiek weet misschien niet dat zij bepaalde onderwerpen ook interessant kunnen vinden.

Yannick: Dat was dus na onderzoek dat jullie erachter kwamen dat zij het toch interessant vonden?

Annemarieke: Dat merk je nu ook aan de reacties op Facebook, bezoekcijfers, aandacht in de pers en verkoop van bijbehorende boekjes. Er zijn heel veel manieren dat je kan zien dat iets gewaardeerd wordt en dan zeggen bezoekers vaak dat zij dit niet kenden of wisten en daarom het leuk vonden. Je moet dus niet alleen volgen maar ook leiden. Je gelooft in bepaalde onderwerpen en dan kies je hoe je die het beste aan het licht kan brengen. Het is niet dat je het publiek steeds laat kiezen aangezien het dan erg beperkt kan blijven. Het mooie evenwicht is dat je een onderwerp vindt dat mensen iets kunnen ontdekken maar ook genoeg feeling mee kunnen hebben om het leuk te vinden. Iets onbekends is ook niet handig.

Yannick: dus het onbekende opzoeken maar dat mensen zich er nog aan kunnen relativeren?

Annemarieke: Ja, ze hoeven het object of de tijd niet te kennen. Het gaat erover dat je binnen dat onderwerp en binnen het verhaal van dat object iets weet aan te snijden waaraan zij zich kunnen relativeren. Als ergens op staat dat iemand wollen sokken wil omdat die koude voeten heeft bijvoorbeeld snap je dat. Je kan aan wat er staat je relativeren daaraan. Ik geloof dus dat je het verhaal verteld over voorwerpen maar het verhaal gaat over mensen. Zolang dat aspect duidelijk is kan het publiek er altijd iets uitkiezen wat zij leuk vinden.

Yannick: hoe zit dat met woordkeuze?

Annemarieke: Dat ligt er meer aan hoe je ze presenteert en wat je erbij verteld.

Yannick: dus met een interessant verhaal kan zelfs het raarste object interessant worden? Zo is in Coevorden een glas gevonden in de commandantswoning dus mogelijk kan dat glas aan hem gekoppeld worden.

Annemarieke: Ja, mijn eerste idee is dat in de commandantswoning niet alleen de commandant woont. Zijn vrouw, kinderen, huishoudster en hond ga zo maar door kunnen daar ook wonen. Het is misschien niet altijd even logisch, maar het is wel van belang te realiseren dat de archeologische voorwerpen op een mooie plek zijn gevonden. Vaak presenteren wij deze vondsten en plekken eendimensionaal. Er is een hoefijzer gevonden op het kasteel dus is het van het paard van de koning. Het grappige is dat het hoefijzer niet minder interessant is als je de optie overweegt dat het van de bakker kan zijn, soldaten of bezoekers was. Het moment dat je zegt dat het glas van de commandant is, is het ook klaar. Als je de opties openlaat kun je door dat hoefijzer een hele populatie op dat kasteel zich meldt tonen. Dan heb je dus datzelfde hoefijzer. Je moet die pure gegevens wel weten. De afkomst van dat hoefijzer is natuurlijk wel van belang, maar die zijn niet de essentie van het verhaal. Als alles in je tentoonstelling van de tweede helft van de 17^e eeuw is dan hoeft je dat maar een keer te melden. Het is ook goed dat je nadenkt waarom een object in de tentoonstelling zit.

Yannick: Aan de hand van archeologische objecten zou ook een kindertoer gemaakt worden?

Annemarieke: Kinderen zijn een apart vak dat is educatie en ik probeer daaraan mee te werken. Het verschilt per leeftijd wat hun interesses zijn. Dingen die voor volwassen saai zijn of niet beschikbaar vinden kinderen weer leuk. Zo hadden wij dat in de Dorestad tentoonstelling waar kinderen door een poortje konden kruipen en daar was een middeleeuwse defecatie die de kinderen leuk vonden en enthousiast aan de ouders vertellen. Daarnaast werkt het nog beter als een tentoonstelling ook echt helemaal voor kinderen gemaakt is. Wij hadden ook een tentoonstelling van 400 fibula's dat vinden sommige geweldig en sommige niet. Dat is bijvoorbeeld niet voor families maar de metaaldetectie wereld wel. Je moet als eerste kijken wie je doelgroep is en dat maakt uit voor de keuze van je objecten de manier waarop je presenteert, de hoeveelheid tekst, hoe moeilijk het is, hoeveel je moet uitleggen, woordkeuze, interactie en audio /visueel of niet. Niet iedereen is hetzelfde.

Yannick: Wat zijn voor musea belangrijke voorwerpen?

Annemarieke: Dat kan je niet dat ligt eraan wat voor museum het is.

Yannick: laat ik het zo stellen wat zijn voor archeologische musea belangrijke voorwerpen?

Annemarieke: Alles, ik kan daar geen antwoord op geven. Ik kan niet zeggen dat een grafkist beter is dan een leren tas.

Yannick: dus alles is belangrijk?

Annemarieke: Een museum kan niet zeggen wat voor voorwerpen willen we hebben. Je hebt de voorwerpen die er al in dat museum of stad zijn en je gaat nadenken welke verhalen je daarmee wilt vertellen. Je kan het niet andersom doen. Je kan wel een thema bedenken en dan kijken welke voorwerpen je erbij wil hebben. Het is niet zo dat voor een museum het ene voorwerp belangrijk is dan de andere, dat ligt aan het verhaal dat je vertelt. Normaal ga je uit van een collectie of voorwerpen die er al zijn. Je kan niet van tevoren zeggen ze moeten dit of dat vinden. Als je verhaal over honden gaat dan is alles wat mensen in huis hadden niet interessant. Ik ga uit van wat is er en daar maak ik een verhaal van. Je komt wel is dingen tegen en dan weet je dat, dat het goed gaat doen bij het publiek. Je zou kunnen zeggen hetzelfde voorwerp kan in een andere context niet interessant zijn. In onze tuintentoonstelling zat veel gereedschap en veel mensen hadden daarmee een relatie. Zij weten dat je handschoenen aan moet doen bij het snoeien van rozen. Datzelfde gereedschap zou bij een vaste tentoonstelling niet bijzonder interessant zijn aangezien het niet direct aan een activiteit gekoppeld is. Als je naar een museum zou gaan over schapen houden dan is een deel van dat gereedschap wel weer interessant omdat het gaat over schapen houden en scheren. Het is wat je met het voorwerp doet. Een losse scherf zegt niemand iets maar bij ons zit in de vaste opstelling zo'n vitrine bij Dorestad helemaal vol met dingen uit een plek van het Rijnland. Daarmee willen wij enkel aangeven op welke schaal dat gaat. Als je dat buiten de context van Dorestad doet dan is het ook niet zo interessant. Je hebt het bij Dorestad over een internationaal netwerk, handel en tolheffing. Daar zijn een grote hoeveelheid dingen spannend dat is echter niet altijd zo en je wilt niet altijd hetzelfde laten zien. Je moet proberen te streven naar afwisseling zoals groot en klein, veel en weinig of dingen eruit lichten die zelf een verhaal kunnen vertellen. Vaak blijkt het ook wel uit wat je beschikbaar hebt. Wij maken nu een tentoonstelling met onze eigen collectie waar dingen uitkomen. Blijkbaar zitten er in de Romeinse tijd veel van bepaalde dingen en moet je daarmee iets doen. Wij hebben daar ook een thema voor en uit bepaalde periodes hebben we voorwerpen wel of niet, hebben we ze niet of zijn ze er niet, waar kunnen wij ze lenen, willen wij ze dan lenen of aangeven waarom wij ze niet hebben. Het is eigenlijk altijd wat je ermee doet. Je kan niet per se zeggen dat een museum mummies moet hebben.

Yannick: Je moet dus eigenlijk vooral uit het verhaal denken en dan worden de voorwerpen interessant?

Annemarieke: Ik geloof dat de voorwerpen dat eigenlijk al in zich hebben. Je moet enkel het er nog bij vertellen, als dat niet lukt dan kan het publiek daar ook niks mee. Als er een geweer licht en je doet daar niks mee worden mensen daar ook niet enthousiast van. Het scheelt al als je er een afbeelding of schilderij hebt waar iemand dat vasthoudt of de kogels van waar het ingeslagen is. Het slechte nieuws is dat je niet gelijk kan zeggen dat en dat moeten we hebben. Het goede is dat alles wat je hebt daar wat mee kan. Het is eigenlijk nooit zo dat je niet genoeg hebt om een tentoonstelling te maken het ligt eraan wat je er vervolgens mee doet.

Yannick: Wat is u favoriete tentoonstelling die u ooit heeft gezien of gemaakt

Annemarieke: Je moet ervan uitgaan dat ik misschien wel honderden of duizend heb gezien. Daarom is de mooiste ook lastig en zeg je al gauw iets recent. Als ik mij tot Nederland en middeleeuwen beperkt aangezien dat mijn vak is. Het leven van leer in Dordrecht hebben ze heel goed gedaan. Dat is namelijk een lastig onderwerp over leren voorwerpen uit de middeleeuwen die als vieze klodders uit de grond komen. Daar hebben ze een mooie tentoonstelling gemaakt en opgesteld. Alle schoenen hebben ze een voet voor gemaakt, die dan om de voet zit, en daar een catwalk van gemaakt. Een andere deel hebben ze als een soort winkel ingericht en de echte objecten als handschoenen, tassen en etui in een vitrine gedaan en de replica's van gemaakt die je kan bekijken alsof je in een winkel bent.

Ik vind vaak dat steeds mijn laatste tentoonstelling misschien wel de beste is. Je wordt er, voor je eigen gevoel, elke keer beter. Wat ook meespeelt is dat er weinig budget was en met de middeleeuwse tuinen is het toch gelukt een goede tentoonstelling te maken zonder buitenlandse bruikleen. Het is ook fijn dat het lukt om iets te maken waarvan mensen genieten. Het publiek geeft aan dat zij niet komen om iets te leren en gewoon komen voor een leuke dag uit, maar aan hun commentaar merk je dat ze toch iets hebben geleerd maar het niet zo willen noemen. Ik kan me voorstellen dat mensen denken dat ze een goede tentoonstelling hebben gemaakt ook wanneer de mensen vinden van niet. Mijn mening, over mijn tentoonstelling, worden ook gevormd over hoe de bezoekers erover denken en of zij het leuk vinden.

Bastiaan Steffens

Yannick: Hoe bepaal je welke vondsten interessant zijn voor een tentoonstelling?

Bastiaan: Wij hebben in principe een tentoonstellingsconcept die wij volgen. Eigenlijk is de gemene deler dat wij grote archeologische complexen of samenlevingen aanpakken die vaak in de periferie zijn van wat wij kennen. Waar andere grote musea kiezen voor thema's waar iedereen al een beeld van hebben kiezen wij liever voor onbekende gebieden. In plaats van Mesopotamië kijken wij dan naar Iran of in plaats van Egypte kijken wij naar Nubië. Hoe kunnen wij mensen uitdagen om op nieuwe manieren naar die samenleving en archeologie te kijken. Wij proberen de grenzen op te zoeken maar pakken wel grote collecties aan van internationaal belang met internationale partners om iets moois en relevants te laten zien aan het publiek.

Yannick: Hoe kies je een bepaalde vondst?

Bastiaan: Het heeft te maken met vraag en aanbod. De Iran tentoonstelling heeft lange tijd een boycot gehad. Voor ons werd na de verlichting hiervan samen te werken met de musea uit Tehran/Iran. Juist ook omdat dat bijzonder is heeft dat ook een grotere meerwaarde. Op die manier kijken wij ook naar internationale congressen. De collecties die toevallig in een depot staan door verbouwingen kan bijvoorbeeld een gedeelte geleend worden. Het is ook afhankelijk van geluk of netwerken. Natuurlijk gaan wij ook opzoek dat wij van tevoren een onderwerp willen behandelen. De vondsten doen wij vaak in samenwerking met specialisten en wij sparren met mensen met veel ervaring hierin welke voorwerpen interessant zijn.

Yannick: Wat is jullie doelgroep voor de tentoonstelling of het museum?

Bastiaan: Wij kiezen ervoor om onze doelgroepen te definiëren aan de manier waarop zij cultuur consumeren. Dat doen wij aan de hand van VALK. Dat is een man die onderzoek heeft gedaan hoe mensen cultuur consumeren en hoe bezoekers dingen oppakken en wat hun interesses zijn en dat te classificeren. Elke categorie gaat om een andere naar musea. Wij spelen met onze archeologische tentoonstellingen in op de Explorer, dit zijn mensen die veel informatie op zich willen nemen. Met onze kunstdentoonstellingen spelen wij weer in op de behoeftes van mensen die een serene rust ervaring willen hebben, ook wel de Rechargers genoemd. Bij de nieuwe tentoonstelling willen wij proberen om de Experience seekers te bereiken, deze mensen willen graag meegenomen worden in het verhaal. Dit doormiddel van tentoonstelling vormgeving die oude landschappen, tempels en grafstructuren tonen en deze aan te kleden om het naar een hoger niveau te trekken. Wij proberen mensen een bijzondere archeologische scene binnen te laten stappen.

Yannick: Op welke manier kan digitale archeologie voorkomen?

Bastiaan: Dat ligt eraan waar je het wilt doen, binnen of buiten. Waar je over kan nadenken is waar en hoe je dit aanbiedt. Veel musea proberen dit op een interactieve manier. Eigenlijk komen mensen echter toch voor de objecten zelf naar een museum. De digitale manier kan iets toevoegen aan de tentoonstelling, maar zodra je buiten een museum stapt kan je apps maken die jou meenemen naar de vondstlocatie van een bepaald topstuk zodat mensen een andere beleving krijgen. Wat ook interessant is zijn digitale spel toepassingen waar je bezoekers via spellen verhalen kan leren op een interactieve manier. De digitale wereld en fysieke wereld van vondsten moeten elkaar proberen aan te vullen.

Yannick: Op welke andere manieren kunnen toegepast worden op de archeologie?

Bastiaan: Er zijn veel dingen te noemen. Waar wij naar aan het kijken zijn is hoe wij mensen kunnen betrekken bij het uitvoeren van archeologie. De archeologie heeft een oude mannen status gekregen door de tijd heen. Wij moeten het vak relevant zien te maken op een manier die meer aansluiten bij de interesses van jongvolwassenen en jongeren. Dat heeft vaak tot gevolg dat je ook echt de fundamenteën van wat is archeologie op een iets andere manier moet benaderen. Er moet geprobeerd worden dat de archeologie niet op een beschrijvende manier te doen van dan is dat en dat gebeurt, maar dat je mensen moet meenemen waarom we dat exact willen weten en hoe weten we dat. Ik denk dat daar nog veel te winnen valt, omdat de jongere generaties toch op een andere manier kritisch zijn. Jongeren kijken op een andere kritische manier naar de samenleving. Om die groep te bereiken moet je laten zien hoe je tot bepaalde feiten komt en hoe de onderbouwing eruitziet. Als je dat ook kan vertalen naar attractieve, spelmatige of inclusieve manieren van archeologie tentoonstellingen kan je ook de nieuwe groepen bereiken.

Yannick: Welke vondsten vindt het publiek het interessantst?

Bastiaan: Wat bij ons de toppers zijn, zijn de veenlijken. Mensen kennen dat en krijgen dat op school daardoor willen zij het toch is gaan zien. Je kan eigenlijk werken met branding. Voorwerpen die een score hebben verdiend en deze graag willen zien. De sterrenstatus speelt een grote rol hierin. De rest van de objecten kan je door de juiste verhalen interessant maken. Als je iets nieuws vindt zoals een bronstijd zwaard. Als je de juiste manier onderzoek naar doet en verhalen over naar buiten brengt kan je een soort topstuk creëren. Wij proberen onze collecties te laten groeien door nieuw onderzoek te doen en daar nieuwe verhalen uit te laten genereren. Bepaalde vondsten zijn mooi of interessant genoeg dat je zo'n verhaal erg kan aandikken. Je kan dan vertellen hoe het gemaakt was, gebruikt werd, hoe het achtergelaten was en welke rol het in de samenleving had. Als je verschillende perspectieven kan laten zien over een archeologisch voorwerp kan je eigenlijk die status doen groeien. Daarnaast heb je ook het esthetische gedeelte van een vondst. Wij hadden een gouden beker uit Iran met een ramskop erop en die lieten wij zeer pompeus in gewapend glas laten zien. Dit was een aandachtstrekker ondanks er zo weinig over bekend was wilden mensen dit vanwege het esthetische aspect zien.

Yannick: Hoe kan je glaswerk of aardewerk interessant maken?

Bastiaan: Als je het verhaal weet te vertellen dat deze vondsten met beperkte middelen zijn gemaakt en met de hand gecreëerd zijn. Dit roept dan de vragen bij bezoekers op hoe zij dit dan deden. Objecten krijgen vaak een betekenis in relatie tot dingen die tegenovergesteld zijn. Als je zegt dit glas is heel erg mooi of bijzonder. Misschien kan je dat verhaal nog sterker vertellen als je de andere kant van de medaille laat zien. Zet een modern glas ernaast of een oude pot of simpele glas uit diezelfde periode om dat contrast te laten zien dat veel aandacht is gegeven aan dat glas. Mensen waarderen dat pas echt als zij ook zien wat het alternatief is. Als je een vitrine inricht kan je achteraan allemaal simpele voorwerpen plaatsen en in het midden zet je het topstuk.

Yannick: Wat zouden jouw tips zijn voor een tentoonstelling in de kleine ruimte?

Bastiaan: Het is natuurlijk afhankelijk van het verhaal, in dit geval doe je het over 1672. Wat je nu vaak ziet is dat de tentoonstelling lineair moet inrichten omdat mensen op afstand van elkaar moeten blijven door Corona. Hierdoor kan je de beleving controleren en je verhaal chronologisch maken. Je kan het verhaal ook verhalend maken van begin tot eind en elke keer een ander stukje van het jaar vertellen. Thematisch kan ook dat je links de belegeraar hebt en rechts de belegeraar.

Yannick: Welke vondsten vinden jullie als musea interessant voor een tijdelijke tentoonstelling?

Bastiaan: Sommige objecten zijn zo belangrijk dat zij een complete periode of onderzoeksthema samenvatten. Net zoals je de complete schilderbeweging uit de 2^e helft van de 19^e eeuw kan pakken in de schilderijen van Van Gogh kan je dat ook in archeologische voorwerpen. Het hele verhaal van deze periode kan dan verteld worden door dat object.

Yannick: Wat is het belangrijkste doel van een tentoonstelling volgens jou?

Bastiaan: het belangrijkste doel is het verassen van mensen. Hun een aspect laten zien van het verleden wat ertoe leidt dat zij vragen over zichzelf stellen. We denken vaak dat er een diepere scheidingslijn is tussen verleden en heden dan er daadwerkelijk is. Als je laat zien hoe de keuzes gemaakt in het verleden doorwerken naar het heden, kan je dat gebruiken om mensen iets te leren over zichzelf. Dat ze gaan vragen of zij dat bepaalde pad wel in willen, bepaalde relaties waarop mensen met klimaat of elkaar omgaan als voorbeeld.

Egge Knol

Yannick: Welke archeologische objecten beschrijven het best 1672 voor het Noorden?

Egge: Bommen en granaten zou ik bijna zeggen, maar dat komt uit een stripboek. Het is natuurlijk een oorlogssituatie. Als het om archeologische objecten gaat zou je eerst moeten afvragen welke archeologische resten er bestaan van dat jaar. Er zijn natuurlijk nog sporen van vestingwerken en in mate waarin die geconserveerd, bekend of terug gevonden zijn varieert natuurlijk enorm. Bij opgravingen van die vestingwerken zijn allerlei militaria gevonden van kogels, bommen, harnaselementen of uniformknopen. Dat zijn denk ik, archeologisch gezien, de interessante resten. Daar komt nog een categorie bij, in de buurt van Coevorden is een zilverschat gevonden die geassocieerd wordt met die oorlogssituatie. Die oorlogssituatie heeft natuurlijk meerdere kanten. De militaire kant zijn vestingwerken, bommen, kogels en andere militaria. Een andere kant is de wijze waarop de burgerbevolking, in bijzonderheid de agrarische burgerbevolking, geleden heeft onder plunderingen en vernielingen. Ook de adel kreeg ermee te maken als zij in dat gebied zaten. Als die adel in dat gebied zaten lieten zij een boel van hun spullen achter. Burchten als Nienoord en Harkema, in Groningen, zijn door die troepen van Bommen Berend leeggeroofd. Dat zal waarschijnlijk ook zo zijn voor havezaten in Drenthe en Overijssel. Zo'n schat, die niet weer opgegraven is, is vaak zo'n gevolg die je archeologische gezien een andere kant van de gebeurtenissen laat zien, natuurlijk kan dat niet altijd met zekerheid gezegd worden. Dan heb je het interessante punt dat incidenten uit de 17^e eeuw ook menig historische bronnen over zijn te vinden zodat je archeologische objecten ook kunt toetsen aan niet archeologische objecten en archiefstukken. Dat is iets wat een aparte kant geeft aan de archeologie, want de archeologie van de 12-14^e eeuw kan je dat nauwelijks of niet. Bij andere tijdsvlakken is dat nog moeilijker, abstracter of niet mogelijk. De historische bronnen vullen in de 17^e eeuw de archeologische bronnen wederzijds aanvullen en soms aantoon dat het niet helemaal met elkaar klopt. Dan blijken er lacunes te zitten in de historische of archeologische bronnen. Daar moet je zoeken voor de archeologische vondsten.

Yannick: Zouden deze historische bronnen Coevorden ook helpen met toetsen?

Egge: Coevorden is een dubbel verhaal met de lastigheid dat Coevorden in 1592 ook al is belegerd in de tijd van prins Maurits. Dan moet je sporen van elkaar onderscheiden en of dat altijd kan is maar de vraag, omdat de gewone kanonskogel uit 1594 en 1672 die onderscheid je niet met elkaar. Coevorden is veroverd in 1672 en daarna nog een keer terugveroverd en ook daar moet je de vondsten van elkaar maar kunnen onderscheiden. De verovering van Coevorden is betrekkelijk zonder slag of stoot gegaan dus zal daarvan, mogelijk, minder archeologisch van te vinden zijn.

Yannick: ja, klopt. Bommen Berend heeft de stad gebombardeerd en het proviandhuis vernield.

Egge: Dat betekent al dat de verovering van Coevorden al met veel militair geweld gepaard is gegaan.

Egge: Hoe groot was de burgerbevolking van Coevorden?

Yannick: De dorpen eromheen zoals Emmen en Assen hadden ongeveer 500 man en Coevorden had meer bevolking

Egge: Rondom elke militaire toestand zweefden in die tijd altijd een soort civiele bevolking. Er waren dames die dan met bijvoorbeeld versnaperingen kwamen zoals een vaatje jenever en zorgde voor allemaal gerief. Als er dan gevochten werd verstopten deze zich meer. Bij vestingen horen dit soort dingen als snel, als daar een kerk is moet daar een predikant of koster en een schoolmeester en misschien al gauw een ambachtelijke sfeer aan mensen. Die civiele bevolking stel ik mij bij Coevorden niet als belachelijk groot voor. Groningen was bijvoorbeeld in eerste instantie een stad waar een vesting omheen gebouwd werd. Bij Coevorden gaat het om twee facetten. Het gaat om die vesting Coevorden en het omliggende land. Het omliggende land is het eeuwen oude Drentse landschap met marken, boerderijen en kerken. Die hadden wel erg te leiden onder die bezetting en onderdeel zijn van het verhaal, zijn die een ander facet dan de vesting zelf. De huizen die ook verwoest zijn, in Coevorden, is dan de vraag of die militair zijn of burger huizen. Dan kan je dus gaan kijken of het vooral bestond uit een handvol ambtenaren en de aanhang van soldaten of dat er een grote koopmansstand was. Daar zit natuurlijk een verschil in, in die tijd gingen soldatenvrouwen ook mee met de mannen. In Groningen had je de Lutherse kerk die gedragen werd door kooplieden en soldaten. Omdat kooplieden voor de nijverheid van de stad van belang zijn en soldaten voor de verdediging moest Groningen wel coulant zijn voor Lutherse mensen. Groningen kon daardoor niet slecht zijn voor Lutherse mensen aangezien de commandant zelf, Rabenhaupt, ook Lutherse was. Misschien kan je in Coevorden er ook achter komen hoe dat zat.

Yannick: Hoe kan het best het burgerlijke verhaal verteld worden?

Egge: Dat is het moeilijke, je weet niet als je een pispot vindt of dat gewoon kapot is of dat het oorlogsplunderij is. Ik denk dat schatten een mogelijkheid zijn of bouwhistorie. Zo zijn in de gebinten van Groningen beschadigingen in gebinten die te associëren zijn met de bombardementen van Bommen Berend. Deze zou je echter niet naar het museum kunnen slepen en enkel op foto's laten zien. Of je moet gewoon voorwerpen uit die tijd tonen, maar dat zegt niks over die mensen en de oorlog. Dat zegt dan iets over hoe zij leefden in die tijd en dat zie ik als ander verhaal.

Yannick: Mij leuk het leuk om glaswerk en aardewerk te laten zien hoe het voor de oorlog was en hoe ze leefden en wat zij achter moesten laten in die periode.

Egge: Dat hebben ze ook weer teruggekregen als zij verder gingen kochten ze dezelfde spullen terug. Waren er veel vluchtelingen uit Coevorden naar Groningen?

Yannick: Ja, er zijn een redelijk aantal mensen gevlucht waaronder Meindert van der Thijnen die naar Groningen is gevlucht.

Yannick: Welke archeologische resten uit 1672 zijn het meest interessant voor musea en publiek?

Egge: Hetzelfde antwoord als net, met uitzondering van objecten die vastzitten of veel te groot zijn. Je kan sporen van vestingwerken alleen laten zien in de vorm van foto's en maquettes. Kogels en bommen kan je ook fysiek laten zien in een museum. Als het om archeologische objecten gaat zijn dat belangrijke objecten. Voor het Groninger Museum wil ik nog flink wat kogels verzamelen voor de tentoonstelling. Als het om archeologie gaat zijn bommen en militaria leuk zijn om te laten zien.

Yannick: Wat vindt het publiek leuk?

Egge: Alles wat je uit kunt leggen en zij kunnen begrijpen. Kogels en bommen zijn helder en goed uit te leggen. Een forket kan je ook laten zien maar dan moet je er een gravure achter plakken in een blow-up van een man die een musket afschiet met zo'n forket eronder. Voor zo'n forket moet je anders veel woorden gebruiken en met een afbeelding meer vertellen dan met veel woorden. In principe vindt het publiek dat soort dingen leuk.

Yannick: Vinden mensen nog niet militaristische vondsten leuk?

Egge: Ik zou dat niet doen dan moet je het hele 17^e-eeuwse leven uitleggen en dan blijf je bezig met woorden schrijven.

Yannick: Ik hoor ook veel mensen dat zij graag de burger kant willen zien.

Egge: Ik aarzel daarover maar dat moet je natuurlijk zelf beslissen dan kom je bij aardewerk terecht. Die zijn in grote aantallen aanwezig.

Yannick: Wat vind jij het mooiste voorwerp uit 1672?

Egge: Er is zoveel mooi. Je moet een fruitschaal neerzetten als museum en de mensen moeten een beetje keuzevrijheid hebben. Als ik het mooiste moet uitkiezen, kies ik iets wat mij het meest aanspreek vanwege mijn eigen achtergrond. Dat is misschien niet het meest representatieve uit die periode. Je moet proberen al die facetten te laten zien. Ik wil niet zeggen dat een ding het mooiste is dan heb je de neiging het duurste te kiezen, waar je het meest moeite voor hebt gedaan of het minst kent. Dat is misschien wel helemaal niet eerlijk aangezien de stukken die iedereen kent misschien ook de beste stukken zijn. Als conservator zijn dat natuurlijk niet de dingen waar je het meeste mee hebt je weet dat die er zijn en je gaat ze gebruiken. Je doet vreselijk je best een gedenkpenning binnen te halen die niemand gezien heeft en na afloop heeft nog bijna niemand dat gezien, bij de tentoonstelling. Niet iedereen vindt dat even interessant.

Yannick: Wat maakt een archeologisch voorwerp mooi of interessant?

Egge: In beginsel het verhaal dat het representeert. Sommige voorwerpen bezitten een intrinsieke schoonheid.

Yannick: dus eigenlijk het esthetische beeld van een voorwerp?

Egge: Als je ene prachtig kunstvoorwerp hebt, zoals de romeinse beelden, dat zijn kunstwerken op zichzelf en ze vertegenwoordigen het verhaal. Je hebt ook voorwerpen die het verhaal vertellen,

maar niet mooi zijn op zich, zoals kanonskogels. Kanonskogels zijn het gewoon ronde kogels van ijzer en verroest. Ze vertegenwoordigen echter wel een verhaal dat essentieel is voor 1672.

Yannick: Ik heb uit de andere interviews gehaald dat het verhaal het mooiste gedeelte is van een voorwerp.

Egge: Ik weet niet of dat altijd het mooiste is. Het verhaal zet het voorwerp wel in het licht.

Yannick: Hoe kan je het verhaal van Coevorden archeologisch vertellen?

Egge: Mogelijk kan je de kadaster kaart gebruiken en daar de oude vestingwerken op aan kan tekenen. Dat je op een afbeelding recente opgravingen toont waar nieuwe informatie van bekend is. Je kan ook een maquette maken van de vesting. Dat is een van de voornaamste dingen waarmee je de vesting goed kan laten zien. Het is ook leuk om, op een kaart van Coevorden, zwarte vlakjes te plaatsen van opgravingen en die met een lijn naar een ander paneel te brengen van de opgraving zelf.

Yannick: Welke resten uit Coevorden zijn interessant voor publiek en musea? Ik heb hier een lijst met objecten die van toepassing zijn (inventarisatie van archeologische objecten).

Egge: Een hooivork kan bijvoorbeeld gebruikt worden, indien er geen ijs ligt, om de gracht vol te gooien en over te steken.

Yannick: Is het mogelijk leuk om glaswerk te verwerken bij de soldaten?

Egge: Dat ligt aan de datering van de voorwerpen alles na het verhaal is niet interessant.

Yannick: Zijn er nog bepaalde eisen aan archeologische voorwerpen?

Egge: Een paar praktische eisen zoals: het moet beschikbaar zijn, adequate vitrines of presentatie mogelijkheden zodat het veilig is en dan maak ik keuze van objecten wat er is en de verhaallijnen die verteld kunnen worden. Aan de hand van deze methodes maak je keuzes. Het eerste wat je moet uitzoeken is of je een leuk verhaal hebt waar die voorwerpen een rol in kunnen spelen. Je krijgt altijd tegenvallers van objecten die je niet kan verkrijgen. Ik maak eerst een wantlist, dan kijk ik wat ik kan krijgen en dan bouw je daar een verhaal mee op. Soms zijn er aspecten die je wilt vertellen maar daar heb je dan geen verhaal ben en dan moet je het verhaal aanpassen en soms vind je toch een object die erbij past.

Yannick: Dus u zoekt eerst te objecten en dan het verhaal of eerst het verhaal en dan de objecten?

Egge: Ik zoek eerst de objecten daar draait het namelijk ook om. Als die objecten voldoende zijn om er een show van te maken bouw je daar een verhaal bij. Maar je kunt een prachtig verhaal hebben maar geen objecten hebben en dan heb je een probleem. Van 1672 weet ik, uit eerdere ervaringen, dat er voldoende materiaal is.

Yannick: Uit welk perspectief probeer jij het verhaal te vertellen?

Egge: Als eerste probeer ik dat te doen uit het perspectief van de stad. Daarna niet specifiek, voor het rampjaar is er wel speciaal voor Bommen Berend een kamer ingericht waarin ik mij verplaats in wat de motivatie was voor Bommen Berend.

Yannick: Is het interessant om munten te gebruiken voor een tentoonstelling?

Egge: Ja natuurlijk. Het was wel de tijd dat muntgeld meer internationaal gebruikt werd en soldaten vaak huursoldaten waren. Dat op die manier de munten om andere redenen in de grond gekomen zijn.

Yannick: Welke militaristische objecten raadt u aan?

Egge: Het hangt ervan af wat er is. Onderdelen van harnassen, uniformen en andere typische militaria. Mogelijk kan je daarin kijken naar Bourtange of Oudeschans en wat volgens hun typische militaria is en wat er in Coevorden van is.

Yannick: Wat is jouw favoriete tentoonstelling die jij ooit hebt gezien of gemaakt?

Egge: Dat zou ik eigenlijk niet weten. Waar ik erg veel plezier aan heb gehad was het scheepvaartmuseum van Jersey. Het was vrolijk, verassend en had gekke dingen. Het was een unieke ervaring.

Gert Kortekaas

Yannick: Wat is voor het publiek interessant uit 1672?

Gert: Het enige wat ik weet is wat wij zelf aan materiaal hebben kan je voor een expositie gebruiken en dan hopen dat het publiek dat ook leuk vindt. Dan hoop je dat het verhaal dat jij maakt met de objecten aantrekkelijk is.

Yannick: Wat vinden zij in het algemeen leuk aan archeologische objecten?

Gert: Het leukst wordt het verhaal gevonden. Dus niet zozeer de kogels, granaten en plaatjes maar de toelichting die je bied bij de voorwerpen.

Yannick: Dus eigenlijk moet iemand mee om het verhaal te vertellen?

Gert: Dat is het mooist, dan krijg je interactie, vragen en antwoorden. Als je meeloopt kan je inspelen op de personen die rondlopen. Dat maakt het leuk. Je kunt dan inspelen op de verhalen, je krijgt dan wel een ander soort museum.

Yannick: Wat zijn voor musea waardevolle objecten?

Gert: met sommige objecten kan je een verhaal maken en sommige niet. Sommige objecten zijn mooi echter hebben geen verhaal en andersom ook.

Yannick: Wat zijn het belangrijkste aan objecten?

Gert: Dat hangt van het voorwerp en verhaal af. Kanonskogels zijn leuk om te zien, maar zijn leuker als je ze vast kan houden die historische sensatie die je dan beleeft. Iets wat heel is, is bijvoorbeeld aantrekkelijker/mooier dan iets wat kapot is, maar als je met dat kapotte object een verhaal kan verteld worden en niet met het complete object kies je de kapotte. Het verhaal is het belangrijkste.

Yannick: Hoe maak je een object interessant?

Gert: Het belangrijkste is dat je een soort drama erin brengt. Een rij potjes en pannetjes zijn leuk maar je moet er iets mee doen. Het moet leven en bewegen. Mensen moeten er een gevoel bij krijgen. Het moet gaan leven voor de mensen die het gaan zien. Die mensen moeten er zelf een verhaal bij kunnen voorstellen.

Yannick: welke objecten uit 1672 zijn nou interessant om te gebruiken?

Gert: Laat gewoon alles zien. Maak er een kijkdoos van bijvoorbeeld.

Yannick: Eigenlijk ben ik zelf meer geneigd de militaria te laten zien.

Gert: ja dat is een facet die je kan laten zien. Misschien is het leuker om alle facetten van die tijd te laten zien. En dat hang af van hoe je het wilt laten zien.

Yannick: Hoe maakt een museum de beslissing welke vondsten zij graag willen laten zien?

Gert: Je moet eerst weten wat je wilt vertellen en dan kan je kijken welke vondsten gebruikt kunnen worden. Of je kijkt eerst naar je objecten en dan naar het verhaal dat je kan vertellen aan de hand van deze resten.

Yannick: Hoe maak jij de selectie?

Gert: Welke objecten passen bij het verhaal en welke objecten passen niet bij het verhaal.

Yannick: Welke archeologische resten uit conflicten archeologie zijn interessant?

Gert: het is een beetje eenzijdig, maar de objecten die een verhaal kunnen illustreren of vertellen zijn boeiend. Dat hang af van je eigen fantasie en hoe goed jij een verhaal kunnen vertellen.

Yannick: Wat is volgens u het verschil tussen archeologische en historische objecten?

Gert: Dat is voor mij een continuüm, daar zit geen verschil in.

Yannick: Wat is de meest interessante tentoonstelling die u ooit heeft gemaakt of gezien?

Gert: Die van Peter Greenway. De setting waarin je een verhaal zet openende bij mij de blik. De tentoonstelling werd meer een verhaal dan dat het bestond uit losse onderdeeljes. Het was een samenhangend geheel en was een totaal beleving in plaats van allemaal losse objecten en vitrines. Dat kan je ook doen met menselijk bot materiaal. Het wordt als object interessanter om alle schedels op elkaar te stapelen en een vlechtwerkje met beenderen te maken. Dat is ook de grens van wat ethisch toelaatbaar is maar het brengt wel enorm veel drama met zich mee en zorgt voor een discussie, nadenken en maakt de tongen los, wat de bedoeling was.

Yannick: Dus eigenlijk spelen met wat mensen denken?

Gert: Ja, bijvoorbeeld met een slagveld laat je fantasie erop los.

Yannick: Wat wil je als musea voor het publiek?

Gert: Je wilt eigenlijk het publiek vermaken. Kinderen wil je vooral iets leren en een spiegel voorzetten. Voor de rest is vooral de eis dat het toonbaar is.

Yannick: Wat is het leukst om te doen met archeologische objecten?

Gert: Wat je zelf het liefst wilt en het beste verhaal mee kan vertellen. Sommige objecten zijn makkelijk zichtbaar te maken en sommige zeer moeilijk bijvoorbeeld een beerput met veel zaden.

Rob van Eerden

Yannick: Wat is het beleid in Noord-Holland het beleid voor het tentoonstellen van archeologie?

Rob: Wij hebben een archeologisch depot dat uitgebreid is met een publieksfunctie waarin de 1000 belangrijkste vondsten tentoongesteld worden met een paar tijdelijke tentoonstellingen erbij.

Yannick: Wat zijn voor jullie dan de meest belangrijke vondsten?

Rob: Kan van alles zijn, metaal aardewerk hout eigenlijk van alles, veel veelzeggende vondsten.

Yannick: maar waarom zijn ze in jullie ogen waardevol?

Rob: ze vertellen het verhaal over Noord-Holland het beste en maken dit het beste zichtbaar.

Yannick: Hoe vertellen de vondsten het beste verhaal over Noord-Holland?

Rob: Nadruk op mens figuren die het verhaal vertellen. Deze mensen vertellen het verhaal over hoe men leefden met daarachter vitrines met vondsten die gekoppeld zijn aan die persoon en tijd. De personen en vondsten samen vertellen het verhaal.

Yannick: Hoe kiezen jullie de vondsten uit?

Rob: Wij hebben de belangrijkste vondsten uit die periode en die vertellen het verhaal over die tijd, landschap en andere kwesties die spelen in die tijd.

Yannick: Hoe beslissen jullie welke dingen belangrijk zijn om een bepaald onderwerp te vertellen?

Rob: Het gaat erom dat een bepaalde vondst compleet is en past bij het verhaal. Het is mooi en gaaf om te bekijken of is mooi gereconstrueerd. Vaak heb je ook maar een beperkte keuze uit vondsten en kies je de vondsten die kenmerkend zijn voor die tijd en ook mooi zijn.

Yannick: Hoe denkt het publiek over de manier van tentoonstellen en hoe reageren zij erop?

Rob: Mensen vinden een metalen bijl mooier dan bijvoorbeeld een verroest muntje

Yannick: Welke vondsten vinden de bezoeker het vaakst het meest interessant of het meest waardevol?

Rob: vondsten die te maken hebben met mensen. Zoals schoenen, kleding, persoonlijke voorwerpen die men vast had, kinderspeelgoed, stukken kleding en stoffelijke resten. Hoe dichterbij de mensen hoe leuker. Dat mensen zich kunnen relativeren aan de mensen uit die tijd.

Yannick: Wat weet u van de 17^e eeuw?

Rob: Bij ons is de scheepvaart in die tijd belangrijker dus wij zijn meer gefocust op maritieme archeologie.

Yannick: Welke voorwerpen zouden het meest interessant of waardevol zijn uit de 1672 eeuw op het land?

Rob: ja, dat weet ik eigenlijk niet, dat heeft geen invloed op ons. Wij zijn niet gefocust op een jaar. Wij hebben geen vondsten die specifiek op jaar worden gezet

Yannick: Wat zou het publiek het leukst vinden aan conflicten archeologie/ militaristische vondsten?

Rob: Stukken wapens en menselijke resten.

Yannick: Wat zou voor een museum interessant?

Rob: Het is maar wat je hebt. Je moet uitgaan van het vondstmateriaal wat je hebt. Je moet een verhaal maken van de vondsten die je ter beschikking hebt.

Yannick: Welke archeologische vondsten zouden beter in een 3D setting kunnen worden getoond?

Rob: Wij laten sommige archeologische vondsten op een 360 graden manier zien om details beter uit te lichten.

Yannick: Met welke vondsten kan je het best een periode reconstrueren?

Rob: Dat verschilt per periode en aan je vondsten die je vindt bij opgravingen. Zoals bij jouw veldslag. Bij een opgraving zoek je daar de gave vondsten uit en maak je daarbij een verhaal. Datgene dat je vindt en kan restaureren kan je een verhaal van maken.

Yannick: Ik heb hier een lijst aan materialen (opsomming van vondsten uit het verslag).

Rob: Dit zie je al met conflict archeologie meestal heb je dan musketkogels, stuk van een zadel en embleem van een uniform. Bij plekken waar mensen wonen vind je meer dan waar men gevochten heeft. Want vaak worden die soldaten na afloop gestript en neemt iedereen de laarzen en materialen mee. Vaak vind je niet veel sporen terug.

Yannick: welke van de opgenoemde vondsten zouden mensen weinig vanaf weten?

Rob: je zoekt de mooie voorwerpen uit waar een mooi verhaal aan verbonden is. Als je meer dan alleen de veldslag wil laten zien kan je kijken waar die soldaten vandaan komen en waar zij sliepen. Een roemer bijvoorbeeld is een mooi voorwerp maar daar slaan zij elkaar niet mee om de oren. Je moet kijken hoever je dan van de veldslag afzit. Het kan zijn dat jij je selectie aanpast aan de hand van wat je vindt.

Yannick: Wat kun je met munten doen?

Rob: Het mooie van munten is dat zij veel informatie bevatten. Er staat vaak een kop, jaartal of een symbool. Een munt kan mooi zijn als die mooi gaaf is en al helemaal als die van zilver of goud is. Wij hebben overal schermen bij waar ook foto's van bepaalde vondsten uitvergroot getand kunnen worden met een verhaal erbij met bijvoorbeeld: Dit is graaf zoveel en die leefde toen met achter op een zwaard met iets wat het symbool is van een huis. Munten zijn op zich geweldige informatiedragers maar doorgaans klein. Maar zijn toch vaak erg goed bruikbaar om een bepaald verhaal te vertellen.

Yannick: Kan nog een leuk verhaal verteld worden aan de hand van pijpenkoppen?

Rob: Als zij in een kampement hebben gezeten en voor de strijd gerookt hebben dan ja. Pijpenkoppen zijn niet bijzonder en zijn in grote hoeveelheden te vinden. Als het een relevant verhaal verteld over een pauze in de strijd bijvoorbeeld kan het interessant zijn. Vaak zijn pijpenkoppen ook gemerkt ook daarover kan een verhaal verteld worden.

Yannick: Wij hebben ook musketkogels. Kan je nog iets leuks met musketkogels te reconstrueren? Bijvoorbeeld een doos vol musketkogels of een musketkogel naast een geweer leggen?

Rob: Ja dat ongeveer, anders is het namelijk gewoon een balletje.

Yannick: Dus eigenlijk het interessant maken van de voorwerpen?

Rob: ja, dat is inderdaad eigenlijk de bedoeling.

Yannick: Wat is u favoriete tentoonstelling waar u ooit geweest bent

Rob: Het museum in Tongeren.

Yannick: hoe zag dat eruit?

Rob: ook personages en gewoon mooie vondsten, maar dat is lang geleden dus ik weet niet meer hoe het er precies uitzag.

Yannick: Verder heb ik geen vragen meer aangezien u niet zo van de tentoonstellingen bent.

Rob: Veel vragen moet je even aan een tentoonstellingsmaker vragen. Wat ik wel merk is kijk eerst naar wat je hebt en het verhaal dat je wilt vertellen. Kijk in hoeverre die matchen en als je mooiere of beter vondsten hebt kijk dan of je het verhaal kan uitbreiden. Zoals met die soldaten om misschien iets te vertellen over de afkomst van soldaten. Als je veel musketten en strijdvondsten hebt is dat natuurlijk het verhaal dat jij moet proberen te vertellen. Kijk vooral naar de vondsten die jij ter beschikking hebt. Wij vertellen vooral uit de persoon en de verhalen zijn secundair. Dat is ook bedacht door een tentoonstellingontwerpen. Wij maken ook reconstructies van huizen die opgegraven zijn en daarmee met maquette van hout gemaakt. Dat kan je dan zien van zo woonden men en dan kan je een verhaal vertellen van waar de dieren stonden en waar gekookt werd en met welke potten.

Yannick: Ik heb bijvoorbeeld voor Huis van Hilde een 3D spel gemaakt voor kinderen. Een beetje op die manier kan ook?

Rob: Kijk of je een illustrator een plaat kan laten tekenen hoe een strijder er uitzagen die tijd, of zij een lans of musket droegen. Dat zijn dingen die je kan laten zien. Illustraties kunnen veel vertellen over de spullen die je vindt. Al laat je het maar zien waar iets zag op iemand pak of een stuk paardentuig.

Stefanie Ottens

Yannick: Wat is de doelgroep?

Stefanie: Wij werken niet met doelgroepen per tentoonstelling. De doelgroep in het algemeen zijn toeristen, bewoners en cultuur/historie liefhebbers. Je maakt een tentoonstelling door middel van

een visie/verhaal dat je wil vertellen voor de tentoonstelling. Door middel van educatie/PR proberen wij meer specifieke doelgroepen aan te trekken. Door middel van kinderactiviteiten of lezingen.

Persona's: Senioren, jonge gezinnen met kinderen, tweeverdieners, regio en grensstreek, scholen, zakelijke markt en een groepsmarkt.

Yannick: Wat willen jullie qua archeologie in de tentoonstelling?

Stefanie: Voornamelijk wapens, er is geen voorkeur aan objecten. De enkele eis is dat het presentabel is aan het publiek en een verhaal over de geschiedenis van de omgeving verteld. Wapens spreken meer mensen aan en het museum en de stad willen zich graag presenteren als een stad van strijd met de vestingstad historie ingedacht.

Wat mogelijks is, is het verwerken van glaswerk. Het liefst iets wat apart/uniek is en een aandachtstrekker kan zijn voor het publiek.

Het liefst moeten de objecten te maken hebben met de hoofdpersonen van het verhaal. Zoveel mogelijk toegespitst op het verhaal en de hoofdfiguren daarin. Aangezien de tentoonstelling over het ontzet gaat is het makkelijker om objecten te verwerken die ook een beeld geven hiervan.

Wouter Hinrichs

Yannick: Wat vind jij leuk aan publieksbereik?

Wouter: Wat mij het meest trekt en ik het belangrijkste vind is dat erfgoed, cultuur en archeologie van iedereen is. Het is wie wij zijn als land, samenleving en mens. Ik wil graag iedereen erbij betrekken en horen hoe anderen ertegenaan kijken.

Yannick: Hoe probeer jij dat te bereiken?

Wouter: het belangrijkste is transparant en toegankelijk zijn. Eigenlijk zoveel mogelijk mensen betrekken met wat wij doen. Archeologen kunnen onder elkaar leuke ideeën bedenken, maar je moet daarin ook het publiek betrekken aangezien deze mensen het draagvlak zijn. Maak het transparanter en betrek het publiek zoveel mogelijk.

Yannick: Waar kunnen musea mensen mee bereiken?

Wouter: Als je kijkt naar musea van vroeger en musea van nu, dan denk ik dat de grootste innovatie dat gebeuren moet is het audiovisuele toepassen. Dus niet alleen met lange teksten en vitrines werken, maar laat de geschiedenis tot leven komen door middel van beeldmateriaal of het prikkelen van bezoekers. Laat mensen dingen horen, zien of ruiken dat zouden leuke ontwikkelingen zijn om uit te proberen. Ik denk dat mensen het dan ook eerder onthouden aangezien je een ervaring beter onthoudt dan verhalen. Probeer in te spelen op de zintuigen van de bezoekers.

Yannick: Welke vondsten kunnen deze ervaringen extra kracht geven tijdens een tentoonstelling?

Wouter: Dit kan je eigenlijk toepassen op alle archeologische vondsten. Wat ik zelf graag willen zien is dat de focus meer gelegd wordt op het alledaagse. Wij weten bijvoorbeeld van alles over koningen en Romeinse keizers, maar wij weten weinig van de normale burgers zoals wat de bakkers doen en wat hun dagelijkse leven was. Probeer in de tentoonstelling meer perspectief toe te voegen dan enkel de soldaat of commandant wat ook interessant is natuurlijk. Juist die connectie leggen met iemand die lijkt op de bezoeker van vandaag de dag in het alledaagse leven kan de tentoonstelling of museum verrijken. Licht ook de mensen eromheen uit en niet alle de prominente figuren.

Yannick: Wat zijn de meest waardevolle vondsten die getoond kunnen worden Coevorden in 1672?

Wouter: Mogelijk een stukje storytelling. Wat gebeurt er met jou gedaan als jij zo belegerd bent en een jaar lang in een gevaarlijk gebied hebt gewond. Wat doet het met de bevolking? Je moet al je bezitten achterlaten, je huis en misschien raak je wel vrienden kwijt. Ik zal zoeken naar de persoonlijke verhalen aan de vondsten. Wat betekende het voor de ambachtsman, soldaat of normale burger. Bekijk niet alleen het militaire maar ook de samenleving.

Yannick: Dus eigenlijk wat je zegt is probeer de archeologie van het gewone volk uit te lichten?

Wouter: Ja dat eigenlijk, dat is echt belangrijk. Het gaat vaak over de voornaamste mensen zoals de legerleiding of commandanten, maar wat was de rol van de normale burger, boeren en vrouw in die stad? Hun verhaal wordt nog onvoldoende verteld.

Yannick: Ik neem aan dat jullie bij erfgoed Gelderland wat jeugdige groep proberen aan te spreken?

Wouter: Onze doelgroep is eigenlijk de hele samenleving in Gelderland. Wij proberen de jongeren wel een stem te geven in erfgoed. Je ziet vaak dat erfgoed een bepaalde waarde toegewezen krijgt uit traditie, maar denkt de generatie van vandaag de dag daar ook zo over? Want mensen van 60-70 kunnen iets waardevol vinden, maar als het overgrote deel van de 20-jarige daar niks mee heeft moet jij je afvragen wie is het belangrijkste en wat vinden zij het belangrijkste. Ik denk dat dat heel belangrijk is en wij zijn daarom ook bezig jongeren een stem te geven.

Yannick: Wat vinden de jeugd zo interessant van historie of archeologie?

Wouter: Ik denk toch verhalen. Ik denk dat veel jongeren niet staan te wachten op een heel stuk tekst bij een scherf in het museum. Ik denk bijvoorbeeld heel audiovisueel na. Je moet het je kunnen voorstellen en ik denk dat, dat voor jongeren belangrijk is dat zij zich iets kunnen inbeelden of inleven in een persoon of bepaalde tijd. Het is belangrijk dat zij zich ergens in herkennen. Maak het beleefbaar, maak er een verhaal van en maak het herkenbaar.

Yannick: Dus archeologische vondsten die meer aan storytelling doen en een verhaal mee verteld kan worden?

Wouter: Jazeker, wat ook belangrijk is dat ze kunnen meekijken. Zij hebben vaak geen idee hoe archeologie werkt bij een opgraving of depot. Als ze meegenomen worden krijgen zij een beter beeld van de archeologie.

Yannick: Welke archeologische resten zouden voor de jeugd in Coevorden interessant zijn?

Wouter: Ik denk dat het alledaagse wel interessant is als je dat goed verwoord en overbrengt. Daar kunnen zij ook wel een bepaalde herkenbaarheid in vinden. Wapens doen het altijd goed. Misschien kan je een vergelijking maken hoe iets van vroeger er iets uit wat vandaag de dag er ook is.

Yannick: Welke archeologische vondsten uit 1672 zouden interessant zijn om in een digitale omgeving te tonen?

Wouter: Kies dan de voorwerpen uit waarmee je in een digitale omgeving meer kan zien dan dat het voor je staat. Het ronddraaien van 3D beelden waarin je kan inzoomen om bepaalde details te zien. Zo kan je laten zien dat bijvoorbeeld op een zwaard een mooi detail opstaat dat je anders moeilijk zou zien.

Yannick: Wat zou jij een bezoeker willen meegeven over 1672?

Wouter: Het verhaal erachter vertellen en het audiovisuele toevoegen aan de tentoonstelling. Ik denk dat voor de “oudere” bezoekers het audiovisuele ook interessant kan zijn. Het belangrijkste is dat je het verhaal achter het voorwerp verteld en zo compleet mogelijk. Anders is het gewoon een voorwerp.

Yannick: Wat is nou belangrijk voor een bezoeker?

Wouter: Wat belangrijk is wat de bezoeker er zelf aan. Het is net hoe die persoon ertegen aankijkt en wat de bezoeker belangrijk vindt.

Yannick: Wat zouden mensen aan het alledaagse leven interessant vinden uit die tijd? Wat zou het meest interessant of waardevol zijn om uit te lichten?

Wouter: Dat is een goede vraag, maar ik denk dat jij die vraag vooral aan het publiek moet vragen. Dat is enorm gebonden aan allerlei omstandigheden. Wat speelt er in de wereld, wat is in een regio belangrijk en wat de achtergrond is van mensen. Per dorp kan het verschillen wat zij belangrijk vinden. Ik kan daar dus geen antwoord op geven.

Yannick: Wat zou jij dan voor een museum het interessantst zijn om uit te lichten?

Wouter: Er wordt soms gezegd dat musea statisch zijn en ik denk dat musea dynamisch moet zijn. Dat je als musea kijkt naar wat je in een tentoonstelling stopt en wat je als organisatie wat van kan leren. Je moet als museum open staan voor de feedback van je bezoekers en moet kijken naar wat er belangrijk is in de gemeenschap waar zij zich in bevinden en wat hun doelgroep belangrijk vindt. Het is niet een specifiek voorwerp maar de manier. Probeer het is op een andere manier en misschien leer je daar meer van.

Yannick: Wat voor voorwerpen zouden personen naar een museum brengen?

Wouter: Je moet een plek bieden waar je naartoe kan, leren en iets unieks te zien krijgt. Uiteindelijk moeten zij uit het museum komen met de instelling dat zij het leuk vonden en wat hebben geleerd.

Yannick: Dus archeologische voorwerpen die leuk en informatief zijn?

Wouter: Ja en de hele setting die eromheen wordt gebouwd. Het is niet per se het voorwerp maar de manier waarop iets wordt gepresenteerd. Als je aardewerk mooi presenteert kan dit goed uitvallen. Maak bijvoorbeeld een reconstructie van een pan en ga met kinderen koken. Dan verandert de blik op dit voorwerp.

Yannick: Mijn idee is om een stapel kanonskogels tot het dak te vullen.

Wouter: Ja, laat mensen maar is die kanonskogel vasthouden. Dan kunnen zij voelen hoe zwaar die kogels zijn en krijgen zij een idee hoe het voor die soldaten was om de hele dag deze te tillen.

Yannick: Zou jij de objecten met een verhaal in brede context een verhaal vertellen of de objecten van conflicten archeologie vertellen?

Wouter: Ik zou van alles doen om een breed beeld van die tijdperiode te verwerken. Niet alleen het militaire gedeelte maar ook het gedeelte van de burger.

Yannick: Welke voorwerpen zou jij dan nemen uit Coevorden in dat idee? Bijvoorbeeld een mortiergranaat, wijnflessen, roemers, vogelrinkbakje, brandbommen, een Munsters muntje, knopen, musketkogels, aardewerk, ijshaken en andere objecten uit de inventarisatie van archeologische vondsten uit Coevorden.

Wouter: Ik zou een voorwerp kiezen dat niet vaak gezien wordt. Jij noemde net het idee van de kanonskogels dat is bijvoorbeeld een leuk idee. Of dingen die niet erg bekend zijn uit die tijd, zoals die mortiergranaat. Ik wist niet dat zij in die tijd al mortieren hadden. Of Roemers, wijnflessen, roemers of Münsterse munt. Voornamelijk voorwerpen die het verhaal naar voren brengen.

Yannick: Welke tentoonstelling die jij gemaakt of bezocht hebt vind jij het meest interessant?

Wouter: Op gebied van archeologie het nieuwe Acropolis museum in Athene. Het is mooi groot opgezet en modern. Dit is echt een nieuwe manier hoe je archeologie tentoonstelt. De spullen staan wel met teksten maar de opzet is anders. Het is heel modern wat gaaf is. Een 300 jaar oud Grieks beeld staat voor een hightech led scherm waarin dat beeld tot leven komt.

Een tweede is de Guinness Factory in Ierland die inspeelt op de zintuigen. Ze laten dan zien hoeveel water in bier gaat en dan sta je in een kamer met watervallen. Dan is er een kamer waar je de ingrediënten kan ruiken en een kamer waar zij dat gaan branden en dan ruik je die geur van het proces. Het is een fantastische plekken die inspelen op de zintuigen van bezoekers.

Als ik kijk naar wat ik het mooiste vind aan musea, is het natuurlijk de archeologie. Ik kom daar echter ook om een stukje ervaring om daar te zijn en het verleden in de ogen te kijken. Dat kan natuurlijk niet letterlijk maar dat daaromheen de perfecte setting wordt gemaakt zodat je die historie kan voorstellen.

Yannick: Op welke manier kunnen voorwerpen het best gepresenteerd worden?

Wouter: Eigenlijk moet je kijken naar hoe je als museum zo inclusief mogelijk bent en zoveel mogelijk alle verhalen verteld. Daarnaast probeer te kijken hoe je mensen iets kan leren tijdens de tentoonstellingen. Daar is geen een methode voor het is ook hoe je als organisatie erin staat en wat je wilt bereiken.

18 Bijlage 6

18.1 Verantwoording van de enquêtevragen

Profilering van de deelnemers

Aan het begin van de enquête gingen de eerste 4 vragen over de achtergrond van de personen die de enquêtes hadden ingevuld. Deze vragen gingen over leeftijd, geslacht, woonplaats en hoe vaak zij een museum bezochten. Leeftijd is gesteld om een beeld te verkrijgen welke onderwerpen of keuzes een groep interessant vindt en om deze af te zetten tegenover andere leeftijdsgroepen en hun keuzes. De woonplaats is gesteld om een beeld te krijgen welke inwoners een connectie hebben met de Coevorden of dat zij toeristen zijn uit andere provincies. Geslacht heeft dezelfde gedachtegang als leeftijd en is gesteld om te kijken welke verschillen er zijn tussen mannen en vrouwen qua interesses. Bezoek is toegevoegd om te beoordelen hoe geïnteresseerd de deelnemers zijn in musea.

Waarom bezoekt u musea en wat wilt u doen?

Vragen 5 en 6 zijn vragen die een inzicht geven in hoe vaak de deelnemers musea bezoeken, wat zij graag in musea willen doen en waarom zij een bezoek brengen aan musea. Aan de hand van deze vragen wordt een beter inzicht geboden waarom de deelnemers naar musea gaan. Vraag 5 “Wat wilt u doen in een museum” werd gesteld om een beter beeld te krijgen of mensen voor een dagje/rust kwamen of musea bezochten om iets bij te leren. Als mensen iets willen bijleren kan daarmee rekening gehouden worden bij de selectie. Vraag 6 “Wat wilt u doen in een museum?” is gesteld om te bekijken of mensen komen om tentoonstellingen te bekijken, interactie willen of archeologie willen bestuderen. Daar kan bij de selectie rekening mee gehouden worden.

Wat is “waardevol?”

Waardevol is een algemeen begrip waar veel mensen een andere betekenis aangeven. Daarom zijn vraag 7 “Wat is voor u de betekenis van het begrip “waardevol?”” en 8 “Wat is voor u waardevol/belangrijk in een museum?” gesteld om een beeld te krijgen wat de deelnemers verstaan onder het woord “waardevol”.

Vraag 7 is gesteld om inzicht te krijgen of geld, cultuur, archeologie of historie waardevol is. Vraag 8 is gesteld aan de hand van musea, dit om in te zien wat mensen als waardevol aanschouwen voor musea. Dit kan zijn objecten die veel geld waard zijn, informatief, archeologisch, interactief, een schilderij of anders naar eigen keuze. Met deze opties is inzicht gekregen om een beeld te schetsen wat mensen als waardevol aanschouwen in het algemeen en in musea.

Wat zou u in een museum willen zien?

Vraag 9 “Wat zou u graag willen zien in musea” is gesteld om een beeld te krijgen in wat de deelnemers graag zien in musea. Dit kan verschillen van personages, schilderijen tot archeologie. Aan de hand hiervan kan bijvoorbeeld een personage centraal staan met daaromheen archeologische objecten die een verhaal vertellen of van archeologische data kunnen reconstructies gemaakt worden van de vestingwerken. De deelnemers konden de antwoorden van 1 tot 7 plaatsen waarvan 1 het meest interessant is en 7 het minst.

Wat is archeologie?

Vraag 10 “Wat is voor u archeologie” is gesteld om een inzicht te krijgen in hoe de deelnemers archeologie daadwerkelijk zien. De opties waren dinosaurussen, voorwerpen uit de grond, alle voorwerpen ouder dan 75 jaar en alles in het museum. Deze vraag was gesteld om een inzicht te

krijgen in hoe wat archeologie is volgens de deelnemers. Hiermee kon bekeken worden of dit invloed heeft gehad om hun keuzes.

Belangrijkste archeologische resten

Vraag 11 “Wat zijn voor u de meest waardevolle/belangrijke archeologische resten” is gesteld om te gebruiken bij de definitieve selectie. De antwoorden die gegeven konden worden zijn voornamelijk in categorieën samengevat. Er kon gekozen worden voor aardewerk, sporen, glaswerk, pijpen, munten en meerdere opties. Met behulp van deze vraag kan makkelijker gekeken worden naar de interesses van de deelnemers. De manier van beantwoorden was van 1 tot 9, waar 1 het belangrijkste is en 9 het minst belangrijk.

Archeologische resten in Musea

Vraag 12 “Welke archeologische voorwerpen zou u graag willen zien in een museum?” En vraag 18 “Welke archeologische voorwerpen zijn volgens u het belangrijkste voor een museum?” zijn gesteld om te kijken welke archeologische voorwerpen mensen het leukst vinden om te zien in musea en welke archeologische resten de deelnemers het belangrijkste vinden voor musea.

Bij vraag 12 konden zij de keuzes slepen op volgorde van 1 (interessantst) tot 9 (minst interessant). Deze keuzes waren: aardewerk, glaswerk, wapens, menselijke resten, archeologische sporen, pijpen, munten/penningen, alledaagse objecten en anders (zelf invullen). Vraag 18 is een open vraag waar de deelnemers zelf een antwoord op mochten geven. Aan de hand van deze antwoorden kan bij de selectie rekening gehouden worden wat de meest populaire keuzes. Indien niet mogelijk zal gekeken worden naar de op een na meest populaire antwoord.

Hoe is archeologie interessant?

Bij vraag 13 “Op welke manier vindt u archeologie interessant om te zien waren de keuzes: interactief, 3D, Virtual reality, verhalen van voorwerpen, verhaal vanuit een personages en informatief. Met de antwoorden van de deelnemers kan een beter inzicht geven worden hoe de bezoekers graag bereikt willen worden met het onderwerp archeologie. Deze vraag kan hulp bieden bij de selectie keuze aangezien bijvoorbeeld virtual reality meer mogelijkheden geeft bij het tonen van sporen uit vestingen en bij archeologische opgravingen. Bij interactie kan er beter rekening gehouden worden met archeologische voorwerpen waar fysiek iets mee gedaan kan worden.

Wat vindt u van 1672?

Vraag 14 “Welke archeologische resten uit 1672 zijn voor u het meest interessant” en vraag 15 “Welke archeologische resten uit 1672 uit Coevorden zijn volgens u het meest interessant” zijn gesteld om een inzicht te krijgen in welke vondsten, uit 1672, de deelnemers interessant vinden en welke vondsten specifiek uit Coevorden, 1672, de deelnemers interessant vinden.

Bij vraag 14 zijn voornamelijk categorieën gesteld zoals militaire resten, munten/penningen, alledaagse resten, sporen van gebouwen en metaalvondsten. De antwoorden van deze vraag zorgen ervoor dat beter gekeken kan worden naar specifieke categorieën tijdens de selectie.

Vraag 15 ging dieper in op de objecten zoals: wapens, munitie, alledaagse objecten, metaalvoorwerpen, penningen, menselijke resten, biezenmatten en archeologische sporen. De antwoorden van de deelnemers zijn specifiek over Coevorden gesteld. Met behulp van deze antwoorden kan beter gekeken worden naar de populaire keuzes en kunnen die vondsten, indien aanwezig, in de selectie opgenomen worden als populaire keuze van de deelnemers.

Vraag 16 “waarom vindt u dit interessant?” is gesteld op navolging van vraag 15, deze vraag is ter inzicht waarom een deelnemer die keuze heeft gemaakt. Als meerdere mensen dezelfde motieven aangeven kan een mogelijk patroon vastgesteld worden.

Hoe zou u deze vondsten willen zien?

Vraag 17 “Op welke manier zou u deze archeologische voorwerpen willen zien in een tentoonstelling?” is een navolging van vraag 15. Deze vraag is gesteld om net als vraag 9 een inzicht te krijgen in hoe mensen de voorwerpen uit 1672 willen zien in musea. De keuzes waren dan ook verhaal van het ontzet, verhaal vanuit de burger, verhaal over de vesting, interactieve manier, verhaal vanuit personage, verhaal uit objecten, virtual reality of een eigen open keuze. Met behulp van deze vraag kan gekeken worden of enkele voorwerpen op een andere manier toch interessant gemaakt kunnen worden.